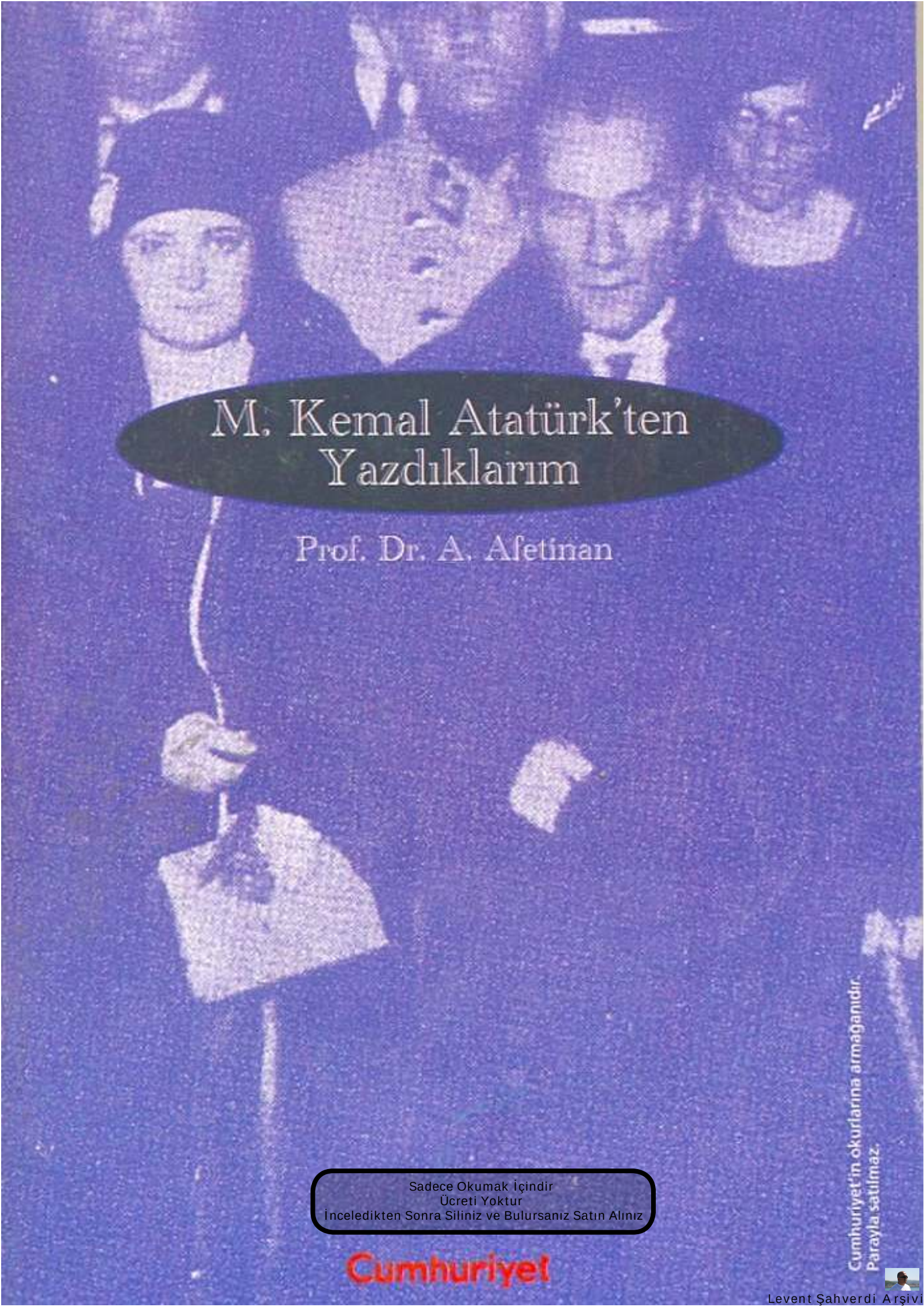

M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım

Prof. Dr. A. Afetinan

Sadece Okumak İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız

Cumhuriyet

Cumhuriyet'in okurlarına armağanıdır.
Parayla satılmaz.

Levent Şahverdi Arşivi

M. KEMAL
ATATÜRK'TEN
YAZDIKLARIM
Nurer UĞURLU başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanmıştır.

Dizgi - Baskı - Yayımlayan:
Yenigün Haber Ajansı
Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Aralık 1999

M. KEMAL ATATÜRK'TEN YAZDIKLARIM

Prof. Dr. A. AFETİNAN

CGAZETESİNİN
OKURLARINA ARMAĞANIDIR.

İÇİNDEKİLER

I- Mustafa Kemal Atatürk'ün biyografisi 13
II- Mustafa Kemal Atatürk'ün fikir hayatı 29
1) Not ettiğim kısa cümleler 44
2) M. Kemal Atatürk'ten yazdıklarım 48
3) M. Kemal Atatürk'ün el yazılarıyla
çeşitli konular 64
III- Kemal Atatürk'ün muvaffakiyet sırları 109
Sonuç 121
IV- M. Kemal Atatürk'ün el yazısıyla notları 125

ÖNSÖZ

Türk milleti tarih boyunca çeşitli coğrafi bölgelerde devletler kurmuş ve medeni eserler meydana getirmiştir. 1920 yılında ise, tarihte ilk defa Türkiye adını kullanarak Ankara'da bir hükümet teşkil edilmiştir "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti". 1923 yılında "Türkiye Cumhuriyeti" bütün devletlerin resmen sınırlarını tanıdığı yeni bir Türk devletidir. Bundan önce hemen tarihin her devrinde kurulmuş olan Türk devlet ve imparatorluklarının resmi unvanları ya o devleti kuranın veyahut da o bölgeye mahsus bir Türk kabilesinin adına göredir. Bunların içinde tek istisna, başına bir sıfat eklenen "Gök Türk Devleti"dir (552-745).
Ancak Osmanlı İmparatorluğu için yabancıların bazen Türk adını, resmi olmamakla beraber, kullandıkları görülür.
Milli hâkimiyete dayanan prensibe göre Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu M. Kemal Atatürk'tür.
Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik halindeki vatanı, derin bir medeniyet tarihine malik olmuştur ve bugün, burada Türk vatandaşı olarak yaşayanlar, her devirden kalma medeniyet eserlerinin varisidirler.
Kurtuluş Savaşı sonucu 1922'de istiladan kurtulan yurdumuzda, cumhuriyet idaresi altında,

Levent Şahverdi Arşivi

demokratik müesseselerin yerleşmesine önem verilmiştir. Türk inkılabının yürürlüğe girmesi ile milletimizi son asırlarda medeniyet yolunda geri bırakmış müesseseler kaldırılmış, yerlerine dünya medeniyet âlemine uyacak müspet ve sosyal ilimlerin öngördüğü yeni düzenin yerleştirilmesine çalışılmıştır.
XIX. yüzyıl Osmanlı devrinde ıslahat hareketleri görülmüş fakat bunlar cemiyet hayatında köklü değişikliklere gidememiştir. Ancak Türk milleti için bir hazırlık safhası olarak kaydedilebilir. Cumhuriyet devrimiz inkılap hareketleriyle karakterize edilir. Bu inkılap devlet kurucusu Atatürk'ün şahsi teşebbüsü ile olmuş ise de, o bizzat bunu "Türk İnkılabı" olarak ifade eder.
Bu inkılabın yönünü tespit için Atatürk'ün fikri hayatını takip etmek gerekir, çünkü o hem asrının ve çevresinin entelektüel gelişmesinin, hem de milli bünyemizin gerçeklerinin tesiri altındadır. Bu itibarla Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya Savaşı arasındaki zamanda, Türkiye Cumhuriyeti'nde öngörülen inkılap hareketleri diğer Doğu ülkelerine de örnek olmuştur. Bunun için Atatürk'ün kişiliği ve onun fikri hazırlık safhası çok önemlidir.
Milli Kurtuluş hareketimizin içinden doğan bu inkılap konuları, Atatürk'ün nutukları ve konuşmalarıyla, kamuoyunu hazırlayan tutumu dikkatle incelenmeye değer. İşte bunun içindir ki, büyük Nutuk, söylev ve demeçleri, tamim ve telgrafları toplanmış ve Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından yayımlanmıştır. Bunlar bütünü ile bu devir tarihimizin birinci elden kaynaklarıdır.
Benim şahit olduğuma göre Atatürk resmi nutuklarını, bilgileri topladıktan sonra bizzat sentezini kendisi yapardı.
Esasen bütün yazılarında kendine has üslubu daima kolaylıkla anlaşılabilir. Hatta son Meclis açış nutkunu (1 Kasım 1938) dahi hasta yatağında yazmış olduğunu biliyorum.
Atatürk çok kitap okur ve bu okuduklarını etrafına yayarken çeşitli konular üzerinde tartışmalar yapmayı severdi. Çevresinde bulunanların bilgilerinden de istifa eden Atatürk'ün fikirlere açıklık ve yön vermede büyük başarı sağladığı görülürdü.
"Bir çocuğun normal öğretim ve eğitim devrelerinden geçerek yetişmiş olması şarttır. Öğrenci her ne yaşta ve sınıfta olursa olsun onlara geleceğin büyükleri olarak bakmalı ve öyle muamele etmelidir" derdi.
Bu kitapta, M. Kemal Atatürk'ün biyografisi ile çeşitli vesilelerle not ettiğim sözlerini topladım. Bunlardan bir kısmını sonradan kendisine gösterdiğim vakit düzeltmeler yapmıştır. Bazıları da doğrudan doğruya kendi el yazılarıyla olanlardır.
Bu sözler pek tabiidir ki, herhangi bir konuşma mevzuu içinde bazı olayların açıklanması için söylenmiştir. Bütün bunları Atatürk'ün entelektüel hayatının birer belgesi olarak veriyorum.
Bu kitapta ilk önce Atatürk'ün bir halk çocuğu olarak yetişmesi, yani düzenli bir öğrenimden geçmesi ve askeri meslek hayatındaki durumu ve bu dönemde memleketin çeşitli yerlerini ve halkını tanımasının önemi belirtilmiştir.
İkinci olarak da Atatürk'ün fikir hayatı ve başarısının esasları üzerindeki tarihi belgeler açıklanmıştır.
Bunlar, tabiatıyla Atatürk'ün yaşadığı zamandaki siyasi fikri ve ekonomik ortamda bir ileri görüş olarak uygulanmıştır. Ancak yine kendisinin fikrine göre çağdaş medeniyet içinde Türk milleti, daimi ilerlemelere önem verecek prensipleri de amaç olarak benimsemelidir.

Prof. Dr. A. AFETİNAN

I. M. KEMAL ATATÜRK'ÜN BİYOGRAFİSİ

Yıl 1881, mayıs ayının çiçekli, yeşil bir günü Selanik koyuna hâkim yamaçtaki mahallenin üç katlı pembe evinde Zübeyde Hanım'ın bir oğlu dünyaya gelmiştir (1). O sırada Rüsumat'ta memur olan kocası Ali Rıza Efendi, bu müjdeli haberden büyük sevinç duymuştur. Bu Türk ailesinin akraba ve mahalle muhiti, küçük Mustafa'nın annesinin lohusa yatağını günlerce ziyaret ederek, yavruya

Levent Şahverdi Arşivi

mutlu, uzun ömürler dilemişlerdir. Bu beşikte yatan sarışın çocuğun, elli sekiz yıl sonra Osmanlı padişahlarının İstanbul'daki Dolmabahçe Sarayı'nda Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı, M. Kemal Atatürk olarak bir sonbahar ayında (10 Kasım 1938) ölümüne bütün Türk milletiyle beraber, dünya milletlerinin acı duyarak ağlayacaklarını, Selanikli akrabaları ve dostları o zaman acaba hiç akıllarına getirmişler midir? Şüphesiz ki hayır. Çünkü Mustafa, o tarihte Osmanlı devletinin başında bulunan hanedana mensup bir şehzade olarak doğmuş değildi. O, sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun bir tebası olarak nüfus kütüğüne yazılmıştır. Doğum müjdesi, komşu ve mahalle çevresinden dışarı çıkmamıştır. Fakat, büyüyen Mustafa Kemal'in tanınması derece derece yayılmış ve her kula nasip olmayan bir hızla ilerlemiştir. O'nun zekâsı meslek hayatına ve cemiyet çevrelerine yeni bir ışık olarak girmiş ve en hareketli tesiriyle parlak izler bırakmıştır. Yarım asırlık ömründe Türkiye'yi kurtarmış muzaffer bir başkumandan, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş bir devlet reisi, Türk devriminin önderi ve nihayet dünya milletleri tarafından "büyük adam" tanınan bir Türk olarak tarihe geçmiştir.

Bugün dahi Türkiye, ekseriya "Atatürk Türkiyesi" diye anılır. Bu bakımdan O'nun Selanik nüfus kütüğünden itibaren, tarih sahifelerindeki hayatını bilmek, yarım asırlık Türk tarihini tetkik etmek demektir.

Küçük Mustafa okul yaşına geldiği vakit, babası Ali Rıza Efendi oğlunu yeni tarz mektepte okutmayı kararlaştırmıştır. Fakat annesi eski tarz eğitim ve öğrenim görmesini istiyordu. Bu iki fikrin, yani eski ve yeninin çarpışması, küçük Mustafa'da ilk derin izini bırakmıştır. Annenin arzusu sadece mektebe başlama törenini yapmakla yerine getiriliyor. Baba ise oğlunu ertesi gün yeni tarz mektebe kaydettiriyor. Fakat ne yazık ki memuriyetten ayrılarak kereste ticareti yapan genç baba, oğlunun okumasına şahit olamayacaktır. Mustafa, daha ilkokul çağında, babadan yetim kalmıştır. Ancak o, ailevi güçlüklere rağmen öğrenimine devam ediyor. Selanik Askeri Rüştiyesi'ne imtihan vererek giriyor (1893). Burada matematik öğretmeni Mustafa Efendi talebesinin kaabiliyet ve kemalini beyendiği için O'na Kemal adını veriyor. Mustafa Kemal 1895'te, doğduğu şehirden çıkarak, Manastır Askeri İdadisi'ne yatılı talebe olarak giriyor. Orada şiir ve edebiyata merak sarmıştır. Tatil zamanlarında ise Selanik'teki Frerler mektebinde Fransızcasını ilerletiyor. Mart 1899'da Mustafa Kemal'i İstanbul Harp Okulu'nun piyade sınıfında kayıtlı buluyoruz. O bir taraftan normal derslerine çalışırken, diğer taraftan hür fikirli şiir ve yazıları okuyor ve sınıf dışında arkadaş gruplarıyla aralarında münakaşalar ve münazaralar yapıyorlar. O aynı zamanda hitabete de çok meraklıdır.

1902'de Harp Akademisi'ne ayrılan M. Kemal memleket idaresinin durumu üzerinde düşünmektedir. O bir yandan askerlik derslerine çalışır ve onlar üzerinde mesleki bilgilerini kuvvetlendirirken, diğer taraftan da siyasi konular üzerinde fikrini işletmektedir. M. Kemal istibdat idaresini İstanbul'da daha yakından hisseder olmuştu. Harp Akademisi'nin genç subay talebeleri; yeni fikirler etrafında toplanmakta, hatta el yazısıyla bir de gazete çıkarmaktan çekinmemektedirler. Yüzlerce Harp Okulu talebesine hitap eden bu yazılar, bizzat M.Kemal'in kaleminden çıkmakta ve bu faaliyeti de o idare etmektedir. Bu hal mektep idaresi tarafından haber alınmakla beraber, kendilerine karşı cezai tedbir alınmadığını ve müsamaha ile karşılandığını bizzat M. Kemal hatıratında itiraf etmiştir. O üç yıllık talebeliği esnasında anlayışlı, zeki ve çalışkan olarak hocalarının takdirini ve dikkat nazarlarını çekmiştir. Ancak o kendi benliğinde manevi huzursuzluk içinde idi, mana ve mahiyetini bir türlü anlayamadığı duyguların tesiri altında küskün, kederli ve içinden gelen bir isyan duygusuyla dolu halde yaşıyor, okuyor, ne bulursa okuyor ve yazıyordu. Harp Akademisi'nde ve devlet merkezindeki izlenim ve incelemeleri onda derin izler bırakacak kadar kuvvetlidir. Hocalarının verdiği askeri problemleri halletmeye çalışırken, adeta istikbalin meydan muharebelerini idare eden bir kumandan edasındadır.

11 Ocak 1905'te Mustafa Kemal Harp Akademisi'nden yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur. Siyasi faaliyetlerine ise birkaç arkadaşıyla toplantılar yaparak devam etmektedir. Fakat içlerinden birinin haber vermesi üzerine İstanbul'da birkaç ay tevkif ediliyor. Hapisten çıkar çıkmaz da, Suriye'deki beşinci ordu merkezi olan Şam'a gönderiliyor (5 Şubat 1905). Bu münasebetle Osmanlı idaresinin

Levent Şahverdi Arşivi

Suriye'deki durumuna yakından şahit olmuş ve çeşitli fırsatlarla bu memleketin her tarafını gezmiştir. O, sivil ve askeri idareyi iyi görmemektedir. 1906 yılının Ekim ayında, birkaç fikir arkadaşıyla beraber "Vatan ve Hürriyet" namı altında gizli, siyasi bir cemiyet kuruyorlar. Suriye, Lübnan ve Filistin'deki bazı merkezlerde bizzat bu cemiyetin şubelerini yaymaya çalışmış ve bu cemiyeti asıl Makedonya'da faaliyete geçirmek istemiştir. Bazı arkadaşlarının yardımıyla Selanik'te bu cemiyetin bir şubesini kurabilmiş ise de, askeri vazifesinin başına dönmek zorunda kalışı onu tekrar Suriye'ye gitmeye mecbur bırakmıştır. 1907 yılında M. Kemal'i kolağası rütbesiyle Makedonya üçüncü ordu müşürlüğünde vazife almış olarak buluyoruz. Daha evvel kendi kurduğu siyasi ve gizli cemiyet şubesinin Selanik'te "İttihad ve Terakki" cemiyeti içinde yer aldığını görünce O da bu faaliyete iştirak etmiştir.

23 Temmuz 1908'de Hürriyetin ilanı, Osmanlı devletinde ikinci Meşrutiyet devridir. M. Kemal, bundan sonra ordunun politika ile uğraşmasını istememektedir. Bu itibarla asıl ordunun ıslahını, subayların talim ve terbiyesinin esas olduğunu kabul ettirmek için uğraşmış ise de, iktidarı ele alan ve siyasi bir parti olarak işbaşına geçen İttihad ve Terakki mensupları, bu fikri kabul etmemişlerdir. M. Kemal bu fikrin bir tatbikatı olarak bu yıllarda, birtakım askeri meselelere ait telif ve tercümeler yaparak neşretmiştir (2).

Meşrutiyetin ilanından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Trablusgarp'ta hürriyete karşı gelmek isteyenlerin durumunu tetkike memur edilen M. Kemal, dönüşte de Bingazi ve Girit'e uğramıştır.

31 Mart Vakası diye anılan (13 Nisan 1909) irtica hareketine karşı Selanik'ten müdahale eden "Hareket Ordusu" kurmaylığını yapan ve İstanbul halkına hitap eden beyannameyi kaleme alan yine O'dur. Bu yıllarda, O tenkit ettiği Osmanlı ordu teşkilatını ıslah etmek ve gelecek harp için esaslı bir surette hazırlamak fikrindedir. Fakat ne rütbesi, ne de vazifesi işe müsait değildir. Selanik'te alay kumandanı iken, Arnavutluk'ta çıkan ihtilal hareketine, Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa'nın kurmay başkanı sıfatıyla iştirak etmiştir. 13 Ocak 1910'da Redif 11. Selanik Tümeni Kurmay Başkanlığı'na tayin edilmiştir.

1910'da Fransa'daki "Picardie" askeri manevralarına Türk ordusunu temsilen gitmiştir. Eylül 1911'de M. Kemal'e İstanbul'da Genelkurmay Başkanlığı'nda bir memuriyet veriliyor. Fakat bu sırada İtalyanlar Trablusgarp'a hücum ediyorlar. O, Mısır yoluyla derhal buradaki müdafaaya koşmuştur. Burada binbaşılığa terfi etmiş ve 1912 yılında Tobruk ve Derne karargâhlarındaki mukavemet (direniş) hareketlerini idare etmiştir.

Ekim 1912'de Balkan Harbi'nin ilan edildiğini işitince, Avrupa yolu ile Romanya üzerinden İstanbul'a dönmüştür. Gelibolu Yarımadası'nı korumak için teşkil edilen Bolayır kolordusu kurmay başkanı sıfatıyla bu kumandanlık vazifesini üzerine almış ve bundan sonra Edirne'nin geri alınmasında bulunmuştur.

Bir sene sonra, Sofya merkez olmak üzere, Bükreş, Belgrad ve Çetine ataşemiliterliklerinde vazife almıştır. (27 Ekim 1913 - 2 Şubat 1915) Birinci Cihan Harbi'ne katılan Osmanlı ordusunda fiilen çalışmak istediğini bildirmesi üzerine, Gelibolu Yarımadası'ndaki On Dokuzuncu Tümen Kumandanlığı'na getirilmiştir. 18 Mart 1915'te Çanakkale Boğazı'nı geçmeye muvaffak olamayan İtilaf Kuvvetleri, Gelibolu Yarımadası'nın batısına asker çıkarmak istemişlerdir (25 Nisan 1915). İşte M. Kemal, Arıburnu'nun Anafartalar kısmında emrindeki kuvvetleri iyi idare ederek, düşmanın ilerlemesini ve İstanbul yolunun karadan açılmasını önlemiş ve orada bir mukavemet cephesi kurmuştur. Bu harpler esnasında şahsi cesaretine katılan kumandanlık vasıflarından çok faydalanmıştır. Bu muharebe esnasında cebindeki saate isabet ederek onu parçalayan misket kendisini yaralanmaktan korumuştur.

1 Haziran 1915'te albaylığa terfi eden M. Kemal Çanakkale Muharebesi'nin karadan çıkarma hareketinde; büyük başarılar elde eden bir kumandan olarak memlekette tanınmaya başlamıştır. Düşmanın çekileceğini tahmin ettiği için taarruz ederek muvaffak olmayı istedi ise de, bu işe üst kumandanlar razı olmamışlardır. Bunun üzerine 10.12.1915'te buradan ayrılmış; 19.12.1915'te düşman kuvvetleri bu çıkarmada muvaffak olamadıkları için burasını terk etmişlerdir.

Levent Şahverdi Arşivi

Çanakkale'den Edirne'deki XVI. Kolordu Kumandanlığı'na tayin edilen M. Kemal, 14 Ocak 1916'da bu vazifeye başlar.
Bu kolordu, Kafkas cephesine sevk olunmak üzere Diyarbakır'a nakledildiği için, 14 Nisan 1916'da generalliğe terfi etmiş olarak Silvan'da işe başlamıştır.
Bu suretle 1916 yılında General Mustafa Kemal, Doğu cephesinde kolordu kumandanı olarak, müdafaa harpleri yapmış, aynı zamanda Bitlis ve Muş'u düşman elinden geri almıştır (6-7 Ağustos 1916). Bu sıralarda Osmanlı devletinin Başkumandanlığı, müttefikleri Alman kumandanları ile birlikte Suriye, Filistin üzerinde bazı askeri planlar tertip ederek, General M. Kemal'e de burada Yıldırım Orduları, 7. Ordu Kumandanlığı görevi verilmiştir (5 Temmuz 1917). Ancak o buradaki inceleme ve izlenimlerinin sonucu, bu tertiplerin muvaffak olamayacağını ve memleketin umumi zaafını, mülki idarenin artık güvenilemeyecek bir hale geldiğini, iktisadi hayatın felce uğradığını belirten ve bunlara çare olarak tavsiyelerde bulunan bir raporu hükümete vermiştir (2 Eylül 1917). Madde madde açıkladığı fikirlerinde 1. maddenin sonundaki şu cümle dikkate değer: "Binaenaleyh harp devam ettiği halde karşısında bulunduğumuz en büyük tehlike her taraftan çürüyen binay-ı muazzamı saltanatın bir gün dahilden birdenbire ve hep birlikte çökmesi ihtimalidir."
4. Maddede ise şu sonuca varıyor:
"Bu muhtasar nazarı umumiden neticei istidlalin, artık her iş bitmiştir ve bulunacak bir çare kalmamıştır, zemininde değildir. Böyle bir kanaati bedbinane düşmanların ve tehlikelerin en vahimi olduğunu izaha hacet görmem. İmkân-ı halâs ve hayat mevcut olup ancak tedabiri saibeyi bulmak" diyor ve alınacak kararlar için fikrini açıklayarak devam ediyor:
"Siyaseti askeriyemiz, bir müdafaa siyaseti ve elimizde bulunan kuvvetleri ve bir tek neferi son ana kadar saklamak siyaseti olmalıdır. Bu siyaset memleket haricinde bir tek Osmanlı neferi kalmasına mütehammil olamaz". Rapor uzundur, bütün alınacak tedbirleri açıklar.
Başkumandanlık bu fikirlere iştirak etmez. Fakat az zamanda, düşmanın üstün kuvvetlerle taarruzu Filistin'in istilası ile neticelenir ve Kudüs İngilizlerin eline geçer.
M. Kemal'in askeri biyografyasında şu kayıt görülüyor. 9 Ekim 1917'de Suriye'deki 7. Ordu'dan 2. Ordu'ya becayiş ediliyor. 11 Ekim 1917'de ise izinli olarak ve tedavi maksadıyla İstanbul'a gelir ve 7 Kasım 1917'de General Karargâh emrindedir. Bu sırada yirmi gün sürecek bir resmi ziyaret için Almanya'ya gitmeye memur edilir. Bu suretle 1917 yılının son ayında, Osmanlı veliahtı M. Vahdeddin ile Almanya İmparatoru'nun ziyaretine gidilmiştir. (15.12.1917 - 5.1.1918). Oradaki umumi vaziyeti de yakından tetkik etme fırsatını bulan General Mustafa Kemal, müttefik devletler için akıbetin mağlubiyet olacağını açıkça söylemekten çekinmemiştir. Almanya dönüşü hastalandığından tedavi için Viyana civarında Karlspad'a gitmiştir. Burada geçen günlerinde (Temmuz 1918) M. Kemal memleketin durumunu daha sükûnetle mütalaa etmeye ve çareler aramaya, aynı zamanda da pek çok kitap okumaya fırsat bulmuştur. Bu sırada O'nun Suriye cephesi için hükümeti ikaz ederek söyledikleri, Osmanlı ordusu aleyhine tahakkuk etmiş bulunuyordu. Temmuz 1918'de padişah olarak Osmanlı devletinin başına geçen Vahdeddin, M. Kemal'i Filistin'deki 7. Ordu'ya tayin etmiştir. Fakat artık düşman taarruzunun önüne geçmek imkânsız hale gelmişti.
Nitekim; Osmanlı ordusu yer yer mukavemet etmekle beraber, Halep'e kadar çekilmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu arada Bulgarlar Selanik mütarekesini imzalamışlardır (Eylül 1918). 30 Ekim 1918'de de Osmanlı devleti Mondros Mütarekesi'ni imzaladığı vakit, Alman kumandanının Suriye cephesinden ayrılması icap ettiğinden, M. Kemal Yıldırım Orduları Kumandanlığı'nı almak mecburiyetinde kalmıştır. O, bu durum karşısında ve Mondros Mütarekesi'nin tatbikatı bakımından İstanbul hükümetini ikaz eden telgraflar çekmiş ve memleketi saran tehlikeyi sadrazama bildirerek çareler tavsiye etmiştir. Fakat İstanbul hükümeti duruma hâkim olmaktan uzak ve âciz idi. Kasım 1918'de M. Kemal ordusunun başından alınarak İstanbul'a çağırılmıştır. Devlet merkezinde umumi mağlubiyetin acısı, pek çetin günlerin geçmesine vesile olmuştur. Mayıs 1919'a kadar İstanbul'da siyasi faaliyette bulunan M. Kemal, memleketi bu işgal durumundan kurtarmak için kendi fikirlerine taraftar toplayarak planlarını hazırlamakla meşgul

Levent Şahverdi Arşivi

olmuştur. General M. Kemal'in Osmanlı devletinden aldığı son resmi vazife, ordu müfettişliği ve kendi bölgesindeki mülki amir ve memurlara emir verme selahiyetidir.
Hayatının otuz dokuzuncu yılına bastığı ayda (mayıs) General M. Kemal Türkiye'yi kurtarma ve yeni bir devlet kurma devrine girmiştir. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığı gün, derhal işe başlamıştır. Türk yurdunun Ege sahiline düşman silahlı kuvvetleri çıkıp yerleşmek isterken 22 Mayıs 1919'da Samsun'dan İstanbul hükümetine Mustafa Kemal imzasıyla giden raporun bir cümlesi şöyledir:
"Millet birlik olup (yekvücut) hâkimiyeti esasını ve Türk duygusunu hedef tutmuştur."
1918 mütarekesinden sonra bölgesel kurtuluş çareleri aramak için teşkilatlanmak isteyen veya Osmanlı devletinden tamamen ayrılarak başka devletlerin himayesine girmek isteyen cemiyetlerin faaliyeti karşısında M. Kemal bu yukarıdaki cümle ile kurtuluş savaşının esas prensibini; birlik, milli hâkimiyet ve Türk duygusu, diyerek belirtmiştir.
28 Mayıs 1919'da Havza'dan Anadolu'daki kumandan ve mülki amirlere gönderdiği tamimin esas fikri şu cümlede beliriyor:
"Yurt bütünlüğünün korunması, bunun için milli teşkilat kurulması, düşman işgalini protesto etmek için mitingler tertip edilmesi ve bu hareketlerin kamuoyuna, İstanbul hükümetine ve yabancı devletlere telgraflarla duyurulması."
Bunda da yurt bütünlüğü fikri ve düşman işgalinin Anadolu halkı tarafından protesto edilmesi için milli teşkilat kurulması tavsiyesi vardır.
22 Haziran 1919 Amasya'dan çekilen telgraflarla "Vatanın tamamiyeti, milletin istiklali tehlikededir" cümlesiyle bütün kumandan ve valilere alarm işareti verilmiştir. Erzurum ve Sıvas siyasi kongrelerine memleket mümessillerini davet eden bu imza sahibi kimdir? Resmi sıfatı ordu müfettişi ve padişahın fahri yaveri, millet soruyor. Bu kumandanının geçmişte başarıları var mıdır? O'nun yukarıda izah ettiğimiz askeri hayatı, Türkiye'ye dalga dalga yayılmaya başlıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun hemen bütün nişanlarını taşıyan O'nun resmi, elden ele dolaşıyor. Milletçe öğreniliyor ki O, Birinci Cihan Harbi'nden mağlup çıkan bir devletin ordusunda muzaffer, münekkit ve muvaffak bir kumandandır.
Bu sıralarda memleketin umumi durumu şu haldedir:
Mondros Mütarekesi, galiplerin lehinde en geniş manasıyla tatbik edilmektedir. Bu parçalanmayı Sevr Muahedesi ancak tasdik edecektir (10 Ağustos 1920).
Bunların karşısında Osmanlı hanedanı ve hükümeti tam teslimiyet halindedir. Adeta galip devletlerin isteğini yerine getirmek için iktidar mevkiindedir. Azınlıklar, yabancı devletlerin maksatları için çalışıyorlar ve cemiyetler kuruyorlar. Memleketin asıl sahibi Türk halkı ise, başsız, teşkilâtsız endişe içindedir. Fakat bütün millet umumi durumu hoş görmeyen bir halde. Kurtulma ve istiklal fikrini düşünenler ancak bölgesel çareler arıyorlar. Eğer bu teşekküller muvaffak olursa, Türkiye Selçuk devletinin çöküşü sıralarındaki gibi küçük devletlere ayrılacaktır. Ancak bunların elbette uzun müddet yaşamasına imkân olmayacaktır.
Batı ve güney bölgelerinde silahlı mukavemetler yer yer başlamıştır. Fakat, üstün düşman kuvvetleri karşısında çekilmeler, hatta bazı yerlerde panik halini alan kaçmalar, İç Anadolu'ya doğru akmaktadır.
Coğrafi durumun tabii mihrakı Orta Anadolu olmuştur. Şimdi bütün iyi niyetlerle yapılan bu hareketleri teşkilatlandıracak ve toplayacak bir önder lazımdır. Eğer bu önder çıkmazsa devletin istiklali, memleketin geleceği tehlikede olacaktır. Bu yer yer toplanan milis kuvvetleri de dağılmaya mahkûm olacaktır. İşte bu birlik Mustafa Kemal adının etrafında toplanmaya başlamıştır. İlk alarm 22 Haziran 1919'da Amasya Tamimi ile başlar. M. Kemal imzasını taşıyan bu yazıda: "Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" denir.
Temmuz 1919, Erzurum Kongresi'nde M. Kemal askeri sıfatlarından ayrılmış ve İstanbul hükümetine isyan etmiştir. Eylül ayında Sıvas Kongresi'nin reisi, Doğu ve Batı vilayetlerindeki siyasi cemiyetlerin birleştirici ve ihtilal şefi olarak ortaya çıkmıştır. 1919'un son ayında (27 Aralık) M. Kemal Sıvas Kongresi'nin seçtiği "Heyeti Temsiliye" başkanı sıfatıyla Ankara'ya gelmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

1920 yılında ise, memlekette başlayan eylemin resmen bir önder etrafında örgütlendiğini görmekteyiz. 16 Mart 1920'de işgal kuvvetleri tarafından "Meclisi Mebusan" dağıtılınca "Heyeti Temsiliye" başkanı sıfatıyla parlamentoyu Ankara'da toplamıştır. Şimdi kısaca 1920 ile 1923 yılları arasındaki zamanda Türkiye'ye bakalım:

Maddi kuvvet başlangıçta hemen hiç yok gibidir. Fakat 1922 Eylülü'nde düşman ordularını denize dökecek bir duruma gelmiştir. Bu kuvvetler belki sayıca, malzemece her zaman üstün olmamıştır. Fakat, muntazam teşkilat haline gelen memleket kuvvetleri, başkumandan ve değerli kumandanlar tarafından iyi idare edilerek bu vatanı kurtarmıştır. Siyasi vaziyeti Türkiye Büyük Millet Meclisi ve memleket idaresini de O'nun hükümeti eline almıştır. Bunların da reisi aynı başkumandandır. Savaş yılları en kritik zamanlardır. Dahilde millet kuvvetleri ilk zamanlarda ikiye ayrılmıştır. Bunun için evvela birliği temin etmek icap etmiştir. Diğer taraftan da düşman, üstün kuvvetlerle memleket içerilerine ilerlemiş iken Birinci ve İkinci İnönü savaşları, Sakarya Meydan Muharebesi ve nihayet Büyük Taarruz ile memleketten dışarı atılmıştır (Eylül 1922).

Kütahya-Eskişehir muharebelerinden sonra (25 Temmuz 1921) Sakarya'nın doğusuna çekilen ordunun tam mesuliyetini başkumandanlık selâhiyeti ile üç ay müddetle Büyük Millet Meclisi M. Kemal'e vermiştir (4 Ağustos 1921) Sakarya Meydan Muharebesi'ni muvaffakiyetle yöneten ve düşmanı geri çekilmeye mecbur eden Başkumandana Türkiye Büyük Millet Meclisi Mareşal rütbesi ile Gazi unvanını tevcih etmiştir (19 Eylül 1921).

Başkumandan ve Meclis Reisi Gazi M. Kemal, Büyük Millet Meclisi'nde (Ekim 1922) şöyle der: "Milletimiz tek bir adam gibi gösterdiği sarsılmaz vahdet (birlik) ve gayret sayesinde bu muvaffakiyeti ihraz etmiştir (başarıyı kazanmıştır)."

Diğer taraftan yukarıda da görüldüğü gibi, Osmanlı hükümetinin zaafı karşısında M. Kemal, bir hükümet kurmak için Büyük Millet Meclisi'ni toplamayı esas telâkki etmiştir (görüş saymıştır).

Birinci Cihan Savaşı'nın sonunda mağlûp addedilen taraf devletlerden mütareke ve sulh antlaşması imza edip, bunların yürürlüğe girmesini kabul etmeyen sadece Türk milleti olmuştur.

Milleti diyorum, çünkü Osmanlı devleti hem Mondros Mütarekesi'ni (1918) hem de Sevr Sulh Antlaşması'nı (1920) imza ederek, Osmanlı İmparatorluğu tarihinin maalesef sonunu getirmiştir. 1919-22 yılları arasındaki devirde Osmanlı devleti yurtsuz, milletsiz bir hükümet durumuna düşmüştür. Kurtuluş Savaşı esnasında halifenin yardımcıları rolünde olan Teali-i İslâm Cemiyeti mensupları beyannamesinde "Yunan ordusunun hilâfet ordusu sayılması gerektiği" ilan edilmiştir. Fakat asıl önemli olan cihet İtilaf devletleriyle yapılan bu antlaşmaların çok ağır şartlarını tatbike kalkışan Osmanlı hükümetine karşı milli bünyemizin bunları kabul etmemesi ve kurtuluş mücadelesi için bu belgelerin müthiş bir tahrik vasıtası olmasıdır.

Türk milleti, Gazi M. Kemal'in idaresi altında, Türk vatanını dört yıl mücadeleden sonra düşman istilasından kurtardığı zaman ise, halife unvanını taşıyan Osmanlı padişahı kendi şahsi selametini düşman kumandanına sığınmakta bulmuştur. Esasen vatana, millete hiçbir olumlu iş yapmamış ve Türk milletini tanımamış, aksine Anadolu'daki milli mukavemeti önlemek için her türlü tedbiri almaktan geri kalmamış olan Osmanlı padişahının 16/IX/1922 tarihli ve Halifei Müslimin unvanıyla yazdığı mektubu ibretle okunmalıdır:

"Dersaadet işgal orduları başkumandanı General Harrington Cenaplarına, İstanbul'da hayatımı tehlikede gördüğümden İngiltere devleti fahimesine (itibar ve etkinliğine) iltica ve bir an evvel İstanbul'dan mahallî ahara (uygun yere) naklimi talep ederim efendim."

3 Mart 1924'te Hilafet BMM tarafından kaldırıldığı vakit dış memleketlere giden halifeyi ve hilâfet makamını diğer Müslüman devletlerden hiçbiri benimsememiş ve bu makamı devletlerinin başına getirmemişler.

24 Temmuz 1923'te Dışişleri Bakanı ve Başmurahhas İsmet İnönü (General) tarafından imza edilen Lozan Muahedesi'yle TBM Meclisi Hükümeti, bütün dünya devletleri tarafından sınırları belirli, kapitülasyonların kaldırıldığı bir devlet olarak tanınmıştır. Bu muahede askeri zaferimizin bir neticesi olmuştur.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiş ve ilk cumhurbaşkanlığına Gazi M. Kemal, Büyük Millet

Levent Şahverdi Arşivi

Meclisi tarafından seçilmiştir. Bundan sonra artık bir Osmanlı saltanatı kalmamış, yerine cumhuriyet esaslarına uygun bir devletin temelleri atılmıştır. 1923'ten 1938'e kadar on beş yıl Atarürk kurduğu devletin reisi olarak vazife görmüştür. 1934'te BM Meclisi O'na Atatürk soyadını bir kanunla vermiştir. Bu tarihten itibaren, Mareşal Gazi Mustafa Kemal, "Atatürk" adı ile anılmıştır.

II. M. KEMAL ATATÜRK'ÜN FİKİR HAYATI

"Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir." diyen Atatürk, öğretim ve eğitim meselelerine çok önem vermiştir.
"Hayatta en hakiki mürşit ilimdir" dediği zaman, ilmin yol gösterebileceğini, hayatı aydınlatacağını mürşit (doğru yol gösterici) kelimesiyle ifade eden M. Kemal acaba niçin bununla yetinmeyerek "en hakiki" sıfatlarını eklemek lüzumunu hissetmiştir? insan bu cümleyi okurken ve üzerinde düşünürken mutlaka "en hakiki" kelimeleri üzerinde duraklamadan geçemeyecektir.
M. Kemal kendi yetiştiği devrin müspet ilimlerini mesleki ihtisası bakımından öğrendiği vakit, berrak ve müspet bir görüşe sahip olabildiğini ve herhangi bir mesleği riyazî (matematiksel) bir katiyetle halletmeyi hedef tuttuğunu söylerdi.
M. Kemal'in yetişme tarzı, öğrenim hayatı ve sosyal çevresinin tesirleri O'nu okumaya çok teşvik etmiştir. Hayatının her devresinde kitap O'nun için en değerli bir varlıktır.
"Milletimizin siyasi, içtimai hayatında, milletimizin fikri terbiyesinde de rehberimiz ilim ve fen olacaktır." dediği zaman hep aynı prensiplerin telkini üzerinde durmuştur.
Nutukları ve sözlerinin her zaman için bir fikir hareketine yol açması, zamanının neşriyatından faydalandığı ve daima bir entelektüel muhitin tartışmalarını sevdiği içindir.
Atatürk'ün okuduğu kitaplar üzerindeki işaretleri incelemek pek ilgi çekici sonuçlar verir.
Kitabımın bu bölümünde vereceğim örnekler Atatürk'ün belirli konular üzerindeki çalışmalarıdır.
Bu vesile ile Atatürk'ün çevresinde konuşulan konular ve çeşitli meseleler üzerindeki düşünceleri de tespit etmek istiyorum.
Atatürk'ün etrafındaki toplantılardan daima bahsedilmektedir. Burada bulunanlar hatıralarını kendi görüşlerine göre yazmışlardır. Tarihçi ve ediplerimiz ise bu toplantıları işittikleri veya okuduklarından çıkardıkları neticeye göre yazmak istemektedirler.
Benim şahit olduğuma göre Atatürk'ün etrafında toplanmalar çok çeşitlidir. Gündüzleri çoğunlukla hususi kütüphanesinde daima birkaç kişi ile ya çalışır veya belirli bir konu üzerinde konuşmalar yapardı. Bunlar otomobil veya motor gezintilerinde devam eder ve çoğunlukla Ankara'da çiftlik evlerinde ya davetliler veyahut oraya toplanmış olan halk ile doğrudan doğruya belirli meseleleri konuşur ve fikirlerini sorardı.
Bu hal memleket içi seyahatlerinde daha kesif (yoğun) olarak uygulanır, trende, vapurda ve uğradığı her yerde daima yeni konular ve yurt sorunları üzerinde yapılan tetkikler açıklanarak münakaşalar yaptırmasını severdi.
Atatürk'ün günlük entelektüel yaşantısı her zaman her millette tatbikat sahası bulur ve karşısında imtihana çekilenler eksik olmazdı.
Bir örnek vermek için şu olayı anlatmalıyım. Bir gün dişlerini tedavi etmek için gelen hekime, o sırada benim elimde okuduğum sosyoloji kitabından, sorular sormaya başladı. Tabii buna derhal cevap verecek durumda olmayan diş hekimi mahcup olmuştur. Ben buna müdahale ederek hemen kitabı getirdim ve bunun pek yeni neşriyat olduğunu söyledim. Atatürk bir taraftan da işi şakaya getirerek diş hekimine şöyle dedi: "Biliyorum siz kendi mesleğinizde en büyük başarıyı gösteriyorsunuz, fakat bunun yanıbaşında başka meselelerle de ilgilenerek okumanızı teşvik etmek istedim ve bu kadar aykırı bir konuyu bilhassa seçtim." dedi. Diş hekimi ertesi gelişinde bu konuya

Levent Şahverdi Arşivi

ait birçok kitap tedarik ederek (sağlayarak), okumuş ve bu sefer o, Atatürk'e bunlardan bazı sorular sormuştu. Buna benzer daha pek çok verilecek örnekler vardır.
Yine mesela Atatürk'ün motor ile mutad Boğaz gezintilerinde mutlaka bir kitap veya bir mesele konuşma konusu olur ve o gezintinin sonunda herkes bir şeyler öğrenirdi.
Bir de bunlara eklenen Atatürk'ün akşam toplantıları vardır. Buraya davet edilenler, bulunulan çevreye göre değişir. Ankara'da bulunduğu zaman âdet şöyle idi: Atatürk'e her gün, genel sekreter gelen evrak üzerinde bilgi verir ve emirlerini alır. Duruma göre memleket meseleleri ve dış olaylar için kendisi direktifler verir, bazen de meseleleri derinlemesine soruşturur, bilgi alırdı. Bu arada Başbakan ve bakanlardan bazıları lüzum gördükleri zaman yine hükümet meselelerini görüşmeye gelirlerdi.
Akşam üzeri başyaver yanına gelir ve sofraya kimlerin davet edilmesini emrettiklerini sorardı. Atatürk bu listenin, o günkü çalıştığı ve okuduğu kitaplarla ilgili olmasını ister ve ona göre yazdırırdı. derhal burada şuna da işaret etmeliyim ki, Atatürk devrinin, mesleklerinde isim yapmış şahısları daima onun etrafında toplanmıştır. Onun için memleketin aydın kişilerini o muhitte tanımak ve konuşmak daima mümkün olmuştur. Bu sadece Ankara ve İstanbul'da değil, memleketin çeşitli yerlerine gidildiği vakit de böyle olur, o çevrenin tanınmış aydın kişileri bu toplantılara çağırılırdı. Ancak her akşam başyaverin yazdığı listedeki kimseler; bazen mazeretleri olur gelemezler veya orada bulunamazlar, onun için listelerde yazılı olanlar her zaman bir araya gelemezler veyahut toplandıktan sonra da çağırılanlar olurdu. Devlet adamları bilhassa Başbakan, İç ve Dışişleri Bakanları ise istedikleri zaman gelebilirlerdi.
Şimdi, bu kitabımda bazı el yazısı ile olan belgeleri yayınlama vesilesiyle, şahidi olduğum olaylar hakkında bilgi vermek istiyorum. Ancak kendi mesleki hayatımdan bahsetmemin mazur görülmesini rica ederim.
1929-1930 yılında Ankara Musiki Muallim Mektebi'nde öğretmenlik görevime, yurt bilgisi ve tarih derslerini vermek üzere başlamıştım. Yurt bilgisi için okutacağım ders kitabını Atatürk gördüğü zaman bunu yeterli bulmamıştı. Kitabın konuları ise kendisini de ilgilendirdiği için evvela benim Fransız lisesinde okuduğum "Instruction Civique" kitabından bazı tercümeler yapmamı istedi. Aynı zamanda bu konulara ait çeşitli kitapları, genel sekreteri Tevfik Bıyıkoğlu'na araştırtarak Almancadan tercümeler yaptırmıştı. Kendisi Fransızcadan ve Türkçeden okuduklarına bu tercümelerden de istifade ederek, bazı konuları bizzat yazmış veya bizlere yani bana ve genel sekretere dikte ettirmiştir. Benim o zamanki çalışmalarım bu konulara ait kitapları aramak, okumak ve icap ederse tercüme ederek notlar almak idi. Bu suretle yurt bilgisi derslerimi program uyarınca, bu yeni incelemelere göre veriyordum. Okulda kız ve erkek öğrenciler beraber okuyorlardı; o tarihte yürürlükte olan kanunlarımızda kadınlara seçim hakkı tanınmış değildi.
Bir ders tatbikatı olarak, bütün ders verdiğim sınıflarda Belediye Kanunu'na göre seçim denemesi yaptırdım. Öğrenciler heyecanla bu işte çalıştılar, rey kutuları hazırladılar. O zaman yürürlükte olan Belediye Kanunu tam manasıyla tatbik edildi ve belediye başkanı olarak da bir kız arkadaşlarını seçtiler. Bunun üzerine bir erkek öğrencinin itirazı ile karşılaştım. Diyordu ki: "Mevcut kanunun bize öğrettiğine göre kadınların rey verme hakları olmadığı gibi; seçilemezler de". Öğrenci itirazında haklı idi, ama ben öğretmen olarak şu telkinde bulunmayı uygun buldum. "Bu öğrendikleriniz ilerisi için sizlere lüzumlu olacaktır. Kadınlarımız da yakında rey hakkı kazanacaktır." dedim. Fakat bu sözlerimin erkek öğrenci karşısında öğretmenlik otoritesinin ötesine geçmeyeceği muhakkaktı.
İşte böylece öğrencilerimden birinin bu itirazı ve soruları beni kadın hakları üzerinde çalışmaya teşvik etti.
Aynı gün Gazi Orman Çiftliği'ndeki Marmara Köşkü'nde Atatürk ile İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya bu olayı ve Türk kadını olarak rey hakkına malik olmadığımızdan duyduğum üzüntüyü anlattım.
Atatürk bana bu konuda çalışmamı ve başka memleketlerde meselelerin nasıl halledilmiş olduğunu tetkik etmemi tavsiye etti. İtiraf edeyim ki o sıralarda ben bu hususta hemen hiç bilgi sahibi değildim. Fakat kız ve erkek öğrencilerimin karşısına, bu haklardan mahrum olan bir öğretmen

Levent Şahverdi Arşivi

olarak da çıkmak istemiyordum. Çok severek başladığım öğretmenlik hayatından ve vazifesinden ayrılmak da bana ağır gelecekti. Bununla beraber Atatürk'e şunu söylemekten de kendimi alamadım: "Hiç olmazsa erkek öğrencim kadar bir hak sahibi olmadan o sınıfa ders veremeyeceğim" dedim. Bu sırada İçişleri Bakanı Şükrü Kaya; BM Meclisi'nde bir yıldan beri müzakere edilmekte olan Belediye Kanunu'nda bu işin ele alınabileceğini ifade etti. Atatürk düşünüyordu. Birden "Başvekille konuşuruz, fakat bu meselede hazırlıklı olmak ve münakaşa etmek lazımdır" dedi. Kendisi o akşam Çankaya Köşkü'ne devlet adamlarından, Hukuk Mektebi (o zaman henüz fakülte değildi) hocalarından ve daha başka bu meseleleri konuşabilecek kimseleri davet ettirdi. Konu açıldığı vakit, kadınların rey hakkına taraftar olanlar bulunduğu gibi buna karşı olanların fikirleri de tartışılmaya başlandı. Ben heyecanlı idim ama, tam inandırıcı deliller bulamıyordum. Fakat o günden sonra birçok kitap okumaya başladım. Diğer memleketlerdeki durum hakkında bilgi sahibi oldukça bu münakaşalar benim için daha istifadeli oluyordu. Şimdi BM Meclisi zabıtlarında bu meseleyi tetkik edecek olursak durumu şöyle tespit edebiliriz: 20 Mart 1929 tarihinde Başvekil İsmet (İnönü) imzasıyla hükümet teklifi olarak BM Meclisi'ne verilen tezkerede şunlar yazılıdır: "Dahiliye Vekâleti'nce hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyeti'nin 6.3.1929 tarihli içtimaında yüksek Meclis'e arzı kararlaştırılan Belediye Kanun layihası (tasarısı) esbabı mucibesiyle (gerekçesiyle) birlikte takdim olunmuştur."

Bu kanun tasarısının uzun gerekçe kısmında kadınların rey verme meselesi teklif edilmemiştir.

Fakat tam bir yıl sonra 20 Mart 1930'da kanunun müzakeresi için BM Meclisi'nde müstaceliyet (ivedilik) kararı alınıyor. 22 Mart 1930 Cumartesi, 24 Pazartesi, 27 Perşembe, 29 Cumartesi ve 31 Mart Pazartesi bu kanun üzerine çeşitli yönlerden münakaşa ve müzakereler oluyor. Nihayet 3 Nisan 1930 Perşembe günü 164 maddeli Belediye Kanunu kadınlara da rey verme ve seçme hakkı vererek kabul edilmiş oluyor. Aynı gün Türkocağı salonunda Atatürk'ün de hazır bulunduğu bir toplantıda ilk konferansımı Kadın Hakları üzerine vermiştim.

Yurt Bilgisi'nin programına göre diğer konular da bu yukarıda açıkladığım tarzda hazırlanırdı. Ben bunları ders planıma uygun olarak tertip ederdim (düzenlerdim). Bir kısmını ise broşür olarak bastırır, öğrencilerime dağıtırdım. Fakat bu konuların asıl ilgi çekici yönü, Atatürk'ün toplantılarında bulunanların arasında tartışmaların yapılması idi. Devlet adamları, askeri erkân, hukukçular, edipler ve günün diğer aydın kişileri arasında konu ortaya atılır, herkes fikrini ve bilgisini açıklamak fırsatını bulurdu.

Kara tahta yemek odasının başlıca mobilyalarından biri idi. Bunun üzerine konuşanlar, icap ederse (gerekirse) yazarak veya çizgilerle fikirlerini anlatma yolunu tutarlardı. Konuşmalar, muntazam ve usulüne göre, ya Atatürk tarafından idare edilir veyahut bu idareyi başka bir arkadaşına verirdi. Bu konuşmalar çok faydalı ve bilhassa benim için çok öğretici idi. Elimde daima kâğıt kalem bulunduğu için de hemen her şeyi not ederdim. Ayrıca bir tarif veya bir mesele üzerinde daha etraflı konuşulmasını temin için sorular yazdırılır ve davetlilerin ertesi akşama hazırlıklı gelmeleri temin edilirdi. Devlet adamlarımızın Atatürk'ün özel kütüphanesinden okumaları için birer kitapla çıktıkları çok olurdu. Bu vesile ile devlet teşkilatımız ve kanunlar üzerinde konuşulur ve günün ihtiyaçları göz önünde tutulduğu gibi medeni icapların sosyal bünyemizdeki yararlı olabilecek prensipleri görüşülürdü. Tabii bu arada günün siyasi olayları, memleket meseleleri, tarihi konular da konuşma konusu olurdu. Şimdi bu açıklamalardan sonra "Medeni Bilgiler" adını verdiğimiz Yurt Bilgisi'ne ait belgelerin elimde olanlarını şöyle sıralayabilirim:

1- Tercümeler ve çeşitli notlar.

2- El yazılarıyla ilk müsveddeler (Bunlar Atatürk'ün, Tevfik Bıyıkoğlu ve benim) üzerinde düzeltmeler, ilaveler ve çıkarmalar vardır.

3- Tape edildikten sonra yeniden ilave düzeltmeler olan kısımlar.

4- Bütün devlet ve hükümet teşkilatından toplanmış olan bilgileri içine alan dosyalar (Bunlar sonradan Recep Peker'e verilmiş ve onun hazırlamasıyla Medeni Bilgiler'in II. cildi basılmıştır.

İşte bütün bu yazılardan sonra yayımlanan broşür ve kitaplar ise şöyle sıralanabilir.

1- Broşür ve risale şeklinde "Türk Çocuklarına Yurt Bilgisi Notları" Ankara 1929.

Levent Şahverdi Arşivi

2- Her konu için ayrı kitap olarak: İntihap 72 sayfa, Askerlik Vazifesi 77 sayfa, Şirketler ve Bankalar 172 sayfa, Vergi Bilgisi 98 safya. Bu dört kitap 1930 yılından İstanbul'da basılmıştır (3).
3- Bütün bu konuların toplu olarak bir arada basılmış kitabı (141 sayfa) "Vatandaş için Medeni Bilgiler" adını taşır. İstanbul 1930.
4- "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" adı altında orta okullara okutulmak üzere basılmış olanlar ise şu tarihlerdedir: Mariif Vekâleti Milli Talim ve Terbiye Dairesi'nin 7.IX.1931 tarih ve 2297 sayılı emriyle 7.VI.1932 ve 1908 (191 sayfa).
27.VI.1933 tarih ve 3113 sayılı emriyle (302 sayfa). Bu kitaplar pek çok adette basılmıştır. Ancak her basılışta yeniden üzerinde düzeltmeler, ilaveler yapılmış veyahut bazı kelimeler çıkarılmıştır. Mesela 1930'da çıkan kitapta "Mutedil Devletçilik" (s. 79) konmuş iken sonradan "mutedil" kelimesi silinmiştir. Bu kitabın ilk sayfasında "Vatandaş için medeni bilgiler neden bahseder?" başlığı altında Atatürk'ün el yazısı ile ilaveler vardır. "İşte vatandaşlara gerek devlet ve hükümetle ve gerek aralarındaki münasebete nazaran mevcut vazifeleri ve hakları ve umumiyetle devlet teşkilatını öğreten bilgiler, medeni Bilgiler namı altında toplanmıştır." S. 11 İstanbul 1930.
Yukarıda da izah ettiğim gibi bütün bu konular üzerindeki çalışmalar ve Atatürk'ün muhitinde olan münakaşalar daima çok ilgi çekici olmuştur. Ancak, bu kitabın didaktik yani öğretim usulüne uygun bir tertip içinde olması ve üslubunun sadeleştirilmesi lazımdı. Bu bakımdan okullarda okutulmasına devam için bazı çalışmalarım oldu ise de, zamanımı tamamen tarihi konulara ve Cenevre'de üniversite tahsiline verdiğim için bu iş neticelenmemiştir.
Bu kitaplar için hazırlanan müsveddelerde Atatürk'ün el yazıları vardır. Bunların hemen hepsini bir kitabımda yayımladım (4). Bu kitapta birkaçını örnek olarak veriyorum. Şimdi bazı meseleler üzerinde durmak istiyorum. Mesela "Millet" bahsi için toplanan notlar şöyledir: Hukuku Esasiye: 1. Siyasi varlıkta birlik, 2. Irk birliği, 3. Lisan birliği, 4. Din birliği.
Mehmet Emin Bey: 1. Mazi birliği, 2. Lisan birliği, 3. His birliği, 4. Gaye birliği, 5. Menfaat birliği, 6. Irk birliği, 7. Toprak ve iklim birliği.
Ansiklopedi: 1. Menşe birliği, 2. Cismani benzeyiş, 3. Ahlak karabeti, 4. Tarih yauht siyasi karabet, 5. Aynı memlekette sakin olmak.
Bütün bu notlardan ve daha başka okunan kitaplardan çıkan netice şöyle formüle edilmiştir: "Millet dil, kültür ve mefkûre (ülkü) ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği siyasi ve içtimai bir heyettir." Bu münasebetle o tarihte yürürlükte olan anayasamıza (Teşkilatı Esasiye) dayanarak Atatürk'ün notu şudur: "Bizim telakkimize göre siyasi kuvvet milli irade ve hakimiyet, milletin vahdet (birlik) halinde müşterek (ortak) şahsiyetine aittir, birdir, taksim ve tefrik (ayrılmaz) ve ferağ olunamaz.
Hâkimiyet bahsinde ise şu cümlelerin önemine işaret etmeden geçemeyeceğim: "Artık bugün demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır. XX. asır birçok müstebit hükümetlerin bu denizde boğulduğunu göstermiştir. Demokrasi prensibi, hâkimiyeti istimal eden (kullanan) vasıta ne olursa olsun esas olarak milletin hâkimiyete sahip olmasını ve sahip kılınmasını icap ettirir." (gerektirir).
Hak ve vazife üzerine olan yazılar ayrı bir başlık altında yazılmıştır. Atatürk diyor ki: "Hakların en birincisi yaşamak hakkıdır" diğer bütün haklar ve bu haklara mukabil vazifeler hep yaşamak hakkına dayanır. Şüphe yok ki insanın yaşamak hakkı onu diğerlerinin yaşamak hakkına riayet etmek vazifesiyle bağlar. Bir insanın hakkı diğer bir insan için vazife olur. Hakkın bulunduğu yerde vazife ve vazifenin bulunduğu yerde hak vardır... İnsanlar içtimai hayatta haklardan ve vazifelerden örülmüş bir şebeke içinde tasavvur olunabilir." Bu ifadelerden sonra diğer önemli bir izah da, hak ve vazifeyi hukuk kaidelerinin tayin ettiği ve bunun devlet tarafından tatbik edildiğidir. Atatürk'ün yazısı aynen şöyle:
"Tabiaten her insan içinde yaşadığı cemiyette hayatın en mesut, en kolay, en tatlı, taraflarının kendisine düşmesini ister ve en kuvvetli olan kendisinden zayıf olanları hiçe sayar. Bunun neticesi huzur, sükûn, emniyet ve intizam içinde yaşamak imkânsızdır. İşte insanlar arasında kavga yerine birbirine yardım, karşılıklı hürmet, intizam koyan, herkese haklarını ve vazifelerini tanıtan hukuk

Levent Şahverdi Arşivi

kaideleri ve kuvvetin bulunması sayesinde kabildir. Devlet herkesin hakkını ve vazifelerini tayin eder. Hiç kimse tayin edilen hudut haricinde bir hak iddia edemez. Bunun gibi kendisi de fazla hiçbir vazife ile mükellef tutulamaz."
Bu bahsin sonuna eklenen fikir ise, bu hakların ihlali ve vazifelerin ihmali halinde zarara uğrayan hem fert hem de cemiyet olduğuna göre bunun tatbiki ve kontrolünün devlet müessesesine ait olacağıdır.
Bu münasebetle Atatürk'ün üzerinde en çok kitap okuduğu ve bizleri çalıştırdığı mefhum (kavram) da "Hürriyet" kelimesi olduğuna işaret etmeliyim. Bunun için kitapta yayımlananlardan gayri elimdeki notların mahiyeti çok ilgi çekicidir. Hürriyet bahsi için tercümeler olduğu gibi ayrıca da Atatürk bazı arkadaşlarından hürriyetin tarifini istemiş. Mesela Erzurum mebusu Tahsin (Uzer) 25.1.1930 tarihindeki yazısında şöyle bir tarif veriyor: "Ferdin, memleketinde bütün hukukuna malikiyetidir."
Diğer bir kâğıtta yazısını tanıyamadığım bir şahsın şu izahı var:
"Fertlerin cemiyete ihtiyarlarıyla terk ettikleri haklarından mütebakisini (kalanı), diledikleri gibi kullanabilmeleridir." Aynı kâğıdın arkasında başka bir yazı ile şu not var:
1- Hürriyet kendini bizzat kendi içinde yok eden bir mefhumdur.
Bu küçük kâğıtların içinde Atatürk'ün el yazısı ile olan tarif ise çok kısa "Hürriyet, insanın mutlak olarak düşündüğünü yapabilmesidir."
Bu notlardan sonra Atatürk'ün "Hürriyet" üzerine uzun yazıları vardır. Bu yazıların kaleme alındığı tarih 1930 yılının Ocak ve Şubat aylarıdır.
Bu notlardan hürriyete ait geniş izahat verilmiştir. "Hürriyet insanının düşündüğünü ve dilediğini başka birinin hiçbir tesir ve müdahalesi olmaksızın mutlak olarak yapabilmesidir. Bu hürriyet kelimesinin en geniş tarifidir. İnsanlar bu manada hürriyete hiçbir zaman sahip olamamışlardır ve olamazlar. Çünkü malumdur ki insan tabiatın mahlukudur. Tabiatın kendisi dahi mutlak hür değildir. Kainatın kanunlarına tabidir."
Bundan sonraki açıklamalarda ise tarihi seyre göre mutlak idarelerde fertlerin hüriyetlerinin tamamen hükümdarın elinde olduğu ve asırlar boyunca fertlerin şahsi hürriyetleri için mücadele ettikleri anlatılır. Atatürk'ün yazısında netice olarak şu hüküm var:
"Ferdi haklar nazariyesinin temeli şöyle kuruldu: Her türlü hakkın menşei (kökeni) ferttir. Çünkü şe'ni (kötü) hür ve mes'ul olan mahluk yalnız insandır. Fakat diğer taraftan insanların içtimai ve siyasi teşekküller halinde bulunması da tabii ve lüzumludur. Bu teşekküler ise kısmen zaruri mukadder kanunlar ahkamına göre tekabül eder" diye kaydedildikten sonra, ferdi hürriyeti ve hakkı temin eden devletin mütekâmil (gelişmiş) bir müessese (kurum) olacağı ileri sürülüyor. Bununla beraber Atatürk'ün bundan sonraki açıklamalarında ferdi hürriyete dayanan içtimai ve medeni insan hürriyetini temin eden kuvvetin ise devlet bünyesinde mevcut olması lazım geldiği ve devletin millete karşı esas vazifesinin bu olduğu kabul ediliyor.
Diğer taraftan "Ferdi hürriyet derecesi devlet faaliyetini zaafa (zayıf) düşürmemek lazımdır. Devletsiz bir cemiyet veyahut zayıf bir devlet hayatının neticesi herkesin herkese karşı mücadelesidir. Bu mücadele ekseriyetin hürriyetini boğmayacak şekilde tadil olmak (değiştirmek) lazımdır. Tadil keyfiyeti ferdin mesuliyeti teşebbüsüne ve inkişafına halel verecek dereceye götürülmemelidir. Teşkilatı Esasiye m. 68'de "Her Türk hür doğar hür yaşar" maddesinin tekrarından sonra Atatürk şu hükmü veriyor:
"Türkler demokrat, hür ve mesul vatandaşlardır." "Türk cumhuriyetinin kurucuları ve sahipleri bizzat kendileridir."
Bu cümlesiyle Atatürk millet bütününe değer vermenin önemine işaret ediyor.
"Hürriyet mefhumu içinde "medeni vatandaş" olmanın esasları ve prensipleri böylece açıklanmış oluyor. Mesela yine "Bir milletin kültürü (hars) yükseldikçe ferdi hürriyetin tatbikat safhaları (uygulama evreleri) genişler ve çoğalır. Muhtelif şekilde birbirinden ayrı ve müstakil ferdi hürriyetler meydana çıkar. Bu hürriyetler mahiyet (nitelik) ve tabiatlarına göre iki grubu ayrılırlar:
1- Şahsi hürriyet.

Levent Şahverdi Arşivi

2- İçtimai hürriyet. Bu ikinci grupta bilhassa basın hürriyeti ve basının efkârı umumiye üzerindeki rolü oldukça uzun bir şekilde izah edilmiştir. Ancak esas fikir şu cümlede özetlenmiştir:
"En büyük hakikatler ve terakkiler, fikirlerin serbest ortaya konması ve teati edilmesi (karşılıklı alınması, verilmesi) ile meydana çıkar ve yükselir."
Fakat yine bütün bu yazılarda vatandaşın her türlü medeni hakları karşısında vazife mesuliyetinin olduğu fikri paralel olarak ifadesini bulmuştur. Onun için "Vatandaşların teşebbüs ve mesuliyet hisleri ne kadar inkişaf ederse (gelişirse) devlet için o kadar iyidir" diyor Atatürk.
Hürriyetin bir neticesi olarak vatandaşların eşit haklara sahip olmalarını anayasanın esaslı bir hükmü olarak kabul eden Atatürk, "Eşitlikten maksat; kanun önündeki haklarda eşitliktir."
Atatürk'ün bu "medeni bilgiler" vesilesiyle kaleme aldığı ve bizleri de çalıştırdığı konularda, cumhuriyetimize temel olan prensiplerinde kanuna ve asrımızın umumi hukuk kaidelerine uyan esaslar bulunmaktadır. O, Türk vatandaşlarına hak tanıdığı yerde bir vazife karşılığını koymak istemiştir. "Tembellik bütün fenalıkların anasıdır" atasözü karşısında çalışmanın ferdi ve içtimai vazife olduğunu belirtmiştir.
Vatandaş, milletin bir ferdi olarak aile ve cemiyete karşı vazifelidir. "Milletin, medeni beşeriyetin bir ailesi olması bakımından bütün insanlığa karşı vazifeleri" olduğu üzerinde bilhassa durulmuştur.
Böylece Atatürk, Türk vatandaşının medeni âlemde, hür, eşit vazife ve hak sahibi, mesuliyetlerini müdrik kişiler topluluğu olarak millet bütününü teşkil etmesinde en büyük medeni vasfı bulmuştur.
İşte bundan sonraki konularda K. Atatürk'ün hem bu çalışmalarından ve el yazılarından bazı örnekler verirken, hem de onun çeşitli konular için söylemiş olduğu cümleleri bir araya getirdim. Bu örneklerle bir devlet adamının entelektüel yaşantısından bazı örnekleri vermiş oluyorum.

1. M. KEMAL ATATÜRK'TEN NOT ETTİĞİM KISA CÜMLELER

İnsanların hayatına, faaliyetine hâkim olan kuvvet yaratıcılık (ibda) ve icat kabiliyetidir. 1930
Akıl ve mantığın halletmeyeceği mesele yoktur.
İnkılap (devrim).
Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek, yeni müesseseleri koymuş olmaktır. 1933
Cumhuriyet rejimi demek demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir. Biz cumhuriyeti kurduk, o on yaşını doldururken demokrasinin bütün icaplarını sırası geldikçe tatbikata koymalıdır. Kadın haklarını tanımak da bunun bir icabı olacaktır. Müsterih olunuz. 1933
İnkılap milleti ve sosyal çevreyi hazırlayarak yapılır.
İnkılap hareketlerinde dikkat edilecek nokta, insan cemiyetlerinin emellerini, fikirlerini teşhis ettikten sonra, onlara yenilikleri kabul ettirebilmektir.
İnkılabı ikmal etmek (tamamlamak) lazımdır.
Tarihi yaşadığımız gibi yazdık, fakat geleceği cumhuriyete inananlarla, onu koruyanlara ve yaşatacaklara emanet etmek lazımdır.
Bir çocuğun, normal öğretim ve eğitim devrelerinden geçerek yetişmiş olması şarttır.
Öğrenci, her ne yaşta ve sınıfta olursa olsun, onlara geleceğin büyükleri gözüyle bakacak ve öyle muamele edeceksin. 1930
Gençliği yetiştiriniz. Onlara ilim ve irfanın müspet fikirlerini veriniz. Geleceğin aydınlığına onlarla kavuşacaksınız. Hür fikirler tatbik mevkiine konduğu vakit Türk milleti yükselecektir.
Bir insan, hayatında büyük bir muvaffakiyet (başarı) kazanabilir, fakat yalnız onunla övünerek kalmak isterse, o muvaffakiyet de unutulmaya mahkûmdur. Onun için çalışmak ve daima muvaffakiyet aramak, herkes için esas olmalıdır.
Bir insan hayatında muvaffakiyetli bir iş yapmışsa, o iş tarihe ve millete mal olmuştur. O şahıs sadece onunla övünerek kalmak isterse, bu insanı tembelliğe götürür ve yeni muvaffakiyetlerden yoksun kılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Hayat bir ilerleme ve dinamizm kaynağıdır. İnsan ona kendini uydurmak mecburiyetindedir.
Muvaffakiyetlerde gururu yenmek, felaketlerde ümitsizliğe mukavemet etmek (direnmek) lazımdır. 1930
Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şümullü (kapsamlı) medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek Türklüğe ve cihana bildirmek bizim için bir borçtur.
Milletlerde olduğu gibi şahıslarda da geçmiş bir temel ise onun üzerine binayı kurmak ve teferruat üzerinde işlemek gerekir.
Bu binalar insanın medeniyet seviyesine göre yükselmeli, sağlam ve dayanıklı olmalıdır.
Yeni daima yeni şeylerden ve insanların medeniyet yolunda ilerlemelerinden bahsedelim. Bu bize gelecek için hız ve kuvvet verecektir.
Sizin sizce en büyük eseriniz hangisidir sorusuna cevap:
Benim yaptığım işler biri diğerine bağlı ve lüzumlu olan şeylerdir. Fakat bana yaptıklarımdan değil yapacaklarımdan bahsedin.
Biz Batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi kendi bünyemize uygun bulduğumuz için dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz.
Devlet arması için çizilen kurt başlı semboller için:
Bunların hiçbiri bugünkü dünyamızın içinde kurulan yeni bir devletin arması olamaz. Devlet armasını, sembolik bir insan başı olarak temsil etmeli.
Bu dünyada her şey insan kafasından çıkar. Bir insan başının ifade etmeyeceği hiçbir şey tasavvur edemiyorum.
İnsan bütün tarih boyunca tabiatın bazen esiri, bazen de hâkimi olmuş ve bu hal insan cemiyetlerinin medeniyette ilerlemeleri nispetinde gelişmiştir.
1919 yılında Anadolu'nun dağ başlarını tekerleklerini çuvalla doldurduğumuz kırık dökük otomobillerle aşarken, şu marşı söyletmeyi yanımda bulunanlara âdet ettirmiştim.

Dağ başını duman almış
Gümüş dere durmaz akar
Güneş ufuktan şimdi doğar
Yürüyelim arkadaşlar

Bu gök deniz nerede var
Nerede bu dağlar taşlar
Bu ağaçlar güzel kuşlar
Yürüyelim arkadaşlar

Sesimizi yer gök su dinlesin
Sert adımlarla her yer inlesin
İstanbul'un büyük ağaçlarını gördüğü vakit:
Bunlar da güzel, ama biz yapraklarının ve dallarının, her yıl nasıl büyüdüğünü gördüğümüz Ankara'nın ağaçlarının çoğalmasını istiyoruz.
Bir dal badem baharını vazo içinde gördüğünde:
Bahar gelmiş ne güzel, dedi ve hemen ilave etti: Fakat bu güzel çiçekler meyve vermeden solacak ve sade bizim birkaç günlük göz zevkimizi tatmin edebilecek, ne yazık! 1938.
Orman Çiftliği'nde bir iğde ağacının söküldüğünü görünce:
İğde eski ve çelimsiz bir ağaçtı. Fakat yaşayan ve baharda hoş kokularını etrafa saçan, güzel bir ağaçtı. Onu yeniden yetiştirmek gerek. 1937
Bana memleketimizin ormanlık güzel yerlerinden tanıdıklarını anlat, oralara gidelim, ağaçlar altında dolaşabileyim, basit bir hayata kavuşalım, arzum yeşillik ve ağaçlık, fakat yaz kış yeşil duran ağaçlar arasında olmaktır. 1938
Dünyanın bir genel savaşa doğru gittiği bu devirde, bizim ekonomik yönden çok daha kuvvetli

Levent Şahverdi Arşivi

olmamız lazımdır. Hükümet, ekonomik planı gerçekleştirmeye en önde yer vermelidir. 1938
Milletçe ekonomik yönden kuvvetli olarak geleceğin tehlikeli günlerine hazırlanmalıyız. 1938
Öz dilimizde henüz bir istikrara varamadık, daha çok ve pek çok çalışmak gerekir. 1938
Müşküller karşısında yılmamak lazımdır.
Ben binbir müşkül karşısında yılacak bir insan olsa idim büyük işlerin rehberliğinde, milletim beni yalnız ve yaya bırakırdı. Milletimin hüsnüniyetine daima minnettarım.
2. M. KEMAL ATATÜRK'TEN YAZDIKLARIM

Çok partili sistem üzerine:
"İnsanların tarihten alabilecekleri mühim dikkat ve intibah (uyanış) dersleri; bence devletlerin umumiyetle siyasi müesseselerin teşekküllerinde, bu müesseselerin mahiyetlerini tebdilde (değiştirmede) ve bunların inhilâl (dağılma) ve inkırazlarında (yıkılışlarında) müessir olmuş olan sebepler ve âmillerin tetkikinden çıkan neticeler olmalıdır. Mesela, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğmasını mucip olan (gerektiren) sebep ve âmillerin tetkikinden çıkan netice, mühim olduğu gibi, bu imparatorluğun batması sebep ve âmillerinin tetkikinden çıkacak netice de o kadar mühimdir. Bu tetkiklerde, şüphesiz siyasi müesseseyi kuran milletlerin her nokta-i nazardan harsları derecesi mütalaa olunur; şahısların müspet veya menfi tesirleri nazarı dikkate alınır.
Siyasi müesseselerin değişmesine misal olarak bugünün bir hadisesini de tahlil edebiliriz. Malum olan sebepler ve âmillerin tesiri altında, Türkiye Cumhuriyeti teşekkül etti. Müdafaai Hukuk Cemiyeti esas olmak üzere siyasi bir fırka vücuda geldi (Cumhuriyet Halk Fırkası). Bu fırkanın karşısında teşkil edilmek (oluşturulmak) istenilen bazı siyasi zümreler, cumhuriyetçilik ruhuna malik olmadıklarından yaşamak hakkı bulamadılar. Cumhuriyet Halk Fırkası memlekette tek kaldı. Büyük Millet Meclisi'nin umumi heyeti, bu fırkanın mensuplarından ibaret oldu. Reisicumhur ve hükümet ricali bu fırkanın erkânından, bu fırka mebuslar heyetinin intihap (seçtiği) ve itimat ettiği zatlar oldu. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın esas prensipleri ve bu prensipler icabını tatbik eden bugünkü hükümet, cumhuriyet temelini sağlamlaştıracak vasıflarda ve mahiyettedir. Bunun böyle olduğu senelerden beri görülen tavrı hareket ve eserlerden kolaylıkla anlaşılabilir. Fakat bu vaziyetin devamından hatıra gelen ve görülen mühim mahzurlar vardır. İlk söylenebilecek mahzur, Meclis yalnız bir fırka mensuplarından olunca, o fırkanın iktidar mevkiinde tuttuğu hükümetin icraatının kâfi derecede münakaşa ve tenkit edilmemiş olmasıdır. Bu noksan iki sebepten neşet edebilir (meydana gelebilir).
Birincisi Meclis'in kendi fırkasından olan reisicumhur ve onun intihap ettiği başvekil ve arkadaşlarına çok itimadı olabilir. Bu sebeple meclisten geçen ve geçmeyen işleri, uzun uzadıya tetkike lüzum görmeyebilirler. İkincisi, aynı fırka arkadaşı olmak, arkadaşlıkta lüzumsuz ve zararlı bir hassasiyet uyandırabilir.
Tenkit ve muaheze (çıkışma) ile birbirini gücendirmemek gibi bir vahime (kuruntu) uyanabilir. Bunlardan başka sebepler de inzimam eder (katılabilir); yavaş yavaş hükümet ve onu intihap eden reisicumhur, meclisten aldıkları ve bazı mühim ve heyecan verici hâdiseler münasebetiyle alabilecekleri selâhiyetleri tenkitsiz tatbike alışırlar. Bu hal âdet derecesinde kökleşebilir. Çünkü az tenkitli veya tenkitsiz iş görmek, her hareketi tenkit göreceği düşünerek hareket etmekten daha kolaydır; zamanla bu vaziyetin nasıl bir şekil alacağını kestirmek güçtür.
Devlet riyasetine gelen zat, bilhassa muktedir (güçlü), faal olur, devlet ve millete kendi şahsına muhabbet ve takdir kazandıracak büyük hizmetler yaparsa, zahiren (görünüşte) Meclis vaziyetine ve cumhuriyet şekline gayet hürmetkâr ve itaatkâr görünürse, tehlike büyür. İstenmediği halde devletin hakikatte mahiyeti (niteliği) değişebilir. Bu yeni mahiyetin yeni ismini takınması zaman meselesi olur. İşte, bu esaslı mütalaaya mebni (dayanmış) olmalıdır ki, Reisicumhur Gazi'nin tensip ve teşvikiyle olduğu anlaşılan yeni bir fırka, Serbest Cumhuriyet Fırkası teşekkül etmiş bulunuyor. Temiz fikirler etrafında teşekkül eden ve tabii bir surette Cumhuriyet temeli üstüne yükselecek olan bu fırkanın mevcudiyeti, hatıra gelen mahzurların vücut bulmaması için, esaslı bir tedbirdir. Memlekette Cumhuriyet Halk Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası birbirini kontrol edecek,

Levent Şahverdi Arşivi

birbirinin fikirleri, niyetleri, hareketleri hakkında efkâr-ı umumiyeyi tenvir edecektir (aydınlatacaktır). Bu sayede şahsi selâhiyetlere dayanarak, şahsi hareketler milletin gözü önünde bulundurulacaktır. Milletin şahıslara, kendini unutacak ve kendini kaptıracak kadar meclup (bağlı) olması, iyi netice vermez. Bunun tarihte misalleri çoktur.
Oktav'ın elinde beş yüz seneden beri devam eden Roma Cumhuriyeti, sessiz sedasız, yavaş yavaş hemen mutlak bir hükümdarlığa döndü. Oktav daima Senato'ya dikkat ve hürmet ederdi. Zevahiri (durumu) kurtarmaya çalışırdı. Hürriyet taraftarlarını hoşnutsuzluğa sevk etmezdi.
Oktav, hayat kaydı şartıyla konsüllüğü reddetti; diktatörlüğü asla kabul etmedi. Ogüst herkesin iyiliğine çalışırdı. Efkâr-ı umumiye kendisiyle beraberdi. Senato'ya kendisini çok sevdirdi, her ne vakit iktidardan çekilmek istediyse. Senato rica ile kendisine iktidarı muhafaza ettiriyordu. Senato Oktav'a Ogüst unvanını verdi. Bu unvan o zamana kadar yalnız mabutlara (tanrılara) verilirdi. Oktav bu yeni unvanla bir nevi kudsiyet inkisap etti. İşte bütün bu tevcihler Oktav'ı askeri ve sivil bütün iktidar ve selâhiyetleri, yavaş yavaş nefsinde (kendinde) toplamaya sevk etti. 44 sene devam eden bir Ogüst devri, cumhuriyetin unutulmasına kâfi geldi. Ogüst'ten sonra, içlerinde Neron dahi bulunan imparatorlar Roma devletini yıkıncaya kadar Roma'da taht sahibi oldular." (1930)

Medeniyet ne demektir?

"Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-i nazarımı izah için hars ne demektir tarif edeyim:
a) Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, b) Fikir hayatında, yani ilimde, içtimaiyatta (sosyal hayatta) ve güzel sanatlarda, c) İktisadi hayatta yani ziraatte, zanatta, ticarette, kara, deniz ve hava münakalâtçılığında (ulaşımcılığında) yapabildiği şeylerin muhassalasıdır (toplamıdır).
Bir milletin medeniyeti dendiği zaman hars namı altında saydığımız üç nevi faaliyet muhassalasından hariç ve başka bir şey olmayacağını zannederim. Şüphesiz her insan cemiyetinin hars, yani medeniyet derecesi bir olamaz. Bu farklar devlet, fikir, iktisadi hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi bu fark üçünün muhassalası üzerinde de görülür. Mühim olan muhassalalar üzerindeki farktır. Yüksek bir hars, onun sahibi olan millette kalmaz diğer milletlerde de tesirini gösterir. Büyük kıtalara şamil olur. Belki bu itibarla olacak, bazı milletler yüksek ve şamil (kapsamlı) harsa, medeniyet diyorlar. Avrupa medeniyeti, asrı hazır medeniyeti gibi.
Hars mefhumunda (kavramında) milletlerin güç ve geç değişen bazı ırkî, fıtrî hasletlerine (yaratılış özelliklerine), karakterlerine hasrederler ve buna çok kıymet ve ehemmiyet verirler. Mesela, İstanbul'un zaptı hadisesini mütalaa ederken, diyenler vardır ki: Bizanslılar Türklerden daha medeni idiler, fakat Türklerin harsı kuvvetli olduğu için galip ve muvaffak oldular. Bu telâkki ve izah doğru değildir. Hakikatte Türkler Bizanslılardan hem daha medeni idiler, hem de ırkî karakterleri onlardan yüksekti. Medeniyet dediğimiz harsın, üç mühim unsurunu göz önünde tutarak hadiseyi mütalaa edersek, fikrimiz kolaylıkla izah edilmiş olur.
İstanbul'u zapteden Türkler devlet hayatında elbette Bizans İmparatorluğu'ndan çok yüksekti. Türklerin İstanbul fethinde inşa ve icat ettikleri gemiler, toplar ve her nevi vasıtalar, gösterdikleri yüksek fen iktidarı, bilhassa koca bir donanmayı Dolmabahçe'den, Haliç'e kadar karadan nakletmek dehası, daha evvel Boğaziçi'nde inşa ettikleri kaleler, aldıkları tedbirler Bizans'ı zapteden Türklerin fikir ve fen âleminde ne kadar ileri olduklarının yüksek şahitleridir. Bizans Prenslerinin Türk ordugâhlarında staj yaptıkları, her hususta ders aldıklarını da hatırlatmak isterim. Daha Atillâ zamanında Şarkî Roma İmparatorluğu'nun Türklerin haraçgüzârı olacak kadar siyasette ve askerlikte dûn (aşağı) mertebede bulunduğu malumdur. Bizans'ı zapteden Türklerin iktisadi hayatta Bizanslıların çok ilerisinde olduğunu izaha ise hacet görülmez. Hülasa, medeniyet harstan başka bir şey değildir. Hars medlûlünü seciye diyebileceğimiz karakter mefhumuna indirmemelidir. Bu arz ettiğim telâkki birbirinden ayrt edilmesi güç olan, medeniyet ve harsın tarif, izah ve anlaşılmasında kolaylığı da mucip olur." (1930)

Levent Şahverdi Arşivi

Kültür ne demektir?

"Eğer cumhurreisi olmasam, maarif vekilliğini almak isterdim" demiştir. Atatürk kültürü de şöyle açıklamıştır:
"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür. Bu sözü burada ayrıca izaha lüzum görmüyorum. Çünkü bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin okullarında birçok vesilelerle eser halinde tespit edilmiştir.
Kültür; okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, intibah almak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir.
Yine insan, enerjisiyle ve fakat tabiatın ona iltifat edildikçe tükenmez yardımıyla, yükselen, genişleyen insan zekâsı, hudutsuz kavrayış anlamında "insanım" diyen bir vasf-ı mahsusu olur.
İnsan, hareket ve faaliyetin, yani dinamizmin ifadesidir. Bu böyle olunca kültür, yukarıda işaret ettiğimiz, insanlık vasfında insan olabilmek için bir esasi unsurdur.
Bunu kısaca izah edelim. Kültür, tabiatın yüksek feyzleriyle mesut olmaktır. Bu ifade içinde çok şey mündemiçtir (vardır). Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık vb... Bunların hepsi insanlık vasıflarındandır. İşte kültür kelimesini mastar şekline soktuğumuz zaman, tabiatın insanlara verdiği yüksek vasıfları kendi çocuklarına, hafidlerine (torunlarına) ve âtisine (geleceğine) vermesi demektir.
Buraya kadar anlatmak istediğimiz, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti çocukları, kültürel insanlardır. Yani hem kendileri kültür sahibidirler, hem de bu hassayı (özelliği) muhitlerine ve bütün Türk milletine yaymakta olduklarına kanidirler."

Tarihi hadiselerin âmilleri nelerdir?

"Tarihi hadiselerin âmilleri başlıca siyasi, askeri, içtimai ve iktisadi olabilir. Ekseriya bu amiller karışık olarak tesirlerini gösterir. Şüphe yok ki, bütün bu amiller çok mühimdir. Fakat bence bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla, yükselmesiyle, düşkünlüğüyle alakadar olan en mühim amil, milletin iktisadiyatıdır. Bu, tarihin ve tecrübenin tespit ettiği bir hakikattır. Bu hakikat bizim milli hayatımızda ve milli tarihimizde de tamamıyla görülmektedir.
Türk tarihi tetkik olunursa birçok sebeplerin başında bütün itilâ (yükselme) ve inhitat (düşüş) sebebinin iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı anlaşılır. Bu münasebetle diyebiliriz ki, Türkiye Cumhuriyeti'ni layık olduğu mertebeye çıkarabilmek için, iktisadiyatımıza birinci derecede ehemmiyet vermek lazımdır. Zamanımızın bir iktisat devri olduğu düşünülürse, bu ehemmiyetin derecesi kolaylıkla meydana çıkar.
İktisadiyatın inkişafında (gelişmesinde) başlıca lüzumlu olan, yollar, demiryolları, limanlar, kara ve deniz nakliye vasıtaları milli mevcudiyetin maddi ve siyasi kan damarlarıdır. Refah ve kuvvet vasıtasıdır." (1930)
İlk medeniyetler

"Beşeriyetin (insanlığın) taş devirlerini bir tarafa bırakalım. Maden devrinde muhtelif madenlerden, kemiklerden yapılan eserler her nevi aletler ve süs eşyaları idi. Çamurdan tuğla, çanak, çömlek ilk insanların yaptığı eserlerdendir. Hayvanları ehlileştirmek, onlardan muhtelif suretlerle istifade etmek, hayvanları sürüler halinde bulundurmak insanların ilk yaptıkları işlerdendir. Ziraat de böyledir. Bundan başka insanlar bulundukları mıntıkaya göre kerpiçten, tuğladan veya taştan binalar da yaptılar. Kanallar açarak, bataklıkları kurutmak, muhtelif tarzda sulama usulleri de insanların ilk buldukları şeylerdendir. Güneşi ve yıldızları müşahede (gözleme) sayesinde takvimin esasını koyan, tabiatın en büyük kuvvet olduğunu keşfeden binlerce sene evvel yaşamış eski insanlardır. Gemi inşa eden ve denizlerde dolaşmak kabiliyetini de gösteren, ticaret etmesini öğrenen bu insanlardır. İlk demokrasi esasına müstenit (dayanan) cemiyet ve devlet müesseseleri vücuda getiren de onlardır. Bütün bu saydıklarımız dünyada ve bütün beşeriyette ilk medeni eserlerdir.

Levent Şahverdi Arşivi

Türklerin ana yurdu Orta Asya yaylasıdır."
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin açılışı münasebetiyle ilk dersim için bana yazdırdığı:

Seslerin ayrımı

"Tabiatta, bilirsiniz ki, hiçbir şey yok olmaz. Ne bir ses, ne bir söz, ne bir hareket... olduğu çağ ne kadar eski veya yeni olursa olsun, bütün bu oluşlar oldukları andaki gibi tabiat içindedir. Bu dalgalanmada, zaman ve mesafe mefhumu yoktur. Bugün dünyanın herhangi bir köşesinde söylenen sözü veya akis yapan hareketleri yine dünyanın herhangi bir köşesinde aynı anda işitmek, dinlemek zaptetmek mümkün olduğunu görüyoruz.
Yarın bizi saran tabiat unsurları içinde, binlerce ve binlerce sene evvel söylenmiş sözleri, olduğu gibi toplayıp tespit etmek imkânına elbette varılacaktır. Tabiatın bugün için esrar dolu sinesine gireceği muhakkak görülen insan zekâsı, beklenilen hakikatleri ortaya koyacaktır.
Yine bu insan zekâsıdır ki, beklediğimiz neticeyi elde etmemiş olmakla beraber, bugünkü araştırıcı zekâları tatmin edecek ve tarihi aydınlatacak yeni metotlar ve ilimler bulmuştur.
İşte arkeoloji ve antropoloji, o ilimlerin başında gelir. Tarih bu son ilimlerin bulduğu belgelere dayandıkça temelli olur. Tarihi bu belgelere dayanan milletlerdir ki, kendi aslını bulur ve tanır.
İşte bizim tarihimiz, Türk tarihi, bu ilim belgelerine dayanır. Yeter ki, bugünün münevver gençliği, bu belgeleri vasıtasız tanısın ve tanıtsın."

Aynı konu için diğer bir yazı

"Tabiatın esrar dolu sinesine her gün daha çok girmekte olan insan zekâsı, realiteye kavuşmak için çalışanları tatmin edecek ve insanlık tarihini aydınlatacak ilimler bulmuş ve tespit etmiştir. Tarih bakımından arkeoloji ve antrolopoloji, bu ilimlerin başında gelir. Tarih, bu ilimlerin bulup meydana çıkardığı belgelere dayandıkça temelli olur. Tarihi bu belgelere dayanan milletlerdir ki kendini, aslını bulur ve tanır. İşte bizim tarihimiz, Türk tarihi, bu ilim belgelerine dayanır. Onun içindir ki, bizim tarih belgelerimizin her parçası, klasik sayılan kültür eserlerinin de anasıdır." (*) (Ocak 1936)

Edebiyat üzerine

"Osmanlı devrinde ve bugüne kadar geçen Cumhuriyet çağında ve bundan evvelki Türk kültürel çağlarında ve hatta bütün kültürlü medeni cemiyetlerde edebiyat denildiği zaman şu anlaşılır:
Söz ve manayı, yani insan dimağında yer eden her türlü bilgileri ve insan karakterinin en büyük duygularını, bunları dinleyenleri veya okuyanları, çok alakalı kılacak suretle söylemek ve yazmak sanatı. Bunun içindir ki, edebiyat, ister nesir halinde olsun, ister nazım şeklinde olsun, tıpkı resim gibi, heykeltraşlık gibi, bilhassa musiki gibi güzel sanatlardan sayılagelmektedir.
Beşeriyette en müspet ilim ve en ince teknik esaslarına dayanan hayatla ve kanla karşılaşmak kendileri için mukadder olan askerlik gibi yüksek bir idealist meslek dahi, kendini içinde bulunduğu içtimai heyete anlatabilmek ve bu büyük insanlık ve kahramanlık yolculuğunu hazırlayabilmek için, uyandırıcı, hedeflendirici, yürütücü ve nihayet fedakâr ve kahraman yapıcı, vasıtayı edebiyatta bulur.
Bu itibarla, edebiyatın her insan cemiyeti ve bu cemiyetin hal ve istikbalini koruyan ve koruyacak olan her teşekkül için, en esaslı terbiye vasıtalarından biri olduğu kolaylıkla anlaşılır.
Bunun içindir ki, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı (Milli Eğitim), edebiyat tedrisinde (öğretiminde) şu noktalara bilhassa ehemmiyet ve kıymet vermelidir.
a) Türk çocuğunun kafasını, fıtri yaratılışındaki dikkat ve itinaya göre tekevvün ettirmek (oluşturmak). Bu, cumhuriyetin sıhhi düzeni ile alâkadar olan vekalete de teveccüh eden bir vazifedir.
b) Güzel muhafaza edilen, Türk kafa ve zekâlarını açmak, yaymak, genişletmek. Bu, bilhassa

Levent Şahverdi Arşivi

Kültür Bakanlığı'nın vazifesidir. Bununla birlikte olarak, müstait Türk çocuk kafalarına müspet ilim ve maddi teknik mefhumlarını, yalnız nazari olarak değil, aynı zamanda pratik vasıtalar ile de yerleştirmek.
c) Bir taraftan da, Türk kafalarındaki kabiliyetleri, Türk karakterindeki sağlamlıkları, Türk duygularındaki yükseklik ve genişlikleri, kendilerini hiç zorlamadan, natürel bir tarzda ve olduğu gibi ifadeye onları alıştırmak.
Bunlar yapılınca, netice şu olacaktır: Türk çocuğu konuşuken, onun beyan ve anlatış tarzı, Türk çocuğu yazarken onun ifade üslubu, kendisini dinleyenleri, onun yürüdüğü yola götürebilecek bu kabiliyeti sayesinde, Türk çocuğu kendisini dinleyen veya yazısını okuyanları, peşine takarak yüksek Türk ülküsünü iletebilecek, ulaştırabilecektir.
Bu edebiyat telakkisi, böyle bir edebiyat tedrisi sayesindedir ki, edebiyat medlûlünden anlaşılan gayeye varmak mümkün olabilir." (1937)

İÇTİMAİ HEYETİN YÜKSEK KIYMETİ VE YENİLMEZ KUVVETİ NEDİR?

Bir içtimai heyette kıymet ve kuvvet onu kuran fertlerin kendilerini kıymet ve kuvvet telakki etmelerindendir. Ancak, bu gibi fertlerden vücut bulmuş olan içtimai heyetlerdir ki, yekpare kıymet kudret manzarası arz edebilirler.
Şüphesiz, ayrı fertlerin kıymet ve kuvveti olabildiği gibi, kıymetsizlik ve kuvvetsizliği de olabilir; bu gibiler daha ökül (mecmu) kıymetin ve kuvvetin içinde bulundukça kendilerini büyük ve şamil ökülden hissedar sayabilirler. Gayesi fert değil, kitle terbiyesi olanlar, bu hakikati bilmemekle beraber, bu hakikate sığınabilecek olanların dahi kusurlarına bakmaksızın, onları tıpkı o büyük içtimai heyetin en aziz uzuvları ve unsurları gibi görmekte ve göstermekte tereddüt etmemelidirler. Böyle gören ve gösteren insanlar yanılmış, hata etmiş sayılmazlar; bilakis bunlar kendilerinin de mensup olmakla iftihar duyacakları içtimai heyetin içinde, herkesin, her şereften yalnız hisseyab olduğunu değil, hatta bizzat o şerefin sahibi olduğunu dahi göstermiş bulunmalarından memnun olmalıdırlar.
Ben bu hakikati, derece derece takip ettiğim okulları bitirdikten sonra, hayata fiilen dahil olduğum zaman duyduğumu söylemeliyim. Bunu kısa ve ameli misallerle izah etmek daha kolay olacaktır benim için... Mesela, bir tabur içinde, bir alay içinde, isterseniz bir kolordu, bir ordu içinde yapılmış olan bazı tatbikatlarda, bazen bir bölük kumandanı, bazen bir keşif kolu zabiti, bazen de bir hakem olarak bulunduğum vaki olmuştur. Tatbikat veya manevra muvaffak olduğu zaman, etrafıma bakmaksızın, derhal kendi kendime övündüğümü hatırlarım; çünkü bütün bu tatbikat veya manevranın parlak neticesini ben hazırlamışımdır. Hakikatte ben, belki de bana tevcih edilen (verilen) bu vazifeyi büyük dikkatle takip etmiş ve ondan muvaffak olmuşumdur; fakat bütün kitlenin muvaffakiyetini kendime atfetmek cesaretini kendimde görmüş isem, bu da affolunmalıdır; çünkü o umumi hareket ve faaliyet içinde, benim gibi vazifesini dikkatle ve namuskârane yapmış binlerce insanın mevcut olduğunu düşünelim, bunların her birinin ayrı ayrı, benim gibi düşünmüş olduğunu da elbette kabul edelim ve fakat ne benim, ne o binlerce namuskâr ve fedakâr insanların çalışmaları bir makamda ve bir kafada merkezleştirilmemiş olsaydı, hiç birimiz yaptıklarımızla iftihar duymak cesaretinde bulunamayacaktık.
İnsanlar, dünya yüzünde insan sıfatını aldıkları tarihten önceki zamandan bugüne kadar, yalnız yaşayamayan ve behemehal içtimai halde yaşamak nasibi tabiisinde yaratılmış olduklarını bilmelidirler. İşte bu itibarla hepimiz söyleriz, hepimiz şerefleniriz, hepimiz bu şerefi kendimize atfedebiliriz; fakat hakikat şudur ki, her ferdi şeref ve haysiyet ve kahramanlık hiçbir ferdin değildir, bütün bu fertlerden mürekkep olan (oluşan) içtimai heyetindir.
Bu heyet içinde bilhassa şeref kademeleri yapmak hatadır, kuvvet kademeleri yapmak bu ise o içtimai heyetin yapabileceği şey değildir, o içtimai heyetin şuuru haricinde, onun doğurabileceğinde ve doğurabileceklerinde tecelli eder ise, cemiyet kendinden mevlût (doğmuş) olan bu vaziyetlere karşı yadırgamaz."

Levent Şahverdi Arşivi

SPOR VE GEÇİT RESİMLERİ İÇİN

"Her ulus çocuklarının sıhhatli ve gürbüz olmaları için yaşadıkları bölgenin sıhhi şartlarını temin etmek, devlet halinde bulunan siyasi teşekküllerin en birinci ödevidir.
Ondan sonra en küçük yaştan en son yaşa yani insan ömrünün vasati süresince derece derece beden faaliyeti önemli yer tutar ve tutmalıdır da.
Beden hareketlerinde esas, nesilden nesile intikal (geçen) eden âdetlerdir. Yirminci asırda bütün dünya milletleri için spor esaslarının tekniği bundan doğmuştur. Türk çocukları her kavmin çocukları gibi, doğdukları andan itibaren tabiatın kendilerinde yarattığı hareket ve faaliyete ellerini, kollarını, bacaklarını hareket ettirmekle başlarlar, sonra çocuk büyüyünce bulunduğu muhitin şartlarına göre tarlalarda, bayırlarda, tepelerde kayalıklar içinde, ormanlarda koşar, yürür, hiç de yaptığının ne olduğunu düşünmeksizin bugünkü ilim dünyasının spor dediğini kendiliğinden yapar. Güreşir, ata biner, atlar, cirit oynar ve daha birçok milli sporları yapar.
Türk köylü çocuğunun bu yapagelmekte olduğu tabii ve milli sporlar bugünkü medeni addedilen dekor içinde belki en az muvaffakiyet gösteren bir haldir. Fakat Türk içtimai bünyesinde spor hareketlerini tanzime memur olanlar, Türk çocuklarının spor hayatını yükseltmeyi düşünürken, sadece gösteriş için herhangi bir müsabakada kazanmak emeliyle bir spor yapmazlar. Esas olan, bütün her yaştaki Türkler için beden eğitimini sağlamaktır. "Sağlam dimağ, sağlam vücutta bulunur" sözünü atalarımız boşuna söylememişlerdir.
Türk çocuklarına sporun bugünkü tekniğini öğretmek ve bunların bir kısmını bazı törenlerde ve bayramlarda dekor olarak ortaya koymak gerekir. Buna lüzum var mı, yok mu? gibi soruya şöyle cevap verilebilir:
Esasen yoktur; fakat hakikatı göremeyen cihan nazarında, mevcut ve muhakkak bir hakikati ufak bir örnekle ispat edebilmek için lüzumlu görülebilir. Bunu başka bir misalle izah edelim:
Bir milletin ordusu mükemmel ordu mudur, bunun tezahürü (belirtisi) nedir? Böyle bir sorunun cevabı şudur:
Orduyu asıl düşman karşısında görmek lazımdır. Bunun ise bir millet için herhangi bir zamanda gösterilebilmek imkânı olmaz. Bunu muharebe sahasında göstermek fırsatını bulabilecekler azdır; bu nasibelerden mahrum bulunanlara, millet ordusunun kuvvetini, kudretini, haşmetini göstermek umumiyetle birtakım göz alıcı hareketler, askeri nizamlar kabul olunmuştur. Bu nizamlar ve bunların gösterileri birtakım göz kamaştırıcı ve gönül alıcı görevlerdir. Bir orduda esas disiplini bu parat şekillerine değil, tabiat şekillerine uydurmak mecburiyeti anlaşıldığı günden beridir ki, orduların talim ve terbiye programlarının hakiki azimet (gidiş) noktası tespit edilmiştir.
İşte bu itibarla, Türk ordusunun geçit resimlerinde ve yine Türk gençliğinin top oyunu ile buna benzer sporlarda kusurları görülebilir. Çünkü bu kusurların biraz dikkat ve biraz da talim ile ortadan kalkması mümkündür. Buna o kadar çok fazla ehemmiyet vermemelidir. Bizler için asıl olan Türk çocuklarının sporu sevmeleri ve fiziki kuvvetlerini yerinde kullanabilmeleridir. Bu çocuklar asker oldukları zaman onların muharebe meydanlarında muvaffak olmaları için lazım gelen talim ve terbiyeye bilhassa ehemmiyet vermeliyiz. Buna göre bir geçit resminde, bir tarafta ordumuzun gösterişi pek parlak olmayabilir; biz bunu, bu telakkiyi ordumuzun yüksek harp kabiliyetine ölçü ve işaret olarak telakki etmemeliyiz.
Genç Türk çocukları top oyunlarında, herhangi bir millet çocukları kadar talimli ve mümareseli (yatkın) görünmeyebilirler, bundan da müteessir olmaya lüzum ve mahal yoktur. Biz çocuklarımızı hakiki kuvvet, kudret ve zekâ müsabakalarında, her gün her yerde ve hatta her köyde görmekteyiz. Bunu göremeyenlerdir ki, alayişli (gösterişli) işleri yapamıyor gibi görünen Türk gençliğine endişe ile bakmaktadırlar. Bunlara müteselli olmaları için haber verelim ki, hakikat onların görebildikleri gibi değildir. Türk milleti ve onun küçük ve büyük yaştaki çocukları çelikten yapılmış heykellerdir; onların ne olduklarını anlamak için onlarla savaş meydanlarında boy ölçüşmek lazımdır. İşte böyle bir teşebbüstür ki, Türk gençliğinin binlerce sene evvelden beri tanınmış olan yüksek kıymet, kuvvet, kudret ve yenilmez zekâsının imtihanı olur.

Levent Şahverdi Arşivi

Türk milleti her an ve her kiminle olursa olsun böyle bir imtihana hazırdır" (1937)

3) M. KEMAL ATATÜRK'ÜN EL YAZILARIYLA ÇEŞİTLİ KONULAR

Vatanımız, Türk milletinin eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde mevcudiyetlerini muhafaza eden eserleriyle yaşadığı bugünkü siyasi sınırlarımız içindeki yurttur. Vatan hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir küldür (bütündür).
Türk milletinin teessüsünde müessir olduğu görülen tabii ve tarihi vakıalar şunlardır:
a) Siyasi varlıkta birlik, b) Dil birliği, c) Yurt birliği, d) Irk ve menşe birliği, e) Tarihi karabet, f) Ahlaki karabet (yakınlık).

Milletin umumi tarifi:

Bundan sonra, müşterek milli fikrin, ahlakın, hissin, heyecanın hatıra ve ananelerinin millet etrafında (bireylerinde) meydana gelmesini ve kökleşmesini temin eden müşterek (ortak) mazinin, birlikte yapılmış tarihin, vicdanları ve zihinleri doğrudan doğruya birleştiren müşterek dilin, milletlerin teşekkülünde en mühim amiller (etkenler) olduğunu bir defa daha kaydettikten sonra millet hakkında, ikinci derecede unsurları kaale (dikkate) almayarak mümkün olduğu kadar her millete uyabilecek bir tarifi biz de alalım:
a) Zengin hatıra mirasına sahip bulunan;
b) Beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan;
c) Ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete millet namı verilir.
Bu tarif tetkik olunursa bir milleti teşkil eden insanların rabıtalarındaki kıymet, kuvvet ve vicdan hürriyetiyle insani hisse gösterilen riayet, kendiliğinden anlaşılır.
Filhakika, maziden müşterek zafer ve yeis mirası;
İstikbalde tahakkuk ettirilecek aynı program;
Beraber sevinmiş olmak, beraber aynı ümitleri beslemiş olmak;
Bunlar elbette bugünün medeni zihniyetinde diğer her türlü şartların fevkinde (üstünde) mana ve şümûl alır.
Bir millet teşekkül ettikten sonra, efradının devlet hayatında, iktisadi ve fikrî hayatta müştereken çalışmak sayesinde vücuda gelen milli harsta (kültür) şüphesiz milletin her ferdinin çalışma hissesi, iştiraki hakkı vardır. Buna nazaran bir harstan olan insanlardan mürekkep (oluşan) cemiyete millet denir dersek milletin en kısa tarifini yapmış oluruz.

Milliyet prensibi:

Bir milletin diğer milletlere nispetle tabii veya müktesep hususi karakterler sahibi olması, diğer milletlerden farklı bir uzviyet teşkil etmesi, ekseriya onlardan ayrı olarak, onlara muvazi inkişafa sai bulunması keyfiyetine milliyet prensibi denir.
Bu prensibe göre, her fert ve her millet kendi hakkında hüsnüniyet, topraklarına bizzat kayıtsız tesahüp (koruma) talep etmek hakkına ve hürriyetine maliktir.
Bu düstur (kural), bize hangi milletlerin hür, hangilerinin hürriyetinden şu veya bu şekilde mahrum olduklarını, yani millet namını taşımaya layık olmadıklarını kolaylıkla gösterir.

Türk milliyetçiliği:

Türk milliyetçiliği, terakki (ilerleme) ve inkişaf (gelişme) yolunda ve beynelmilel temas ve

Levent Şahverdi Arşivi

münasebetlerde, tüm muasır (çağdaş) milletlere muvazi ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber Türk içtimai heyetinin hususi seciyelerini ve başlıbaşına müstakil hüviyetini mahfuz (saklı) tutmaktır.

Devlet:

Muayyen mıntıkada yerleşmiş ve kendine has bir kuvvete sahip olan fertlerin mecmu (toplam) heyetinden ibaret bir mevcudiyettir.

DEVLETİN VAZİFELERİ

Milletin kurduğu devletin ve hükümet teşkilatının vatandaşlara karşı, mükellef (sorumlu) olduğu vazifeleri ve selâhiyetleri vardır. Bu vazifelerin mahiyetleri tetkik olunursa, şöyle bir sıra yapılabilir:
a) Memleket içinde, asayişi ve adaleti tesis (sağlamak) ve idame ederek (sürdürmek), vatandaşların, her nevi hürriyetini, masun bulundurmak (korumak).
b) Harici siyaset ve diğer milletlerle münasebetleri iyi idare ederek ve dahilde her nevi müdafaa kuvvetlerini, daima, hazır bulundurarak, milletin istiklalini emin ve mahfuz bulundurmak.
Bu iki nevi vazife, devletin, en esaslı, vazifelerindendir. Denilebilir ki, devlet teşkilinden maksat, bu iki vazifenin ifasını temin etmektir. Çünkü bu vazifeler, vatandaşların fert olarak, yapmaya muktedir olamayacakları işlerdir. Hatta, vatandaşların bu vazifeleri kısmen dahi yapmaya kalkışmaları caiz değildir; zira, o zaman anarşi olur; devlet kalmaz. Mesela; bir vatandaş kendi kendine bir ecnebi devletle siyasi bir temas ve münasebette bulunamaz.
Bir vatandaş, memleket müdafaasında başına toplayabileceği birtakım kimselerle başlıbaşına harekete mezun (yetkili) değildir.
Bir vatandaş, kendi hürriyet ve hakkını, kendi maddi kuvvetine dayanarak temine (sağlamaya) kalkışamaz;
Bu hususlar, fertlerin kuvvet ve teşebbüsleri ile değil, milletin iradesini haiz olan devletin kudret ve nüfuzuyla temin olunabilir.
Bu iki nevi vazifeden başka, devletin alakadar olduğunu işaret ettiğimiz vazifeleri de, başladığımız sıra ile söyleyelim.
c) Yollar, demiryolları vs. gibi nafia işleri,
d) Maarif işleri,
e) Sıhhiye işleri,
f) İçtimai muavenet (sosyal güvenlik) işleri,
g) Ziraat, ticaret, sanata ait iktisadi işler.
Bu son saydığımız işleri, devletin yapmaması fertlere terk etmesi lazım geldiği iddiasında bulunanlar vardır. Bu nazariyeyi tasvip ve takip edenlere "Ferdiyetçi" derler.
Milletin, umumi ve müşterek menfaatlarına, ait, siyasi, fikrî işlerde olduğu kadar iktisadi her nevi işlerin, fertlere bırakılmayıp devlet tarafından yapılması daha münasip olacağı nazariyesini müdafaa eden "Devletçi"ler de vardır.
Biz, devletimizce tatbiki münasip (uygun) olan prensibi, tespit için, "Ferdiyetçi" ve "Devletçi"lerin istinat ettikleri (dayandıkları) noktaları ve bir de demokrasinin bariz vasıflarını, göz önünde tutarak, kısa bir muhakeme yapalım:
"Malumdur ki, Türkiye Cumhuriyeti, demokrasi esasına müstenit (dayanan) bir devlettir. Demokrasi ise, esas itibarıyla, siyasi mahiyettedir; fikridir, ferdidir, müsavatperverdir.
Demokrasinin, bu esas noktalarına göre vatandaşın siyasi hürriyet ve mesaisini (çalışmasını) temin etmek ve vatandaşın ilmi, içtimai, sanat, ahlak inkişafını temin ile alakadar olmak, vatandaşın ve milli hâkimiyete usulü dairesinde iştirak (katılma) hakkını ve bütün vatandaşların aynı siyasi hakları haiz olmalarını temin eylemekten ibaret olan noktalar devletin, vatandaşa karşı, başlıca

Levent Şahverdi Arşivi

vazifelerinin hududunu gösteren işaretlerdir.
O halde, demokrasi esasına müstenit bir devlet; bir içtimai muavenet sistemi, veyahut bir iktisadi teşkilat sistemi değildir. Bunun için, bu sahalara ait işlere devletin karışmaması bütün bu mahiyetteki işleri fertlere veya fertlerden mürekkep şirketlere bırakması mümkündür. Bu imkânının derecesini anlamak için, devletin, millete ve memlekete karşı ifasına mecbur olduğu esaslı vazifelerinin ikinci derecede görülen vazifelerle münasebet ve irtibatlarını düşünmek lazımdır.
Devlet asayişi temin etmek için, memleketi müdafaa eylemek için, sıhhati yerinde gürbüz ve anlayışları, milli hisleri, vatan muhabbetleri yüksek vatandaşlar ister.
Devlet, dahilde ve hariçte millet işlerini gördürecek yüksek kabiliyetli vatandaşlara muhtaçtır.
Devlet, bütün vatandaşlarının devletin kanunlarını anlayıp onlara riayet lüzumunu takdir etmelerini, memleketin asayişi ve müdafaası için ehemmiyetli görür.
Devlet, umumiyetle vatandaşların herhangi sanat ve meslekte, zamanımız terakkilerinin icap ettirdiği derecede muvaffak olmasıyla alakadardır.
Bu sebepledir ki, vatandaşların, tahsili, terbiyesi, sıhhati ile alakadar olmak mecburiyetindedir.
Devlet, memleketin asayiş ve müdafaası için, yollarla, demiryollarıyla, limanlarla, deniz vasıtalarıyla, telgrafla, telefonla, memleketin hayvanlarıyla, her türlü nakliye vasıtalarıyla, milletin umumi servetiyle yakından alakadardır. Memleket idaresinde ve müdafaasında, bu saydıklarımız toptan, tüfekten, her nevi silahtan daha mühimdir.
Bilhassa para, her türlü vasıtanın üstünde, bir mevcudiyet silahıdır. Bu saydığımız sahalardaki işlerden iktisadi olanlar, doğrudan doğruya devletin zaruri vazifelerinden görünmemekle beraber, o vazifelerin ifasında müessirdirler. Bu sahalardaki işleri fertlere veya şirketlere tamamen bırakabilmek için; bu işlerin, devlet müdahalesi ve muaveneti olmadığı halde, devletin esasi vazifelerini ifada müşkülata uğratmayacağına emin olmak lazımdır.
Görülüyor ki, iktisadi ve bazı içtimai işler, bir taraftan fertlerin menfaatleri ile alakadardır. Bunun içindir ki, ferdiyetçiler, bu işlere memleketin karışmasını şahsi hürriyete tecavüz gibi görürler. Fakat bu işler içinde, dolayısıyla, bütün milletin müşterek menfaatine temas ve taalluk eden noktalar da vardır. Bu sebeple, devletçilerin haklı oldukları noktaları kabul etmek muvafık olur.
Hususi menfaat, ekseriya umumi menfaatla tezat halinde bulunur. Bir de, hususi menfaatler en nihayet, rekabete istinat eder.
Halbuki, yalnız bununla iktisadi nizam tesis olunamaz.
Bu zanda bulunanlar, "kendilerini bir serap karşısında, aldanılmaya terk edenlerdir".
Fertler, şirketler, devlet teşkilatına nazaran zayıftırlar. Serbest rekabetin, içtimai mahzurları da vardır; zayıflarla, kuvvetlileri müsabakada karşı karşıya bırakmak gibi... Ve nihayet fertler, bazı büyük müşterek menfaatleri, tatmine muktedir olamazlar.
Bu gibi işlerde, fertlerin tesisine imkân bulamayacakları geniş ve kuvvetli teşkilat icap edebilir, yalnız bu gibi işlerde, fertler kâfi menfaat elde edemeyecekleri için, o işlerden vazgeçerler. Halbuki, o işler, milletçe hayati bir ehemmiyeti haiz olur ve devlet onu yapmak mecburiyetinde bulunur.
Herhalde milletlerde, hürriyet ve medeniyet inkişaf ettiği nispette devletin vazifeleri ve mesuliyetleri çoğalır; "hayat çoğaldığı nispette vasıta da çoğalır." Çok vasıta çok ve büyük kuvvetle idare olunur. Kuvvet çoğaldıkça kaideler de çoğalır. Bir cemiyetin vasıta ve kaidesi ise devlettir.
Bundan başka devletin, ferde nazaran hırsı başka mahiyettedir. O umumun müşterek menfaatını ve terakkisini düşünür. Fertleri hususi menfaat hissinden ne dereceye kadar uzaklaştırmak mümkün olacağı tetkike değer.
Herhalde devletin siyasi ve fikri hususlarda olduğu gibi bazı iktisadi işlerde de nazımlığını prensip olarak kabul etmek caiz görülmelidir. Bu takdirde karşı karşıya kalınacak müşkülat şudur: Devlet ile ferdin karşılıklı faaliyet sahalarını ayırmak...
Devletin, bu hususlaki faaliyet hududunu çizmek ve bu hususta istismar edeceği kaideleri tespit etmek; diğer taraftan, vatandaşın ferdi teşebbüs ve faaliyet hürriyetini tehdit etmemiş olmak, devleti idareye selahiyettar kılınanların düşünüp tayin etmesi lazım gelen meselelerdir. Prensip olarak,

Levent Şahverdi Arşivi

devlet ferdin yerine kaim olmalıdır. Fakat, ferdin inkişafı için umumi şartları göz önünde bulundurmalıdır. Bir de ferdin şahsi faaliyeti iktisadi terakkinin esas membaı olarak kalmalıdır. Fertlerin inkişafına mani olmamak, onların her noktai nazardan olduğu gibi, bilhassa iktisadi sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde devlet kendi faaliyetiyle bir mani vücuda getirmemek demokrasi prensiplerinin en mühim esasıdır. O halde diyebiliriz ki, ferdiyet inkişafının, mani karşısında kalmaya başladığı nokta, devlet faaliyetinin hududunu teşkil eder. Buna nazaran, "umumiyetle, zaman ve mekânda daimi bir hususi vasıf gösteren, iktisadi bir işi devlet üzerine alabilir". Mesela; bir iş ki, büyük ve muntazam bir idareyi icap ettirir ve hususi fertler elinde inhisara düçar olmak tehlikesini gösterir veyahut umumi bir ihtiyaca tekabül eder, o işi devlet üzerine alabilir. Madenlerin, ormanların, kanalların, demiryollarının, deniz seyrüsefer şirketlerinin, devlet tarafından idaresi ve para ihraç eden bankaların millileştirilmesi; kezalik su, gaz, elektrik ve saireye ait işlerin mahalli idareler tarafından yapılması, yukarıda izah ettiğimiz neviden işlerdir.
Bu izah ettiğimiz mana ve telakkide, "devletçilik, bilhassa içtimai, ahlaki ve millidir". Milli servetin tevziinde, daha mükemmel bir adalet ve emek sarfedenlerin daha yüksek refahı; milli birliğin muhafazası için şarttır. Bu şartı daima göz önünde tutmak, milli birliğin mümessili olan devletin mühim vazifesidir.
Umumi menfaata hizmet eden umumi müesseselerin çoğaltılması devletin, ehemmiyetle göz önünde tutacağı bir meseledir. Bu sayede sırf menfaatperest faaliyetler tahdit olunur. Bu, vatandaşlar arasında ahlaki tesanüdün inkişafına yardım eden mühim bir amildir.
Memlekette her nevi istihsalin ziyadeleşmesi için, ferdi teşebbüsün devletçe elzem olduğunu da ehemmiyetle kaydettikten sonra, beyan etmeliyiz ki, "Devlet ve fert birbirine muarız değil, birbirinin mütemmimidir."
Devlet ve fert dediğimiz zaman bu kelimelerin mücerret manasını değil; yegâne hakikat olan "içtimai insan", yani cemiyet içinde yaşayan fertleri murat ediyoruz. İşte bu insanın iki türlü menfaatleri vardır. Bu menfaatların bir kısmı şahsidir. Diğer kısım menfaatler müşterektir. Cemiyetin hayatını muhafaza eden bu müşterek menfaatlardır. İyice düşünülürse bu iki nevi menfaat birbirine muadildir. Çünkü, içtimai insanın hayatı için her iki menfaat aynı derecede lüzumludur. Buna nazaran bizce devlet ve fert kelimeleri, umumi veyahut hususi menfaatlarda biri düşünüldüğüne göre ve fakat her iki halde de içtimai insanı ifade ve izah eden iki tabirdir. Yani demek istiyoruz ki, yalnız başına fert ve fertlerden mücerret devlet düşünmüyoruz. Devlet, fertlerin teşkil ettiği milli cemaatin göze görünen şeklidir. Ancak fert emeğinin gelirini; devlet de ictimai inkişaftan hasıl olan geliri almak mecburiyetindedir.
Bu mülahazaların bizim halimize daha yakından alakasını düşünelim.
Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Maziden kendine miras kalan bütün hayati işler zamanın mecburiyetlerini tatmin edecek derecede değildir. Siyasi ve fikrî hayatta olduğu gibi iktisadi işlerde de fertlerin teşebbüsleri neticesini beklemek doğru olamaz. Mühim ve büyük işler, ancak milletin umumi servetine ve devletin bütün teşkilat ve kuvvetine istinat ederek; milli hâkimiyetin tatbik ve icrasını tanzim ile muvazzaf olan hükümetin mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır. Diğer bazı devletlerin ikinci derecede görebileceği ve fertlerin teşebbüslerine terk olunmasında beis olmayan işlerden birçoğu bizim için hayatidir ve birinci derecede mühim devlet vazifeleri arasında sayılmalıdır.
Hülasa Türkiye Cumhuriyeti'ni idare edenlerin, demokrasi esasından ayrılmamakla beraber Devletçilik prensibine uygun yürümeleri bugün içinde bulunduğumuz hallere, şartlara ve mecburiyetlere uygun olur.
Bizim takibini muvafık gördüğümüz Devletçilik prensibi; bütün istihsal ve tevzi vasıtalarını fertlerden alarak, milleti büsbütün başka esaslar dahilinde tanzim etmek gayesini takip eden sosyalizm prensibine müstenit kolektivizm yahut komünizm gibi hususi ve ferdi iktisadi teşebbüs ve faaliyete meydan bırakmayan bir sistem değildir.

Çalışmak:

Levent Şahverdi Arşivi

Çalışmak, umumi kanundur, irat sahipleri zenginler dahi, bu kanundan hariç kalamazlar; mevcut servetini milli servetin ziyadeleşmesine yardım edecek surette kullanmalıdır. Bir zengin bedeni çalışmadan vareste kalabilir; fakat bu takdirde faaliyetini fikir meşguliyetine tevcih etmelidir.
Neticesiz uğraşmak, çalışma sayılmaz. Hiçbir şey yapmamak veyahut neticesiz, manasız şeyler yapmak, çalışma kanununa karşı büyük kabahattır.
İnsan, çalıştığı işin, eli altında veyahut kafasının içinde eserini büyültmekte ve yükseltmekte gördüğü zaman ne büyük zevk duyar.
Çalışma, insanların cismani kuvvetlerini inkişaf ettirir ve hayat için elzem olan şeyleri temin eder.
Çalışmaksızın fikri inkişaf ve ahlaki tekamül de mümkün değildir.
"Tembellik, bütün fenalıkların anasıdır."

DEMOKRASİ PRENSİBİNİN MUHTEVİYATI

Demokrasi esası, bugün, asri teşkilatı esasiyyenin, umumi farikası gibi görünmektedir.
Hükümdarlık ve oligarşi, artık zamanı geçmiş, arızi şekillerden başka bir mahiyette telakki edilemezler. Gerçi, henüz başlarında hükümdarlar bulunan devletler vardır. Fakat, bunların hemen hepsi demokrasi prensibini kabul etmektedir.
Artık hâkimiyetin sahibi olduğunu iddia cesaretinde bulunabilecek hükümdar enderdir.
Bir milletin, ameli olarak demokrasi prensibini ilan etmesi, o milletin ekseriyetinin, içtimai kuvvetinin bir neticesidir. Millet, kâfi derecede kuvvetli olunca, kuvvet ve kudreti eline alır. Bu hadise bazen ihtilal ile ve bazen de hükümdarla müslihane bir anlaşma ile husul bulur.
Artık, bugün demokrasi fikri, daima yükselen bir denizi andırmaktadır.
Yirminci asır, birçok müstebit hükümetlerin bu denizde boğulduğunu görmüştür. Rus Çarlığı, Osmanlı Padişahlığı ve Hilafeti, Almanya ve Avusturya Macaristan İmparatorlukları bunların başlıcalarındandır.
Bundan başka demokrasi ile idare olunan Portekiz gibi mutedil hükümdarlıkların demokrasisinin daha bariz bir şekilde tatbikini tazammun eden, cumhuriyet muvacehesinde silindiği görüldü.
En nihayet bugün, İngiltere, Belçika gibi büyük eski demokrasilerin, daha bariz ve daha iyi tanzim olunmuş bir demokrasinin tahakkuk ettirilmesi yolunda çalıştıkları görülmektedir.
Demokrasi fikri, asri teşkilatı esasiyenin bir farikası olduğu halde fikir çok eskidir.
Demokrasi fikrinin muhteviyatını ve manası bakımından layıkıyla tenevvür için, onun kısaca tarifini hatırlatmak faydalı olur.

Demokrasi prensibinin tarihi inkişafı:

Bundan yedi bin sene evvel, Elcezirede, beşeriyetin ilk medeniyetini kuran Sümer, Elam ve Akat kavimlerinde demokrasi prensibi tatbik olunmuştur. Filhakika, bu kavimler, müttehit bir devlet teşkil etmişlerdir. Bundan sonra Atina ve Isparta gibi Yunan şehirleri, bir nevi demokrasi ile idare olunurlardı.
Roma dahi demokrasi hayatı yaşamıştır.
Türk milleti, en eski tarihlerinde, meşhur kurultaylarıyla bu kurultaylarda, devlet reislerini intihap etmeleriyle demokrasi fikrine ne kadar merbut olduklarını göstermişlerdir. Son tarih devirlerinde, Türklerin teşkil ettikleri devletlerde başlarına gelen padişahlar, bu usulden ayrılarak müstebit olmuşlardır.
Kralların ve padişahların istibdadına, dinler mesnet olmuştur. Krallar, halifeler, padişahlar, etraflarını alan papazlar, hocalar tarafından yapılmış teşviklerle ilahi hukuka istinat etmişlerdir. Hâkimiyetin, bu hükümdarlara Allah tarafından verilmiş olduğu nazariyesi uydurulmuştur. Buna göre hükümdar, ancak Allaha karşı mesuldür, kudret ve hâkimiyetinin hududu, yalnız din kitaplarında aranabilir.

Levent Şahverdi Arşivi
Levent Şahverdi Arşivi

İlahi hukuka müstenit bu mutlakiyet kaidesi önünde, demokrasi prensibinin ilk aldığı vaziyet mütevazıdır. O evvela hükümdarı devirmeye değil, onun yalnız kuvvetlerini tahdide, mutlakiyeti kaldırmaya çalıştı. Bu çalışma 400-500 sene evvelinden başlar. Evvela kuvvetin milletten geldiği ve kuvvet gayri muktedir bir ele düşerse onu istirdat edebileceği bir kuvvetin milletin vekillerinden mürekkep meclis tarafından kullanılması lazım geleceği ifade olundu.
XVI. asırda demokrasi prensibi, hükümdarların nüfuzunu kırmak için siyasi mücadele vasıtası olarak kullanıldı.
Bu mücadelelerde en nihayet ortaya atılan fikirler, şunlardan ibaretti:
Kuvvet millete aittir.
Onu kanun dairesinde bir hükümdara vermiştir. Bazı ahvalde geri alabilir.
XVIII. asırda idi ki, demokrasi fikri mukavemet olunamaz bir kuvvet ve cereyan halini aldı.
Demokrasi prensibi, hâkimiyeti milliye prensibi şekline girdi ve hukuku esasiyeye geçti.
Artık milletle hükümdar arasında mukavele fikri kayboldu. Ortaya, "Hâkimiyet tecezzi ve ferağ edilemez" fikri çıktı.
Bu fikri şöyle izah ettiler:
Hâkimiyet, fertlerin iradeleri fevkinde, fertlerin teşkil ettikleri, milletin müşterek maşeri şahsiyetine raci umumi iradedir. Binaenaleyh, hâkimiyet birdir, cüzülere ayrılamaz ve hâkimiyetin ifade ettiği maşeri irade onun sahibi olan, müşterek şahsiyet, millet tarafından hiçbir vakit, başkasına devir ve ferağ edilemez.

Demokrasi prensibinin bariz vasıfları:

Demokrasi prensibi, hâkimiyeti istimal eden vasıta ne olursa olsun, esas olarak, milletin hâkimiyete sahip olmasını ve sahip kalmasını icap ettirir.

Bu noktayı, birkaç kelimeyle izah edelim:

a) Demokrasi, esas itibarıyla siyasi mahiyettedir.
Demokrasi, bir içtimai muavenet veya bir iktisadi teşkilat sistemi değildir. Demokrasi, maddi refah meselesi de değildir. Böyle bir nazariye, vatandaşların siyasi hürriyet ihtiyacını uyutmayı istihtaf eder.
Bizim bildiğimiz demokrasi siyasidir, onun hedefi, milletin, idare edenler üzerindeki murakabesi sayesinde, siyasi hürriyet temin etmektir.
b) Demokrasinin birinci hassasıyla müşterek, esas itibarıyla ikinci bir hassası daha vardır. O da şudur: demokrasi fikridir. Bir kafa meselesidir. Herhalde bir mide meselesi değildir. Hükümet prensibi de bir adalet muhabbetini ve ahlak fikrini icap ettirir.
Demokrasi, memleket aşkıdır, aynı zamanda babalık ve analıktır.
c) Demokrasi, esasında ferdidir; bu vasıf vatandaşın hâkimiyete, insan sıfatıyla iştirak etmesidir.
d) En nihayet demokrasi müsavatperverdir. Bu vasıf, demokrasinin ferdi olması vasfının, zaruri bir neticesidir. Şüphesiz bütün fertler, aynı siyasi hakları haiz olmalıdırlar.
Demokrasinin, bu ferdi ve müsavatperver vasıflarından umumi ve müsavi rey prensibi çıkar.

CUMHURİYET

Başlarında, hâlâ Allah'ın vekili, gölgesi sıfatını muhafaza etmekte bulunan hükümdarlar bulundurmakla beraber, hâkimiyetini kazanmış milletler olduğundan bahsetmiştik. Filhakika, bu milletlerin mensup oldukları devletler, milletin intihap ettikleri, vekillerin teşkil ettikleri meclislere maliktir. Milletin hâkimiyetini bu meclisler temsil eder. Hükümdar devleti temsil eder, hükümeti teşkil eden vatandaş, nazari olarak hükümdar tarafından intihap olunur. Fakat hakikatte, hükümet reisi, milletin itimat ettiği kuvvetli, siyasi fırkaların, liderleridir; bunların teşkil ettikleri hükümetler,

Levent Şahverdi Arşivi

millet ve memleketi idare ederler ve meclise karşı mesuldürler. Bu izah ettiğimiz, hükümetler temsilidirler, hakikatte demokrasi prensibi caridir, fakat bunlar tam manasıyla demokrat hükümetler değildir.
Demokrasinin bütün manasıyla ideali milletin heyeti umumiyesinin, aynı zamanda idare eden vaziyette bulunabilmesini, hiç olmazsa devletin son iradesini yalnız milletin ifade ve izhar etmesini ister. Maatteessüf, milletlerin büyüklüğü, fikri terbiye dereceleri, idealin tatbikinde, büsbütün idealden mahrumiyeti mucip olabilecek ihtiyatsızlıklardan ictinabı muciptir.
Binaenaleyh, demokrasi prensibinin, en asri ve mantıki tatbikini temin eden hükümet şekli cumhuriyettir.
Cumhuriyette son söz, millet tarafından müntahap meclistedir. Millet namına her türlü kanunları o yapar. Hükümete itimat eder ve onu iskat eder. Millet, vekillerinden memnun olmazsa muayyen zamanlar nihayetinde başkalarını intihap eder. Millet, hâkimiyetini; devlet idaresine iştirakini ancak zamanında, reyini kullanmakla temin eder.
Cumhuriyette hükümeti bir usul ve tarzda mahdut bir zaman için müntehap, bir reisicumhura itimat olunur. Başvekili o gösterir. Hükümet heyetini, teşkil edecek vükelâyı, başvekil itimat ettiği mebuslardan intihap eder.
Dünyada devletlerin şekilleri yekdiğerine nazaran bazı farklarla çok değişir, bununla beraber, cümlesi mütalaa ettiğimiz şekillere irca olunabilir. Hükümdarlık; oligarşi; halk cumhuriyeti.
Kendine hususi bir din izafe eden (teokratik) devlet vardır. Rus Çarlığı ile Osmanlı saltanatı böyle idiler. Çar kilisenin reisi, Sultanlar da halife unvanını takınmışlardı.
Kezalik, dini siyasetten ayırmış, laik hükümetler vardır. Amerika, Fransa, Türkiye Cumhuriyetleri gibi...
Hükümdarlıklarda devlet riyaseti makamına veraset tarikiyle gelinir.
Cumhuriyet, milletvekillerinden mürekkep meclisi ve mahdut zaman için müntahap devlet reisi ile hâkimiyeti milliyenin mahfuziyetini en iyi zemindir.
Cumhuriyette meclis ve cumhurbaşkanı ve hükümet başkanı halkın hürriyetini, emniyetini ve rahatını düşünmek ve temine çalışmaktan başka bir şey yapmazlar. Çünkü bunlar bilirler ki kendilerini iktidar ve selahiyet mevkiine, muayyen bir zaman için getiren irade ve hâkimiyetin sahibi olan millettir ve yine bunlar bilirler ki iktidar mevkiine saltanat sürmek için değil, millete hizmet için getirilmişlerdir. Millete karşı vaziyet ve vazifelerini suiistimal eyledikleri takdirde, şu veya bu tarzda milli iradenin, kendi haklarında dahi tecellisine maruz kalabilirler. Millet tarafından, millet namına devleti idareye mezun bulunanlar için icabında millete hesap vermek mecburiyeti, laubalilik ve keyfi hareketle telif kabul edemez.
Halbuki kuvvetinin ve selahiyetinin Allah'tan geldiğini ve yalnız ona karşı ahirette, hesap verebileceğini farz eden devleti memleketi mevrus bir malikane kabul eyleyen bir hükümdar, her türlü kayıttan kendini vareste görür. Böyle bir idarede, milletin benliği, hürriyeti mevzubahis dahi olamaz. Binaenaleyh, selahiyeti mahdut dahi olsa, hükümdarlık şekli demokrasiye hâkimiyeti milliye prensibine mutabık değildir. Hükümetin, mahdut insanların, sınıfların elinde bulunması dahi millet mevcudiyetinin asla kabul edemeyeceği bir keyfiyettir. Bütün milletin, ekseriyetle devlet idaresine, iştirakine mani olan bu (oligarşi) usulü de bir zümrenin kendi menfaatlerini temin için umum millete ait hâkimiyeti gasptan başka bir şey değildir.

DEMOKRASİYE MUHALİF ASRİ CEREYANLAR

Bizim devlet teşkilatında esas prensibimizi teşkil eden demokrasinin, evsafı farikasını tarif ettik. Demokrasinin bu mefhumu bazı nazariyelerin hücumuna maruz bulunmaktadır.
I- Bolşevik nazariyesi,
II- İhtilalci siyasi sendikalizm nazariyesi,
III- Menfaatlerin temsili nazariyesi.
Bu nazariyelerin, demokrasi nazariyemize hücumda ne kadar haksız olduklarını kısaca izah edelim:

Levent Şahverdi Arşivi

I- Bolşevik nazariyesinin Rusya'da tatbik olunmuş şekline bakalım, bütün Rus milleti içinden amele, deniz ve kara kuvvetlerinden ibaret bir ekalliyet, iktisadi esaslara müstenid, komünist partisi namı altında birleşerek, bir diktatörlük vücuda getirmişlerdir. Gayelerinde milli değildirler. Şahsi hürriyet ve müsavat tanımazlar. Halk hakimiyetine riayetleri yoktur. Dahilde ekseriyeti cebir ve tazyik ile noktai nazarlarına itaate mecbur tutarlar, hariçte, propaganda ve ihtilal teşkilatı ile bütün dünya milletlerine kendi prensiplerini teşmile çalışırlar.
Halbuki hükümet teşkilinden gaye, evvela ferdi hürriyetin teminidir. Bolşevik tarzı hükümetinde istibdat mahiyeti görülmektedir. Bir cemiyetin, bir kısım insanların noktai nazarlarının, zorla, esiri ve zebunu yaşatmak şekline de, tabii ve makul bir hükümet sistemi nazarıyla bakılamaz (*).
II- İhtilalci siyasi sendikalizm nazariyatçıları da her türlü siyasi teşekkülleri, yalnız, kendi menfaatleri lehine yaptırmak ve nihayet siyasi kuvvet ve hâkimiyeti ellerine geçirmek isteyen işçi gruplarıdır. Bunlar, maksatlarını zorla istihsal fırsatına intizar ederken zaman zaman umumi grevler yaparak, hükümet adamları üzerinde müessir oluyorlar ve bazı işleri kendi lehlerine hallettiriyorlar; yavaş yavaş mevcudiyetlerini ihsas ediyorlar. Bunlar İngiltere, Fransa ve Almanya'da tesirlerini göstermektedir. Almanya'da, bu nazariyatçıları az çok tatmin için, millet meclisi yanında, iktisadi mahiyette, azası onlardan olmak üzere bir meclis yapmışlardır. Bizde de âlî iktisat meclisi vardır. Fakat bu herhangi bir tazyik üzerine değil, doğrudan doğruya hükümetin, faydalı görmesinden istişari mahiyette, vücuda getirdiği bir heyettir.
III- Menfaatların temsili nazariyesi; muhtelif meslek, sanat ve işadamları, cemiyeti içinde ayrı ayrı birer zümre birer küçük cemiyet halinde düşünülürse, her bir zümrenin birbirinden farklı menfaatları vardır. Binaenaleyh diyorlar ki, her hususi menfaat sahibi gruplar, ayrı ayrı Meclis'te kendilerini temsil etmelidirler. Bu takdirde, intihap, millet efradının ekseriyeti tarafından değil, gruplar tarafından ve grupların haiz olduğu menfaat derecesinde vuku bulacaktır. Meclis'te bu gruplardan birkaçı birleşip, iktidar mevkiine geçince, yalnız kendi menfaatları lehine çalışacaklardır. Buna kim mani olacaktır.
İşte bu sebeplerden dolayıdır ki, biz bu ve bundan evvelki nazariyeleri, memleket ve milletimiz için muvafık görmüyoruz. Biz, memleket halkı efradının ve muhtelif sınıf mensuplarının yekdiğerine yardımlarını, aynı kıymet ve mahiyette görüyoruz; hepsinin menfaatlerinin aynı derecede ve aynı müsavatperverlik hissiyle teminine çalışmak isteriz. Bu tarz milletin umumi refahı devlet bünyesinin tanzimi için daha muvafık olduğu kanaatindeyiz. Bizim nazarımızda çiftçi, çoban, amele, tüccar, sanatkâr, asker, doktor velhasıl herhangi bir içtimai müessesede faal bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti müsavidir. Devlete, bu telakki ile azami nafi olmak ve milletin emniyet ve idaresini, mahalline sarf edebilmek, bizce, bizim anladığımız manada, halk hükümet idaresi ile mümkün olur.

HÜRRİYET

Hürriyet, insanın düşündüğünü ve dilediğini mutlak olarak yapabilmesidir.
Bu tarif, hürriyet kelimesinin en geniş manasıdır.
İnsanlar, bu manada, hürriyete, hiçbir zaman sahip olamamışlardır ve olamazlar. Çünkü, malumdur ki, insan tabiatın mahlukudur. Tabiatın kendisi dahi, mutlak hür değildir; kainatın kanunlarına tabidir. Bu sebeple, insan, ilk önce tabiat içinde, tabiatın kanunlarına, şartlarına, sebeplerine, amillerine bağlıdır. Mesela, dünyaya gelmek veya gelmemek insanın elinde olmamıştır ve değildir. İnsan, dünyaya geldikten sonra da, daha ilk anda, tabiatın ve birçok mahlukatın zebunudur. Himaye edilmeye, beslenmeye, bakılmaya, büyütülmeye muhtaçtır.
İptidai insanların, tabiatın her şeyinden; gök gürültüsünden, geceden, taşan bir nehirden ve vahşi hayvanlardan ve hatta birbirlerinden korktuklarını biliyoruz. İlk his ve düşüncesi korku olan insanın her düşünce ve dilediğini, mutlak surette yapmaya kalkışmış olması düşünülemez.
İptidai insan kümelerinde, ata korkusu ve nihayet büyük kabile ve kavimlerde, ata korkusu yerine kaim olan Allah korkusu, insanların kafalarında ve hareketlerinde hesapsız memnular yaratmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Memnular ve hurafeler üzerine kurulan bir çok âdetler ve ananeler, insanları düşünce ve harekette çok bağlamıştır. O kadar ki, şahsi düşünce ve hareket serbestisi gibi bir hak mefhumu malum olmamıştır.
Cemaatlerin başına geçebilen adamlar, cemaati Allah namına idare ederdi.
Her türlü hak ve selahiyet onlarda idi. Ferdin hakkı mevzubahis değildi.
Buraya kadar olan mütalaalarımızı şöyle bir neticeye bağlayabiliriz: insan evvela tabiatın esiri idi, sonra buna, semadan kuvvet ve selahiyet alan birtakım adamlara esir olmak zam oldu. İnsan cemiyetleri büyüdükçe ve devlet haline geldikçe, fertler üzerindeki siklet o kadar çoğaldı. Devletin başında bulunan adamın hakkı hudutsuz, kayıtsız, şartsız mutlak bir kudret olarak kabul ediliyordu. Devletin şekli imparatorluk veyahut cumhuriyet olsun bunun ehemmiyeti azdı, ferdin, şahsi bir hakkı yoktu. Eski zamanlarda, insanların yapabildikleri medeniyetlerinin en yüksek devirlerinde vaziyet böyle idi.
Ferdin hakkı, hükümdarın menfaatına olarak, ilahi hak içindeydi. Bu hakka istinat ederek, hükümdar, tebaasının hürriyetini istediği gibi tasarruf edebilirdi; bu, ferdin hakkına tecavüz sayılmazdı.
Hükümdarın, kudreti için, dinlerden çıkan huduttan başka bir hudut tanınmıyordu. Hükümdarın yapmaması lazım gelen şey Allah'ın men ettiği şey olacaktır.
İnsanlar, fikri inkişafta ilerledikçe, kendi menşelerini daha açık düşünmeye başladılar; yavaş yavaş onun büyüklüğünü daha iyi anlamaya ve takdir etmeye muktedir oldular.
Tabiatın, her şeyden büyük ve her şey olduğu anlaşıldıkça, tabiatın çocuğu olan insan kendisinin büyüklüğünü ve haysiyetini anlamaya başladı.
İşte, insanlar, bu idrak derecesine yükseldikten sonradır ki, tabiatın insanda yarattığı bütün kabiliyetler, faaliyetlerini serbest olarak yapmak ve inkişaf etmek lazımdır. Bu lüzum tabiidir; tabiatın verdiği haktır, fikrine vardılar.
Artık, bundan sonra fert ile hükümdar ve devlet arasında hak davası ve hak mücadelesi başlar. Bu mücadele, devletlerin dahili inkişaflarının tarihidir.
16'ncı asırda, ileri sürülen fikirler şöyle idi; hükümdar, emirleriyle, kanunlarıyla ilahi hakkı olduğu gibi tabii hakkı da bozamaz. Tabii hak dahi, Allah tarafından tesis olunmuş gibi kabul edilmek lazımdır. Hareket noktası bu fikir kaldıkça, hükümdar kudreti hududunun temelini, uluhiyeti fikri ve ilahi irade teşkil etti. çünkü tabii haklar da, ayın temele bağlanmıştı. Hükümdar, bu hududa riayet ediyor idiyse, bu riayeti, dini bir vazife telakki ettiğindendi, yoksa, ferdin, hükümdara karşı metalipte bulunabileceği hiçbir hak tanınmış değildi. Ferdi haklar nazariyesi, tabii hak fikri, ulûhiyet fikri temelinden, semadan koparılarak arz üzerine indirildikten sonra meydana çıkabilmiştir.
Ferdi haklar nazariyesinin temeli şöyle kuruldu: Her türlü hakkın menşei ferttir. Çünkü, şeeni, hür ve mesul olan mahlûk, yalnız insandır.
Buna nazaran, ferdin yalnız tabii hak ve ahlaki mesuliyet ile mukayyet olan mutlak istiklali, bütün medeni teşekküllerden evvel, ilk hal olarak azimet noktası gibi kabul olunuyor.
Fakat, diğer taraftan insanların, içtimai ve siyasi teşekküller halinde bulunması da, tabii ve lüzumludur.
Bu teşekküller ise, kısmen zaruri, mukadder kanunlar ahkamına göre tekamül eder. Bir mukadderatın mevcudiyeti nispetinde ve zekânın bu mukadderatın seyrini ve istikametini takdir edebildiği nispette, insanların hürriyet ve idareleri, bu mukadderata mütavaat mecburiyetindedir. İnsanlar, hareketlerini bu mukadderatın seyir ve istikametine uydurmak zaruretindedir. Bu mecburiyet ve zaruret hali, hakikatte, içtinabı kabil olmayan bir neticeyi, daha mükemmel ve daha ahenkli yapmaktır. Tabiatın ve tarihin mahsulü olan bir milletin fertleri, daima bu hakikatle karşı karşıya bulunur ve ona hürmet eder. Böyle bir milletin kurduğu devletin dahi temeli ve gayesi, ferdi hak olur.
Ferdin birinci hakkı, tabii kabiliyetlerini serbestçe, inkişaf ettirebilmesidir. Bu inkişafı temin için ise en iyi vasıta, ferde diğerin muadil hakkını izrar etmeksizin, tehlike ve zarar kendine ait olmak

Levent Şahverdi Arşivi

üzere, ona, kendi kendini istediği gibi sevk ve idare etmeye müsaade etmektir.
İşte bu serbest inkişafı temin etmek, ferdi hakların teşkil ettiği muhtelif hürriyetlerin tamam gayesidir.
Bu haklara hürmet etmeyen siyasi cemiyet, esaslı vazifesinde kusur etmiş olur ve devlet, mevcudiyetinin hikmetini ve manasını kayıp eder.
Asri demokraside ferdi hürriyetler, hususi bir kıymet ve ehemmiyet almıştır, artık ferdi hürriyetlere devletin ve hiç kimsenin müdahalesi mevzubahis değildir. Ancak bu kadar yüksek ve kıymetli olan ferdi hürriyetin, medeni ve demokrat bir millete neyi ifade ettiği, hürriyet kelimesinin mutlak surette düşünülebilen manasıyla anlatılamaz. Mevzubahis olan hürriyet, içtimai ve medeni insan hürriyetidir.
Bu sebeple, ferdi hürriyeti düşünürken, her ferdin ve nihayet bütün milletin müşterek menfaati ve devlet mevcudiyeti göz önünde bulundurulmak lazımdır. Anlaşılıyor ki, ferdi hürriyet mutlak olamaz, diğerin hak ve hürriyeti ve milletin müşterek menfaati ferdi hürriyeti tahdit eder. Ferdi hürriyeti tahdit devletin de adeta esası ve vazifesidir. Çünkü, devlet ferdi hürriyeti temin eden bir teşkilat olmakla beraber, aynı zamanda, bütün hususi faaliyetleri, umumi ve milli maksatlar için birleştirmekle mükelleftir. "Hürriyet başkasına muzir olmayacak her türlü tasarrufta bulunmaktır" denildiği zaman vatandaş hürriyetinin, yalnız bunun gaye olduğu, devletin bu gayeyi temin için bir vasıta telakki edildiği ifade edilmiş olur. Fakat bu vasıtadır ki, milletin umumi menfaat ve gayesini muhafaza edecektir.
O halde ferdi hürriyete hudut olarak başkalarının hürriyet hududunu gösterirken ferdi hürriyetin, milletin umumi menfaatinin icap ettirdiği dereceden daha fazla, tahdit edilemeyeceği kabul edilmiş oluyor. Bu fikir basittir; fakat tatbiki çok güçtür. Çünkü, ferdi hürriyet derecesi, devlet faaliyetini zaafa düşürmemek lazımdır. Devletsiz bir cemiyet veyahut zayıf bir devlet hayatının neticesi, herkesin herkese karşı mücadelesidir. Bu mücadele, ekseriyetin hürriyetini boğmayacak surette, tadil olunmak lazımdır.
Bu tadil keyfiyeti, ferdin mesuliyetine, teşebbüsüne ve inkişafına halel verecek dereceye götürülmemelidir.
Vatandaşların teşebbüs ve mesuliyet hisleri ne kadar inkişaf ederse, devlet için o kadar iyidir.
Ferdi hürriyetin ne kadarından feragat edilmesi lazım geleceği, içinde bulunulan zamana ve memlekete göre değişir. Müstesna zamanlar, müstesna tedbirler icap ettirilir. Bir de, hürriyetin suiistimali, hürriyetin muvakkat, lakin geniş mikyasta tahdidini icap ettirebilir. Bütün bu tedbirleri ve tahditleri tanımak lüzumu, devlet fikir ve mefhumunu ifade eder. Bu hususlardaki tedbirlerin şiddetini ve hudutlarının genişliğini ölçmek büyük bir sanattır. Devlet sanatı işte budur. Bu sanatta isabetin derecesi, hürriyetlerin hudutlarını çizen kanunda görülebilir. Çünkü "Bu hudut ancak kanun marifetiyle tespit ve tayin edilir" herhalde. Vatandaşların, umumi hürriyet ve saadeti için, fertlerden, ancak devlet için zaruri olan bir kısım hürriyetlerinin bırakılması istenebilir. Türk milletinin tarihini göz önüne getirelim hemen daha düne kadar, altında ezildiği istibdadı, esaret ve zulmün kara, kanlı pençesini hisseder gibi olmamak mümkün değildir.
Türk, istibdat ve esaret zincirlerini parçalayabilmek için, dahili ve harici düşmanlar karşısında, hayatını ortaya attı; çok kanlı ve tehlikeli mücadelelere girdi; sayısız fedakârlıklara katlandı; muvaffak oldu; ancak ondan sonra hürriyetine sahip oldu. Bu sebeple hürriyet Türk'ün hayatıdır.
Artık Türkiye'de "her Türk hür doğar, hür yaşar."
Türk'ün bugünkü milli ve siyasi terbiyesi ve yüksek kıymeti onun gayesini ve vaziyetini tespit etmiştir.
Türkler, demokrat hür ve mesul vatandaşlardır; Türk Cumhuriyeti'nin kurucuları ve sahipleri bizzat kendileridir. Türk ferdi hürriyetinden ve menfaatlarından Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda tayin olunduğu kadarını cumhuriyete bırakmıştır. Cumhuriyet ferdin ona bıraktığı bu kısım hürriyeti, ferdin ve Türk milletinin, dahilde hürriyetini ve harice karşı istiklalini temin için kullanır.

HÜRRİYETİN MUHTELİF ŞEKİLLERİ

Levent Şahverdi Arşivi

Bir milletin harsı yükseldikçe, ferdi hürriyetin tatkibat sahaları genişler ve çoğalır, muhtelif şekilde birbirinden ayrı ve müstakil ferdi hürriyetler meydana çıkar. Bu hürriyetler, mahiyet ve tabiatlarına göre iki gruba ayrılırlar.

Birinci grup içinde sayabileceğimiz hürriyetler, başlıca ferdin maddi menfaatlarına tekabül eder ki şunlardır:

1- Kelimenin dar manasıyla, şahsi hürriyettir; yani, serbest gitmek, gelmek, milli topraklarda kalmak, yahut oradan çıkmak hakkına malik olmaktır. (Seyahat ve ikamet hak ve hürriyeti.) Bununla beraber, keyfi tevkiflerden, hapisten ve cezadan masun olmak emniyetidir.

2- Meskenin taarruzdan masuniyetidir. Bu hak şahsi emniyetin mabadi ve temadisidir. İnsan, evinin sahibidir ve oraya ancak istediğini sokar. Bir insanın evine, hükümetin müdahalesi, yalnız kanunun tayin ettiği hallerde ve surette olabilir.

3- Ferdi mülkiyettir. Bir insanın emeği mahsulü olan her şeye sahip olması, devletin müdahale edemeyeceği ferdin yüksek haklarındandır. İnsan namuskârane, sahip olduğu mal ve mülküne, istediği gibi tasarruf eder, satabilir, satmayabilir, istediğine verebilir, onları mahvedebilir, yıkabilir. Eski zamanlarda böyle değildi; aksi idi, insanları muvafakatları olmadığı halde, aileleriyle oturdukları yerle beraber satabilirlerdi.

Ferdi mülkiyet hakkını yegâne tahdit eden, umumi menfaatler için istimlaktir Bununla beraber, hükümetin, belediyelerin, mahalli idarelerin, ne gibi lüzum ve mecburiyetlerle ve ne usül ve şekilde istimlak edebilecekleri istimlak kanunlarıyla tanzim olunmuştur.

Fikir ve kalem mahsulü olan her eser dahi sahibinin hakkıdır. Bu hak, "Hakkı Telif Kanunu" ile müeyyettir.

4. Ticaret, sanayi ve sanat hürriyetidir. İnsan hayatını kazanmak için, istediği işte meslekte ve sanatta çalışabilir, bu hususta serbesttir. Ancak bu hürriyet umumun iyiliği için makul olarak, birtakım kanuni kayıtlar ve şartlara bağlıdır. Mesela, bir sütçü, bir ekmekçi birtakım sıhhi nizamlara riayete mecburdur. Bir tüccar yabancı memleketlerden getireceği malları gümrük vermeden memlekete sokamaz. Herkes memlekette, istediği gibi muallimlik, avukatlık, doktorluk yapamaz, bunun için kanunen birtakım evsafı haiz olması lazımdır.

Bunlardan başka devletin, siyasi veyahut umumun menfaat ve emniyeti maksadıyla inhisarı altında bulundurduğu işleri başkaları yapamaz. Bütün bu manilerle beraber de insan için daima kâfi bir çalışma ve iktisat hürriyeti vardır.

İkinci gruba dahil olan hürriyetler, daha çok doğrudan doğruya ferdin fikri hayatındaki hürriyet haklarıdır. Bunlardan,

1- Vicdan hürriyeti: Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasi bir fikre malik olmak, intihap ettiği bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetine maliktir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz.

Vicdan hürriyeti, mutlak ve taarruz edilmez. Ferdin tabii haklarının en mühimlerinden tanınmalıdır. Medeniyetin geri olduğu cehalet devirlerinde, fikir ve vicdan hürriyeti tahakküm ve tazyik altında idi, insanlık bundan çok zarar görmüştür. Bilhassa din muhafızlığı kisvesine bürünenlerin hakikati düşünebilenler, söyleyebilenler hakkında reva gördükleri zulüm ve işkenceler, insanlık tarihinde daima kirli facialar olarak kalacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, her reşit dinini intihapta hür olduğu gibi, bir dinin merasimi de serbesttir, yani ayin hürriyeti masundur. Tabiatıyla ayinler, asayiş ve umumi adaba mugayir olamaz; siyasi nümayiş şeklinde de yapılamaz. Mazide çok görülmüş olan bu gibi hallere, artık Türkiye Cumhuriyeti asla tahammül edemez.

Bir de, Türkiye Cumhuriyeti dahilinde bilumum tekkeler ve zaviyeler ve türbeler kanunla set edilmişlerdir. Tarikatlar lağvolunmuştur. Şeyhlik, dervişlik, çelebilik, halifelik, falcılık, büyücülük, türbedarlık vs. memnudur.

Çünkü bunlar irtica menbaı ve cehalet damgalarıdır. Türk milleti, böyle müesseselere ve onların mensuplarına tahammül edemezdi ve etmedi.

Levent Şahverdi Arşivi

2- İçtima hürriyeti.
3- Matbuat hürriyeti.
Bu iki hürriyet, aynı prensipten çıkar. O prensip, insanların fikirlerini serbest söylemek ve neşretmek hakkıdır. Vatandaşlar, kendi talim ve terbiyeleri için ve umumun menfaatları noktasından, fikirlerini teati etmelidirler, düşündüklerini istedikleri gibi söyleyebilmelidirler. En büyük hakikatler ve terakkiler, fikirlerin serbest ortaya konması ve teati edilmesi ile meydana çıkar ve yükselir.
İçtima insanların beraber düşünüp konuşmak veyahut birinin sözlerini dinlemek maksadıyla muvakkat olarak bir araya gelmeleridir. İçtima hürriyeti, Teşkilatı Esasiye Kanunu'muz mucibince fertlerin haklarındandır, fakat İçtimaatı Umumiye Kanunu dairesinde vuku bulur. Çünkü asayiş, içtimai ve siyasi nizamı muhafaza ile mükellef olan hükümetin icap eden tedbirleri alabilmesi için, içtimaın günü ve yeri hakkında, vaktiyle usulü dairesinde haberdar edilmesi lazımdır.
İçtima insanların, bir şeyi beraber görmek için toplaşmalarından veyahut insanların müşterek hareket için, daimi bir surette birleşmeleri halinden ayırt edilmelidir.
İçtima isimle ve şahsi bir davet üzerine olan hususi toplanma da değildir. Memleketin huzur ve sükûnunu bozacak surette ve yerlerde toplanmak, tabiatıyla memnudur.
İçtima hürriyeti, matbuat hürriyetinden eskidir. Fakat matbuat hürriyeti, matbaanın ve gazeteciliğin terakkisi sayesinde, daha büyük bir ehemmiyet kazanmıştır.
4- Cemiyet teşkili hürriyetidir.
5- Tedris hürriyetidir.
Cemiyet, muteaddit şahıslar tarafından, malumatlarını veya mesailerini daimi surette birleştirmek maksadıyla teşkil edilen heyettir. Himayei Etfal, Hilâliahmer Cemiyetleri, Türk Ocakları, Kadınlar Birliği gibi kulüpler dahi cemiyetler kabilindendir.
Tedris, bir kimsenin kendi ilmini başkalarına öğretmesidir. Buradaki tedristen maksat, aile içinde yapılan tedris ve tederrüs değildir. Bir müessese açarak umumi tedrisatta bulunmaktır.
Cemiyet ve tedris hürriyetleri, diğer ferdi hürriyetlerden farklıdır. Çünkü bunlar müşterek bir faaliyetin daimi tatbikatını icap ettirir. Bu sebeple yalnız ferdi haklar gibi mütalaa olunamazlar.
Cemiyetler, bir taraftan içtimai heyeti takviye eder, fakat bir taraftan da, teşekkül eden cemiyetler, devlet için de başlı başına birer teşkilat ve birer kuvvet olacaklarından devlet için tehlikeli de olabilirler. Bu sebeple, cemiyet teşkili Teşkilatı Esasiye Kanunu'muzda fertlerin tabii haklarından tanınmış olmakla beraber, cemiyet teşkili ayrıca bir kanunla kayıtlanmıştır. Cemiyetler kanununa göre:
a) Cemiyet, teessüsünü müteakip, behemehal hükümete, usulü dairesinde bildirilmek lazımdır.
b) Mevcut kanunlara, umumi adaba mugayir, gayri meşru bir esasa veya devletin istiklalini, hükümetin şeklini bozmak ve muhtelif insanları birbirinden ayırmak maksatlarıyla cemiyetler teşkil edilemez.
c) Kavmiyet ve cinsiyet esas ve imkânlarıyla siyasi cemiyetler teşkili memnudur.
d) Cemiyet azasının on sekiz yaşına dahil olmuş bulunması şarttır.
e) Hafi cemiyetlerin teşkili katiyen memnudur.
f) Cemiyetlerin toplandıkları yerde, her nevi silah memnudur. Yalnız kulüplerde, zabıtanın malumatı altında meç talimine ve avcılığa mahsus silahlardan lüzumu kadarı bulunabilir.
Tedrise gelince, bu da çok mühim ve naziktir. Devlet vatandaşların tahsil ve terbiyesiyle çok alakadardır. Bir defa, ilk tedrisatı mecburi tutar ve umumiyetle tedrisat, hükümetin nezareti altında ve onun programları dairesinde olur çünkü, tedris hürriyeti, mahiyeti itibarıyla muhteliftir. Bir taraftan, ferdi hürriyetin icabıdır, fakat müşterek teşkilata dayanır. Onun için, tedrisin kanunla, hususi bir nizam altına alınması lazımdır. Teşkilatı Esasiye'de buna dair olan madde şudur: "Hükümetin nezaret ve mürakabesi altında ve kanun dairesinde her türlü tedrisat serbesttir."
Tevhidi Tedrisat Kanunu'na göre "Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekaleti'ne merbuttur".
Yalnız harbiye mektebine menşe olan askeri liseler, milli müdafaa vekaletine bırakılmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

İhbar ve şikâyet hakkı "Türkler, gerek şahıslarına, gerek ammeye müteallik olarak kanun ve nizamata muhalif gördükleri hususatta merciine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne münferiden veya müctemian ihbar ve şikâyette bulunabilirler. Şahsa ait olarak vukubulan müracaatın neticesi müstediye tahriren tebliğ olunmak mecburidir." (T.E.M. 82)
Bu şikâyet hakkı, zikrolunduğu gibi bir haksızlığa karşı şikâyet mahiyetinde olursa, ferdi hak olur. Fakat, kanunlardan şikâyet ve kanunların tebdiline ait teklif mahiyetinde olursa, bu cihet vatandaşın siyasi teşebbüsü demek olur ki, bunun şekil ve hududu kanunla muayyendir. "Kanun teklif etmek hakkı meclis azasına ve icra vekilleri heyetine aittir." Bunun haricinde siyasi meramını göstermek isteyen vatandaş kitap yazarak ve matbuattan istifade ederek arzusunu tatmin eder. Efkârı Umumiye'ye riayetkâr olan hükümetler veya meclisler bunları nazarı itibara alır.

FERDİ HAK VE SİYASİ HAK

Ferdi hak, siyasi hak demek değildir. Ferdi haklara, medeni haklar yahut amme veya cemaat hakları gibi isimler verenler olmuştur. İsim ne olursa olsun, ferdi haklar siyasi haklar dediğimiz şeylerden başkadır.
Siyasi haklar, vatandaşların hükümete iştirakini temin eden haklardır, Bunun en açık ve belli misali, siyasi intihaptır. Siyasi haklardan ancak kanunun, bu hakları kendilerine verdiği vatandaşlar istifade edebilir.
Siyasi haklar cins, yaş ve kabiliyet farkı olmaksızın milletin her ferdine verilmemiştir. (TEM 10)
Ferdi haklar ise prensip olarak cinsleri, biçimleri ve kabiliyetleri ne olursa olsun, milleti teşkil eden her ferde aittir.
Bu hakların bir kısmı dahi, gördüğümüz veçhile birtakım kayıtlara tabidir. Bunun sebebi ikidir:
1. Bu haklar, tatbiklerinde siyasi bir faaliyet teşkil edebilirler; bu faaliyet hükümete bilvasıta iştirake varır. Matbuat hürriyeti, cemiyet teşkili hürriyeti, içtima hürriyeti ve hatta müstakbel vatandaşlar yetiştiren tedris hürriyeti gibi.
2. Ferdi hürriyetini henüz fiilen kullanmaya muktedir olmayanların himayesi mevzubahis olur. Mesela sâyı hürriyeti bazı ahvalde tahdit olunur.

Hürriyetlerin muhafaza ve müeyyideleri

Asrî teşkilatı esasiye kanunlarında, ferdi haklar ve vatandaşın siyasi hakları tespit olunmuştur. Fakat bu hakların, fiilen kullanılması için, onların nasıl kullanılacağını ve hudutlarını tanzim eden kanunlar da lazımdır. Böyle kanunlar olmazsa, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda temin olunan haklar kullanılamaz; birer vait halinde kalır. Bu sebeple hakların kullanılmasını tanzim etmek elzem bir kaidedir.
Teşkilatı Esasiye Kanunu ve bu kanun muhteviyatı hükümlerinin tatbiklerini tanzim eden kanunlar, vatandaşların tabii ve siyasi hak ve hürriyetlerinin müeyyideleridir. Fakat asıl müeyyide hükümettir. Vatandaş hürriyeti tanıyan, ona hürmet eden, onun temin ve muhafazasını en birinci vazife bilen siyasi idare ise, tabiatıyla, demokrasi esasına müstenit cumhuriyettir. Eski devirde, hürriyetlerin muhafazası gibi bir mesele mevzubahis değildir. Çünkü hürriyet yoktu.
Biliyoruz ki bir devletin temeli, ulûhiyet fikrine, ilahi iradeye dayandıkça o devlette her hak, Allah'ın vekilinde ve peygamberin halifesindedir, ferdin hakkı mevzubahis değildir.

Matbuat hürriyeti

Vatandaşın, gündelik veya vakit vakit çıkan gazetelere, risalelere yazacağı yazılar veya yapacağı resimler vasıtasıyla ve neşredeceği kitaplarla fikrini serbestçe tamim etmesidir.
Tiyatro, sinema, gramofon ve radyo, telgraf da fikirlerin neşri ve tamimi için çok mühim ve müessir vasıtalardır.
Bir insanın, herhangi bir mahalde söylediği sözler orada kalır, tesiri ani ve mahduttur. Fakat bu

Levent Şahverdi Arşivi

sözler radyo ile söylenirse, bütün dünya işitebilir. Telgraf da fikirlerin neşrinde en seri vasıtadır. Fakat, söz bir gramofon plağına geçerse, bilhassa bir gazeteye, bir kitaba geçerse fikir tespit edilmiş olur, bütün dünyada okunur; tabiatıyla gelecek nesillere intikal eder.
Muhtelif vasıtalarla tespit olunan ve seri bir surette neşrolunan fikirler, bütün insanlığın terakkisine ve tarihe büyük hizmet ifa eder.

Efkârı Umumiye

Milli hâkimiyet esasına müstenit temsili bir hükümette efkârıumumiye büyük bir rol oynar. Matbuat ve içtima hürriyetleri olmadan ve umuma ait işler geniş bir tenkit sahası bırakılmadan efkârıumumiye vazifesini ifa edemez. Milli hâkimiyet ve temsili hükümet fikrinin yayılması ve yükselmesi ancak efkârıumumiyenin faaliyeti ile mümkündür.
Hükümetin fikri memleketin fikrini temsil etmelidir. Hükümet memleketin fikrini anlayabilmek için, bu fikrin tezahür etmesine vesile olan vasıtalara malik olmalıdır. Gerçi hükümet intihap zamanlarında milletin fikirlerine vakıf olur; intihap olunan meclisler dahi milletin fikrini temsil ederler. Fakat intihap zamanları milletin izhar ettiği fikirler sabit kalmaz.
Bu sebeple meclislerin bu fikirleri temsil edebilmesi çok zaman devam etmez. efkârıumumiye milletin içinden taşan bir mütenessi fikirler denizidir. O denizde muhtelif cereyanlar, muhtelif münakaşa dalgaları vücuda getirir.
Efkârıumumiye ruhi bir âlemdir. Orada cereyan eden fikir mücadelesi dikkatli gözlerden gizli kalamaz. Eski demokrasilerde bu fikir mücadelesi bütün vatandaşların her gün bir arada toplanarak vücuda getirdikleri içtimalarda vuku buluyordu. Bugün vatandaşların adeten çokluğu ve medeni hayatın vatandaşlara tahmil ettiği yevmi işler onların maddeten ve her gün bir arada toplanmalarına imkân bırakmamıştır. Bu sebeple efkârıumumiye ideal bir âlem olmuştur ki, bu âlemde umuma ait işlerin tenkidi, şu mahiyetleri gösterir:
a) Tenkit ve münakaşa tamamen hürdür.
Bu hürriyet herkes tarafından hiç kimsenin tesiri olmadan kendi kendine kullanılır. Hükümeti ve meclisi dikkatli bulunduran efkârıumumiyenin tenkit hürriyetidir.
b) Efkârıumumiyenin tenkit hürriyeti başlıca birçok neşriyat ile olur.
Neşriyat suiistimallere mani olur ve hükümet vasıtalarını vazifelerini doğru yapmaya mecbur eder. Neşriyat en müessir kontrol vasıtalarındandır. Bu noktada tenkidin kolay ve fakat yapmanın güç olduğu hakikati unutulmaması lazımdır. Onun için,
c) Umumun iyiliği fikri her türlü tenkitlere ve münakaşalara daima hâkim ve esas tutulmalıdır. İltizam olunan fikirler umumun iyiliği namına ortaya atılmalıdır. Bu fikir hareket noktası olunca tenkit ve münakaşanın devletin iyiliği namına yapılması ve vatandaşların içtimai ve siyasi terbiyelerini yükseltmeye hizmet etmiş olması lazımdır.
d) Umuma ait işleri tenkit hürriyeti hükümet ile millet arasında bir anlaşma zemini vücuda getirir. Hükümet neşriyat vasıtasıyla efkârıumumiyeyi anlar ve icabında lüzumlu olan vesikalarla onu tenvir eder. Hükümetin milleti ve milletin hükümeti anlaması bunların tek vücut olmalarını ve kalmalarını temin eder.
Efkârıumumiyenin, kendi kendine teşkilatlanması hükümet tavır ve hareketini tanzim için efkârıumumiyeye ehemmiyet verince, efkârıumumiye teşkilatlanır. Efkârıumumiyenin daima istifade olunabilecek, hazır bir halde bulunabilmesi, onun bir teşkilata malik olmasıyla mümkündür. Bu teşkilat serbest tenkit ve münakaşa sahasıdır. Bu saha daima açık olmalı ve daima mütenessi fikirlerle beslenmelidir. Bu ise matbuatın gayreti ve menfaati umumiyenin her gün yeniden yeniye münakaşa edilmesiyle olur. Efkârı umumiyenin cari olduğu bir memlekette gazeteler intişar etmezse ahali şaşkın ve çılgın bir hale gelir.
Bahsettiğimiz bu fikir teşkilatında şu hususiyetler görülür:
1- Fikir teşkilatı bir ekalliyetin veyahut birtakım güzide insanların mahsulüdür. Şüphesiz halk kitlesi bu teşkilata iştirak eder. Fakat başka şeylerde olduğu gibi bunda da halk kitlesinin rolü faal

Levent Şahverdi Arşivi

değildir. Gerçi halk, neşriyatı aksettirir, fikirleri toplar, fakat fikirleri ortaya atan ve neşriyatın merkezlerini teşkil eden halk değildir.
2- Muasır fikir teşkilatında, hakikatte iki seçme zümrenin faaliyeti vardır. Bu sınıflardan biri matbuat teşebbüslerini vücuda getiren ve idare edenlerdir. Matbuat fikirleri ortaya atmak ve neşretmek için lazım vasıtalardır. Siyasi fikirleri de imal eden matbuattır. Matbuat teşebbüsleri, gazeteler, mecmualar, kitap tabları ile olur.
Matbuatın siyasi fikirler imalindeki rolü daha çok başka mahiyettedir. Çünkü siyasi fikirleri ortaya atan daima siyasi gruplar ve zümreler gibi fikir cemiyetleridir. Esas olarak kabul olunmak lazımdır ki siyasi fikirler, siyasi fırkaların menfaatına olarak onlar tarafından ortaya konur. Yoksa halk kitlesi içinde kendiliğinden meydana çıkmaz.
Ayrıca bilinmek lazımdır ki, gazeteler mektep kitapları değildir.
Aşağı insanların para ile yaptırdıkları matbuat mücadeleleri vardır. En adi yalanları iş'arda matbuatın kullanıldığı vakidir. Matbuatla fikir hürriyetinin maruz kaldığı başka tehlikeler de vardır. Matbuatın ve hatta fikir cemiyetlerinin milli hükümetin tesirinden kurtularak siyasi veya iktisadi gizli maksatlara alet olmasından korkulur. Matbuatın para ile satın alınabilmesi, beynelmilel yüksek para âleminin matbuat üzerinde gizli tesiri veyahut sadece ecnebi devletlerin tahsisatı mesturelerinin tesiri, işte bunların efkârı umumiyeyi iğfal ve tağlit etmesinden bilhassa korkulur. Fakat hürriyetten çıkacak bu fenalıklar asla çaresiz değildir. Evvela matbuat serbestisine meşru bir hudut çizilir. Saniyen gazeteler, hususi bir teşkilat yaparak bununla kendi üzerlerinde ahlaki bir tesir icra ederler. İlk zamanlarda, bir kazanç işinden başka bir şey olmayan gazetecilik içtimai bir müessese haline gelebilir. Bundan başka, halkın fikri ve siyasi terbiyesi de bir teminattır. Halk, müteaddit gazeteleri okumaya ve onları birbirleriyle kontrol etmeye ve gazeteci yalanlarına inanmamaya alışırlar. Bütün bunların fevkinde her şeyin açık olması sayesinde hüsnüniyet sahibi insanların daima ekseriyet teşkil edeceklerini kabul etmek muvafık olur. "Çünkü her zaman dünyanın yarısını ve bir zaman dünyanın hepsini aldatmak mümkündür. Fakat bütün dünyayı her zaman aldatmak mümkün değildir." Tecrübeler göstermiştir ki, her şeyi söylemekten insanları men etmek asla mümkün değildir. Fakat milli terbiye ve büyük manevi kuvvetlere karşı hükümetin münasip tarzı hareketi sayesinde isyankâr fikirlerin inkişafına müsaade etmeyecek içtimai bir muhit yaratmak mümkündür. Fakat her halde her şeyin söylenmesine müsaade etmek ve bunun karşısında söyleyenlerin fiile geçmesine intizaren tedbir almakla iktifa etmek manasızdır. Bütün halkın fiile geçtiği gün onları tevkif edecek kuvvet yoktur. Tıbbi bir hıfzıssıhha olduğu gibi içtimai bir hıfzıssıhha da vardır. Her ikisi aynı prensibe istinat eder. Maddi mikropları yok etmek mümkün olmadığı gibi manevi mikropları da yok etmek mümkün değildir. Fakat şahsın vücudunda cismani bir sıhhat yaratmak mümkün olduğu gibi içtimai bünyede de manevi bir sıhhat yaratmak, bu suretle bir mukavemet zemini hazırlamak mümkündür.

Gazeteler:

Türkiye Cumhuriyeti'nde gazete çıkarmak, bir kitap neşretmek, matbaa açmak için riayet olunması lazım gelen, merasim matbuat kanunu ve matbaalar kanununda tespit olunmuştur. Muzır neşriyat ve şahıslara tecavüz halinde yapılacak muamele de bu kanunlarda ve ceza kanununda yazılıdır.
Bu hususta bizce söylenecek sözler şöyle hülasa edilebilir. Matbuatın umumi hayatta, siyasi hayatta ve cumhuriyetin terakkiyat ve tekamülatında haiz olduğu vazifeler yüksektir. Matbuatın tam ve vasi hürriyeti hüsnü istimal etmesi hususunun nazik olduğu kayda şayandır. Her türlü kanuni kayıtlardan evvel bir sahibi kalem ilme, ihtiyaca ve kendi siyasi telakkilerine olduğu kadar, vatandaşların haklarına ve memleketin her türlü hususi telakkilerin fevkinde olan yüksek menfaatlerine de dikkat ve hürmet etmek manevi mesuliyetindedir. Bu mecburiyettir ki, umumi intizamı temin edebilir. Maahaza matbuat serbestisinden meydana gelecek fenalıkları ortadan kaldıracak müessir vasıta, asla mazide olduğu gibi matbuat hürriyetini bağlayan bağlar değildir. Bilakis, matbuat hürriyetinden tevellüt edecek mahzurların izale vasıtası yine binnefis matbuat

Levent Şahverdi Arşivi

hürriyetidir...

TAASSUPSUZLUK

"Hürriyet, ihtimal ki, zorla tesis olunur; fakat herkese karşı taassupsuzluk göstermekle ve aldırmamazlıkla muhafaza edilir."

Hürriyetin, vicdan ve din hürriyetlerinin ne olduğunu biliyoruz.
Türkiye Cumhuriyeti'nde herkes Allah'a istediği gibi ibadet eder. Hiç kimseye din fikirlerinden dolayı bir şey yapılamaz. Türk Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur. Türkiye'de, bir kimsenin fikirlerini zorla başkalarına kabul ettirmeye kalkışacak kimse yoktur ve buna müsaade edilmez. Artık samimi mutekitler, derin iman sahipleri, hürriyetin icaplarını öğrenmiş görünüyorlar. Bütün bunlarla beraber, din hürriyetine, umumiyetle vicdan hürriyetine karşı, taassup kökünden kürünmüş müdür?
Bunu anlayabilmek için taassupsuzluğun ne olduğunu tetkik edelim. Çünkü bu kelimenin delalet ettiği manayı, zihniyeti, herkes kendine göre anlamaya çok meyillidir. Dini hürriyeti bir hak telakki etmeyen acaba kalmadı mı?
Vicdan hürriyetini, insan ruhunun, Allah'ın âli hüküm ve nüfuzu altında, dini hayatı idare için malik olduğu haktan ibaret olduğunu bellemiş olanlar, acaba bugün nasıl düşünmektedirler? Bu gibiler kendisi gibi düşünmeyenlere içlerinden olsun kızmıyorlar mı?
Bu saydığımız zihniyette bulunduğuna ihtimal verilen kimselere hür müttefiklerimiz, acaba bir teessür hissiyle esefle bakmıyorlar mı?
Bu saydığımız gibi muhtelif inanışlı kimseler, birbirlerine kin, nefret besliyorlarsa birbirlerini hor görüyorlarsa ve hatta sadece birbirlerine acıyorlarsa, bu gibi kimselerde taassupsuzluk yoktur; bunlar mütaassıptırlar.
Taassupsuzluk o kimsede vardır ki, vatandaşının veya herhangi bir insanın vicdani inanışlarına karşı hiçbir kin duymaz; bilakis hürmet eder. Hiç olmazsa başkalarının, kendininkine uymayan inanışlarını bilmemezlikten, duymamazlıktan gelir.
Taassupsuzluk budur. Fakat hakikati söylemek lazım gelirse diyebiliriz ki hürriyeti, hürriyet için sevenler, taassupsuzluk kelimesinin ne demek olduğunu anlayanlar, bütün dünyada pek azdır. Her yerde umumi olarak cari olan taassuptur. Her yerde görülebilen sulh manzarasının temeli, taassup ile hür fikrin birbirine karşı kin ve nefreti üstündedir; temelin devrilmemesi, kin ve nefret zeminindeki muvazeneyi tutan fazla kuvvet sayesindedir.
Bu söylediklerimizden şu netice çıkar ki, aramızda hürriyet hailelerinin zail olduğuna, bizim gibi düşünen ve hissedenlerle birlikte yaşadığımıza hüküm vermek müşküldür. O halde görülen, taassupsuzluk değil zaafın dermansız bıraktığı taassuptur.
Şüphesiz, fikirlerin itikatların başka başka olmasından şikâyet etmemek lazımdır. Çünkü bütün fikirler ve itikatlar, bir noktada birleştiği takdirde bu hareketsizlik alametidir, ölüm işaretidir. Böyle bir hal elbette arzu edilmez. Bunun içindir ki, hakiki hürriyetçiler, taassupsuzluğun umumi bir haslet olmasını temenni ederler. Fakat hatta hüsnüniyetle dahi olsa, taassup hatalarına karşı dikkatli olmaktan vazgeçemezler. Çünkü hüsnüniyetle, hiçbir zaman, hiçbir şeyi tamir edememişlerdir. İnsanların, ruhun selameti için yakıldıklarını biliyoruz.
Herhalde bunu yapan Engizisyon papazları hüsnüniyetlerinden ve iyi iş yaptıklarından bahsederlerdi; belki de cidden, bu sözlerinde samimi idiler. Fakat bir hamakati, yahut bir hıyaneti iyi bir iş kalıbına uydurmak güç değildir, en nihayet bu, bir isim değiştirmek meselesidir.
İşte bu sebepledir ki aldırmamazlığı, kayıtsızlık derecesine kadar götürmemek mühimdir.
Gerçi hür olmak herkesin hakkıdır ve bunun için hakiki hürriyetçiler, hürriyetçi olmayanlara karşı da geniş davranılmasını isterler. Fakat bunların hiçbir zaman elleri ayakları bağlı olduğu halde kurbanlık koyun vaziyetine razı olacakları asla kabul olunmamalıdır.
Unutmamalıdır ki bazı insanlar istikbali, mazinin arasından görmekte musırdırlar. Bunlar,

Levent Şahverdi Arşivi

alakamızı kestiğimiz ananelere karşı behemehal, sadakatın iadesini isterler.
Bu gibi insanlar, kendi itikat ettiği gibi itikat etmeyen kimseleri istedikleri gibi ezemezlerse, kendilerini, cenderede hissederler.
Herhalde, taassupsuzluğun arzu edildiği gibi umumileşmesi, huy haline gelmesi fikri terbiyenin yüksek olmasına bağlıdır.

BAĞLILIK

"İlim, cemiyetlerin büyüklüğünün sırrını, insanlara açmıştır; bu sır insanların birbiriyle olan bağlarıdır."

Bütün insanlar, bir içtimai vücudun azalarıdır ve bu sebeple birbirine bağlıdır. Bir de insanlar, ölülerin karşı varisleri olduklarından, aralarındaki bağlar her zaman ve her mekâna şâmildir.
Bu bağlar; tabiidir, içtimaidir ve iktisadidir. Tabii bağın bize öğrettiği şudur; bilhassa işbölümü ve harsi varislik yüzünden, herkes malik olduğu şeyin ve hatta kendi şahsi varlığının en büyük kısmını atalara ve bir zamana yaşadığı insanlara borçludur.
Eğer böyle ise yani eğer her yerde insanın insana karşı bir borcu varsa, bütün borçlar gibi bunun da ödenmesi lazımdır. Bu borçlar, kimin tarafından ödenmelidir?
İnsanlar arasındaki tabii ve içtimai bağdan istifade ederek servet kazananlar tarafından! Çünkü eğer gelmiş geçmiş ismi bilinmeyen binlerce bağlı insanlar olmasaydı, zaten bir servet olmazdı.
Kime ödenmeli?
Tabii ve içtimai bağdan zarar görenlere! Gerçi bu alacaklıların şahsen bilinmelerine imkân yoktur; fakat bunların mümessilleri vardır. Devlet veyahut birçok içtimai muavenet müesseseleri.
Nasıl ödenmeli? - Bir defa devlete vergi, bilhassa artar vergi olarak ve sonra bağlı ve birbirine yardımcı olmalarından bağ ve yardım müesseselerine verilebilir.
Bu söylediklerimizden, insanların mazinin ve halin nimetlerinden aynı derecede istifade edememiş ve edememekte oldukları anlaşılıyor. Bu müsavatsızlığı gidermek için bir kısım insanlardan diğer bir kısım insanlar için adeta tazminat isteniyor. Bu farklı istifadenin başlıca sebebi, şüphesiz ki insanların muhtelif vasıflar ve kabiliyetler yüzünden birbirlerine benzememeleridir.
Bu noktada, şöyle bir nazariye söylenmektedir. Tekâmülün gayesi, insanları birbirine benzetmektir; dünya birliğe doğru yürümektedir; insanlar arasında sınıf, derece, ahlak, elbise, dil, ölçü farkı gittikçe azalmaktadır. Tarih, yaşamak kavgasının din, ırk, hars, terbiye, yabancıları arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru yürüyüş, sulhe doğru da yürüyüş demektir.
Bağlılık hakkında bir fikir edinmeye en müsait olan düşünüş ve görüş bu son mütalaa olabilir.
Fakat, birer fikir olarak aldığımız bağlılık nazariyeleri tatbikatta "İçtimai teminler" adı altında toplamak kabildir.
Bu içtimai teminlere devlet sosyalistliğine yaklaşarak varılabilir. Bu yol, kanun yoludur.
1. İş kanunu,
2. Şehirlerin ve atölyelerin sağlık kurumu kanunu,
3. Sari hastalıklara karşı korunma kanunu,
4. Amelenin ihtiyarlığı ve kazalara karşı sigortası,
5. Hasta ve ihtiyar yoksullara mecburi yardım,
6. Çiftçi sendikaları,
7. Yardım cemiyetleri kurulması,
8. Ucuz evler yapılması,
9. Mektep çocukları için mekteplerde bakkallar,
10. Bütün bu gibi cemiyetlere devlet bütçesinden yardım bu ve buna benzer hususları temin için kanunlar.
Bağlılığın saydığımız şekilde tedbirleri çoktur; fakat bu tatbikler fikri her yerde teveccüh görmüş değildir; çok tenkitlere uğramaktadır. Bilhassa bağlılık nazariyesinin tatbiklerini, ferdin mesuliyet

Levent Şahverdi Arşivi

duygusunu zayıflatan veyahut yok eden bir hareket görenler vardır. Diyorlar ki, aczimizi, kusurumuzu, ayıplarımızı cemiyetin üstüne atmak ferdi mesuliyeti kaldırmaktır. Halbuki ahlak kanununun temeli ferdi mesuliyettir.
Bu tenkitler zorla ve hukuki bir şekilde içtimai borç fikrini bir yana bıraktırmaya kâfi gelebilir. Bağlılığın ahlaka esas teşkil edeceği de sağlam bir iddia olmayabilir. Fakat bağlılığın ameli olarak şunları öğrettiği de görülmektedir.
1. Başkasına olan bir iyilik bize de iyiliktir.
2. Başkasına olan kötülük bize de kötülüktür. Bu sebeple iyiliği sevmek ve kötülükten kaçınmak lazımdır.
3. Yaptığımız işler etrafımızda sevinç veya acılar halinde akisler uyandırır; bu hal bize vicdani vazifeleri duyurur.
4. Bağlılık bizi başkaları için müsamahakâr yapar. Çünkü başkalarının kusurlarında bizim de istemeyerek ekseriya beraber suçlu olduğumuzu gösterir.
Hülasa, bağlılık "herkes kendi için" yerine, "herkes herkes için" düşüncesini koyar.
Bu düşünce içtimaidir, millidir, geniş ve yüksek manasıyla insanidir.

III - M. KEMAL ATATÜRK'ÜN MUVAFFAKİYET SIRLARI

O, bir gazetecinin "Mesut musunuz?" sözü üzerine: "Mesudum, çünkü muvaffak oldum..." diyor (21 Haziran 1935).
O halde bu muvaffakiyetin sırları nelerdir? Bence şu esaslar sıralanabilir:
M. Kemal Atatürk, her işte başarı sağlamayı prensip edinmiştir. Fakat bunun kaynağını iki esasta bulmuştur: Bilgi, ilim, vatan ve millet sevgisi.
O manevi kuvvetin bunlardan beslendiğine inanmış, bilgili ve muhakeme kudreti salim olan insanlara değer vermiştir. Zekânın sadece bir insanı geçici muvaffakiyetlere götüreceği, halbuki akıl ve bilginin kudretiyle elde edilen başarının sürekli olacağını söylemiştir. Bunun için çağımız insanının çalışarak bir emek karşılığı başarı elde etmesi gereklidir. Şimdi bunları bir sıraya koyalım.

Vatan mefhumu:

Mustafa Kemal 1919'a kadar asker kumandan olarak o zamanın, vatan toprakları addedilen sınırlarında çarpıştı ve ordular idare etti.
Trablusgarp'a giderken, gençliğinin en heyecanlı devri içinde; bir vatan parçasını kurtarmaya koşmuştu. Birinci Dünya Savaşı'nda bir an önce vatan müdafaasında vazife görmeye başlamak için, bulunduğu ataşemiliterlikten kurtulmaya çalıştı.
M. Kemal için vatan toprakları korunurken, hayat feda etmenin fiili örnekleri gözleri önünde cereyan etmişti.
Nice vatan evlatlarının savaş meydanlarındaki ölüm iniltilerini O, kulaklarıyla işitmiş, gözleriyle görmüştür. Devlet sınırlarını terk etmenin acısını büyük hüzünle hissetmiştir.
Balkan Savaşı esnasında Trablusgarp'tan dönüşünde Mısır'a geldiği vakit, Makedonya'nın düşman eline düştüğü haberini almıştı. Bu haberden en büyük acıyı hissettiğini daima söylerdi. Doğduğu, büyüdüğü ve inkılâp fikirlerinin beslendiği şehir (Selanik) için, hayatının sonuna kadar hasret çekmiştir.
En canlı hatıraları, çocukluğunun masum olayları, gençliğinin en ateşli anları o çevrede geçmişti. Atatürk, hisleriyle, hatıralarıyla daima bu şehrin bir çocuğu idi; en çok anlatmasını sevdiği hatıraları hep o bölge içinde geçenlere ait olurdu. Hatta ölümünden önceki günlerde heyecanlı bir rüya gördüğünü anlatırken, Selanik'te bir komitecilik vakasının cereyanı esnasında Salih Bozok ile beraber bulunduklarını söylemişti. Bu olayları anlatmaktaki maksadım şudur:

Levent Şahverdi Arşivi

M. Kemal'in, birçok Türk ailesinin yerleşmiş olduğu Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgesine, derin hislerle ve gençliğinin canlı hatıralarıyla bağlı bulunduğuna işarettir.
Başkumandan Mareşal Gazi M. Kemal, İzmir'e muzaffer ordusu ile girdiği vakit, önünde kaçan düşman ordusunu kovalamak, Makedonya'ya el uzatmak isteyebilirdi. Nitekim o sırada böyle bir hareketin yapılması için bazı sözler de geçmemiş değildi.
Fakat, M. Kemal daha eyleme geçmeden önce kuvvetli olabilecek bir Türk vatanının sınırlarını aşmamak azmi ile bu işe başlamıştı.
Zafer neşesi, Başkumandanı istila hırsı ve hisleriyle hareket ettirmemişti.
O "Milli hudut dahilinde vatan bir küldür" cümlesini (23 Temmuz 1919) Erzurum Kongresi'nde tespit ettirmiş bulunuyordu. Misakımilli ile tayin edilmiş olan bu Türk vatanını düşman istilasından kurtarmak gayesiyle vatan evlatlarının kanı dökülmüştü.
İşte M. Kemal Atatürk'te vatan fikri böyle şekillenmiş ve bugünkü vatanımızın her bir sınırında savaşmış bir insanın görgüsü ve kuvvetiyle, Türk için bir vatan bütünlüğü tespit ve kabul etmişti. İlk Cumhurbaşkanı M. Kemal Atatürk, bu vatanın "hiçbir kayıt ve şart altında ayrılık kabul etmez bir kül" olduğunu diğer devletlere de kabul ettirmiştir.
Atatürk, kendi zamanında yaşayan ve milletleri için imparatorluklar peşinde koşan, devlet ve hükümet reislerinin ideallerini asla benimsemedi. Hayaller kurmadı ve böyle hayal olabilecek fikirleri hiçbir zaman bizlere telkin etmedi.
Sınırlarını, en son Türk nesillerinin kanlarıyla yoğurup çizdiği bu Türk vatanında, o vatan mefhumunu manalandırdı.
O, bir ölüm haberi karşısında, yurt toprağı için bana şu cümleleri yazdırmıştı:
"Yurt toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz. Fakat sen Türk milletini ebedi hayatta yaşatmak için feyizli kalacaksın Türk toprağı! Sen, seni seven Türk milletinin mezarı değilsin Türk milleti için yaratıcılığını göster". (1930)
Atatürk bu hitaplarıyla yurt toprağına kutsî hüviyetini verirken, onun yaratıcılık ve hayatiyet mefhumları üzerinde duruyor.
İşte, Atatürk'ün sınırlandırdığı bu vatan toprakları mukaddestir. Onun üzerinde dost elleri sıkılır, fakat düşman ayaklarını bastırmamaya azimli olduğumuzu, bütün dünya bilir.

Millet sevgisi:

Atatürk, vatan topraklarının üzerinde yaşayan, milletinin sevgisiyle iş başarma yolunu tutmuştur. O, bu sevgiyi şu sözleriyle izah ediyor:
"Millet sevgisi kadar büyük sevgi yoktur. İstiklal harbinde benim de milletime ettiğim birtakım hizmetler olmuştur zannederim. Fakat, bunlardan, hiçbirini kendime mal etmedim. Yapılanın hepsi milletin eseridir dedim. Aranacak olursa doğrusu da budur. Mazide sayısız medeniyet kurmuş bir ırkın ve milletin çocukları olduğumuzu ispat etmek için, yapmamız lazım gelen şeylerin hepsini yaptığımızı ileri süremeyiz. Bugüne ve yarına bırakılmış daha birçok büyük işlerimiz vardır. İlmi araştırmalar da bunlar arasındadır. Benim arkadaşlarıma tavsiyem şudur: Şahsımız için değil, fakat mensup olduğumuz millet için elbirliği ile çalışalım. Çalışmaların en büyüğü budur."
Atatürk'ün bu sözlerinde hepimiz için bütün bir program mevcuttur. Millet sevgisi kaynağından ilhamını alan her fert, o büyük varlık için, birçok hizmetler yapmak kudretini kendinde bulur. Şahsi menfaatların üstünde elbirliği ile çalışarak vücuda getirilen işler, milletin bütünü için faydalı neticeler verir. Atatürk'ün bu sözlerindeki kuvveti benimseyerek kendimize rehber yaparsak milletimiz için değer sayılacak işlerin yapıcıları oluruz.
Atatürk fikirleri ve prensipleri tatbik mevkiinde gördüğü zaman huzura kavuşurdu.
O, millet sevgisinden ilhamını aldığı için, büyük işler başarabilmişti. Şahsiyetini, bu varlığın büyüklüğünde bulmuştu. O aynen şöyle diyor:
"Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk milleti ve bir milletler tarihinin binbir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticelerdir."

Levent Şahverdi Arşivi

Atatürk'ün bu kısa cümlesinde neler ifade edilmek istenmemiştir?

Tarihte Türkler ve medeniyetleri:

İçinde yaşadığımız yurdu başkumandan olarak kurtaran Atatürk, bağrından çıktığı Türk milletini daima üç haliyle gözünün önünden ayırmadı:
Geçmişte Türk varlığı, yaşayan Türk milleti, gelecekte Türk.
Geçmişte Türk varlığını araştırdığı zamanların yakın şahidi ve beraber çalışanı oldum. Çünkü tarihte Türk medeniyetini bilmek, yaşayan Türk milleti için bir temel üzerinde bina kurmak demektir. Atatürk işte bu temelin derinliklerine nüfuz etmek istemiştir. Çünkü, kendisinde bir soru düğümü olan, altıyüz yıllık tarih, Türk varlığı için kâfi temel sayılamazdı. Bilhassa eski çağlara kadar gidebilen yeni tarih ufuklarının bizim kavmimiz için de açılmış olması lazımdır. Tarihi devirlerde çeşitli coğrafi bölgelerde bir varlık göstermiş olan Türk kavimlerinin, daha eski devirlere giden kökleri olmaması imkânsız görülüyor. Bugün millet mefhumu altında teşekkül etmiş bir Türk varlığının, kavim olarak yaşadığı devirler elbette ki olmuştur. İşte Atatürk, bu devirlerdeki Türk kavminin, tarihi çağlarda olduğu gibi, ana-yurttan akınlarla yayılma izlerini belgelere dayanarak tarihçilerin incelemesini istedi. Bu çeşit belgeler inceleyenlerce bilinmektedir ki, en son çıkan eserlerde dahi ele alınarak izah edilmektedir. Bunları yakından inceleme fırsatını elde edemeyen bazı vatandaşlarımız bu gerçeği yanlış anlama yoluna gitmişlerdir. Mesela, ana-yurttan vukubulan bu akınları göz önünde bulundurarak "Dünyayı Türk yapıyorsunuz" demişlerdir. Bu görüş, yakinen biliyorum ki, Atatürk'ün esas fikri değildir.
Bunu şöyle izah etmek isterim: Tarihi devirlerin Türk varlığını, nasıl ki bazen devlet kurmuş olarak, bazen kabile akını halinde başka devletlerin içine girmiş bir halde tespit edebiliyorsak, ondan önceki devirlerde de durum böyledir.
Tarihi devrin akınlarıyla dünya Türk olmadığına göre, ondan önceki devirlerde de Türk varlığının izlerini bulmak mümkündür. İşte Atatürk'ün kafasında düğümlenen soruların cevabı bu idi. Türkün bugünden geriye giden tarih halkalarında boşlukları tamamlamak ve mümkün olduğu kadar derin temellerinde bu mevcudiyeti bulmak, ilmi yollarla araştırmaktır.
"Büyük devletler kuran ecdadımız büyük ve şumullü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, incelemek Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur" diyen Atatürk, tarihi statik olmaktan kurtarmak istemiş, daima dinamik bir karakterle yeni nesillerin yurt ve millet tarihinin üzerinde çalışmasını istemiştir.
O demiştir ki: "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.
Bu hali herkes nefsinde tecrübe edebilir. Cedlerimize ait medeni bir eser karşısında, duyduğumuz milli heyecan üzerinde düşüncelerimizi teksif edelim. Burada şunu belirtmek isterim. Dünyanın en güzel medeni eserleri karşısında duyduğum hayranlık yanında, milletime ait eserlerden büsbütün başka bir heyecan duymuşumdur. Birincilerini, güzel bir insanın zevkiyle seyrederim. Halbuki ikincisini, benimseyerek ve onda milletimin müşterek vasıflarını bulan milli bir gurur ve heyecanlı hislerle görürüm. İşte böylece tarihimizin yakın geçmişte ve daha eski çağlarda, milli benliğimizi aramak, bilmek ve onu yaşatmakla, bugünü idrak etmiş oluyoruz.
Yalnız bir de bu vesile işe şuna işaret etmek isterim ki, tarihte hatalı gördüğümüz şeylerden bir intibah dersi almalıyız.
Mesela Atatürk, son Osmanlı devletinin çökme sebeplerini bilmekle, iyi dersler almıştır. Fakat yine Osmanlı devletinin yükseliş devri için, hayranlık ve muhabbet beslemiştir. Onun için, Fatih sadece bir Türk büyüğü değil, cihan tarihinde de en büyük adamdır. Devleti kuran Osman ve Orhan'da bulduğu karakterler üzerinde bilhassa hassasiyetle durmuştur. Fakat asıl Türk varlığına; maddi manevi eserleriyle katkıda bulunan kişilerin tanıtılması ve tarihi değerlerinin ortaya çıkarılmasını öngörmüştür. Çünkü medeniyet eserleridir ki tarihte bir kavme esas yerini buldurur.
Bununla beraber, o, rasizmi (ırkçılık) benimsememiştir. üstün ırk nazariyesini Atatürk telkin

Levent Şahverdi Arşivi

etmekten daima çekinmiştir. Türk milletinin ırkî vasıflarının, bugünkü ilmi metotlarla tespit edilmesini isterken, sadece hakiki durumun meydana çıkmasını istemiştir. Yoksa kendi zamanındaki diğer memleketlerdeki politika cereyanlarında güdülmüş olan "rasizm" fikri bizde asla yer almamıştır. O, her millete değer vermiş ve onları hürmete layık addetmiştir.
Ancak, kendi mensup olduğu milletin de hakiki değeriyle tanınmasını hedef tutmuştur. Atatürk, milli siyaseti devlet reisi olarak şöyle izah etmiştir:
"Milli hudutlarımız içinde, her şeyden evvel kendi kuvvetlerimize dayanarak mevcudiyetimizi muhafaza etmek, millet ve memleketin hakiki saadet ve umranına çalışmak, alelıtlak tûlü emeller peşinde milleti işgal ve iğfal etmemek, medeni cihanda medeni ve insani muameleye ve mukabil dostluğa intizar etmek."

Milli ve insani his:

M. Kemal, kurtuluş hareketine en büyük milli his kuvvetiyle girişmiştir. Bunu sonraları zaman zaman hatırladıkça O, ilk hislerinin hiç eksilmeyen heyecanını duymuştur. Atatürk için daima, millet mevcudiyeti esas olmuştur. Çünkü, her maddi manevi yokluğu var eden Büyük Tanrı'nın insana verdiği kuvvet ve kudretle milli hislerin ulviyetine dayanılarak, bütün işlerin başarılabileceğine iman etmek lazımdır. Atatürk bu meselede şu suretle telkinlerde bulunmuştur.
"Milletin içtimai nizam ve sükûnunu, hal ve istikbalde refahı, saadeti, selameti ve masumiyeti medeniyette terakki ve tealisi için insanlardan her hususta alaka, gayret, nefsin feragatini ve icap ettiği zaman seve seve nefsinin fedasını talep eden milli ahlaktır. Mükemmel bir millete, milli ahlakiyat icapları o millet efradı tarafından adeta muhakeme edilmeksizin vicdani, hissi bir şevkle yapılır. En büyük milli heyecan işte budur."
Bu fikirlerin tatbikatı olarak ve bu yüksek milli hisleriyle hareket etmiş olan Atatürk, muvaffak olmuş bir insandır.
O, 1923 yılında Afyonkarahisar'da gençlere hitap ederken; aynen şöyle diyor:
"Bende fazla teşebbüs görüldüyse bu benden değil, milletin muhassalasından çıkan bir teşebbüstür. Sizler olmasaydınız, sizlerin vicdani temayülâtınız bana istinat noktası teşkil etmemiş olsaydı, bendeki teşebbüslerin hiç biri olmazdı."
Atatürk'ün her vesile ile söylediği bütün sözleri tetkik edildiği zaman, milli hisleri daima esas telakki ettiği görülür.
"İlham ve kuvvet menbaı milletin kendisidir" fikrini daima tekrar eden Atatürk, en başta milli hisleri kuvvetli olan vatandaşların mevcudiyetine önem vermiştir. Fakat aynı zamanda, o medeni ve insani hislere büyük değer verilmesini telkin etmeyi asla ihmal etmemiştir.
Milli hissin yanında, insani hissin şeref payı çok büyüktür. Çünkü Atatürk için, dünya milletleri içinde Türk milleti, medeniyet sahasında paralel yürüdüğü zaman büyük milli bir kudrettir.
Milletler, fertlerin ayrı ayrı çalışmalarıyla vücuda getirdikleri eserlerle ve büyük adamlarının hangi sahada olursa olsun başardığı muvaffakiyetlerle tarihe geçerler ve yaşayan varlıklarını korurlar. Bu esaslara göre tarihte büyük tanınmış şahısların fikir hazinesinden daima istifade etmek lazımdır.
İşte bu bakımdan bizim Kurtuluş Savaşımızın emperyalizme karşı başarısından sonra Doğu milletleri Atatürk'ü hür ve bağımsız bir varlık olmanın öncüsü sembolü addetmişlerdir.

Cesaret:

M. Kemal cesurdur. Çünkü yapacağı işlerde muvaffak olmak için bütün şartların hazırlığını tamamlayarak ve karşısındakinin neler yapabileceğini hesap ederek, onlara karşı tedbirli hareket etmeyi önceden kararlaştırmıştır.
Örneğin Büyük Taarruz'a karar verdiği zaman planlarını tespit ettirirken, düşman kuvvetlerinin mukabil ne gibi hareketler yapabileceğini hesap ettiği ve en kötü ihtimallere göre dahi tedbirler almayı önceden düşündüğünü söylerdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Mesuliyet:

O, daima mesuliyeti üzerine almıştır. Çünkü herhangi bir işte mesuliyeti müdrik kimselerin başarılarına inanmıştır. Atatürk'ün mesuliyet bahsinde telkin ettiği fikir şudur:
"Mesuliyeti üzerine almak cesaret ve hevesi her işte en çok lazım olan bir haslettir. Birçok insanlar, mesuliyetin başkalarında olduğunu bildikleri zaman, en cesur ve cüretkâr olurlar, fakat eğer mesuliyet kendilerinde olursa, bu cesaret ve cüretin azaldığı ve çekingen oldukları görülür. Halbuki mesuliyeti bilerek, hesaplayarak üzerine alan insanlar, küçük ve büyük, aldıkları işlerde başarı gösterir."
İşte bu fikirlere göre bilhassa demokratik nizamda, mesuliyeti müdrik olmak ne kadar lüzumlu bir haslettir. Aile, cemiyet ve iş hayatımızda, her fert bu mesuliyet duygusu ile müspet ve başarılı olabilir ve medeniyet dünyasında millet olarak alacağımız mevkii ancak bu suretle elde edebiliriz.
Atatürk, en müşkül şartlar içinde mesuliyeti üzerine aldığı vakit, daima milletin umumi menfaatına hizmet etmek için uğraştığından muvaffakiyetli işler görmüştür.
II. Dünya Savaşı'ndan sonra memleketleri umumiyetle ikiye ayırmak âdet olmuştur ve şu deyimler kullanılır. Az gelişmiş veya ekonomik yönden gelişmekte olan ülkeler, Türkiye bir taraftan Birleşmiş Milletler topluluğundaki (UNESCO), Avrupalı sayılırken diğer taraftan az gelişmiş ülkeler arasına konmaktadır.
Bana birçok zamanlar Atatürk sağ olsaydı bugünkü belirli meseleler üzerinde nasıl davranırdı diye sorarlar. Bunlara cevabım şu oluyor:
İstediğiniz yorum benim fikrim olur, fakat eğer Atatürk'ün davranışları ve fikirleri göz önünde bulundurulursa, tarihimizin en kritik devrinde dahi O, hem kendisine hem de milletine güvenini hiç kaybetmemiştir. Daima manevi kuvveti yüksek tutmuştur. Onun için bugün sağ olsaydı 'az gelişmişlik' deyimini ne kendisi kullanır ne de bize millet olarak kullandırırdı" diyorum. Bu bakımdan milletimiz için böyle bir deyimin kullanılması ve benimsenmesi fertlerin kendilerine güvensizliği demek olduğundan bunu reddetmek lazımdır. Evet, endüstri ilim ve teknik alanlarında geri kaldığımız taraflarımız var, fakat yurdumuzun zengin doğal kaynaklarını işleterek bugün dünyanın eriştiği ilim ve tekniğe değer vererek çağdaş medeniyetin içinde bulunmamız elbette mümkündür.
M. Kemal Atatürk, Türk milletine en büyük nasihatını şu üç kelimede özetlemiştir:
Türk! Öğün, çalış, güven!
Bu sözleri Ankara'daki Güvenlik Anıtı için yazdırırken yanında bulunmuş ve açıklamasını dinlemiştim. O, diyordu ki:
Türklük esastır. Bu varlığı, tarih içinde araştırmak, tespit edilecek Türk medeniyeti ile övünmek yerinde olur. Fakat, bu övünmeye layık olmak için bugün çalışmak lazımdır. Her sahada, bilhassa medeniyet âleminde eser vermek için çalışkan olmayı hedef tutmalıdır.
26 Mart 1937'de ise O, gençlere hitap ederken şöyle diyor: "Yorulmadan beni takip edeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar, yorulmadan ne demek? Yorulmamak olur mu? Elbette yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey yorulmamak değil, yorulduğunuz zaman dahi, durmadan yürümek, yorulduğunuz dakikada da dinlenmeden beni takip etmektir. Yorgunluk her insan için tabii bir haldir. Fakat insanda yorgunluğu yenebilecek manevi bir kuvvet vardır ki, işte bu kuvvet yorulanları dinlendirmeden yürütür.
Sizler, yeni Türkiye'nin genç evlatları! Yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz... Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler, asla ve asla yorulmazlar. Türk gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan yorulmadan yürüyecektir."
İşte Atatürk, çalışkan fertlerin teşkil ettiği bir milletin geleceğe güvenebileceğini düşünmüştür.
Tarihiyle övünebilen, çalışmasına dayanabilen milletler, geleceğine güvenle bakmakta elbette haklı olacaklardır.
SONUÇ

Levent Şahverdi Arşivi

Bu kitabımı bitirirken günümüzde üzerinde durulan konulara değinerek Kemalizm=Atatürkçülük deyimlerinden anladıklarımı açıklamak istiyorum.
Ben bu kitabımda M. Kemal Atatürk'ün biyografisini, fikri hayatından bir kısmını belgeleriyle verirken, asıl Türk Devrimi'ni belirli bir sıra içinde ele almadım. Halbuki günümüzde bu deyimlerin her bakımdan açıklığa kavuşması gerekir. M. Kemal Atatürk, İkinci Cihan Savaşı arifesinde Türkiye Cumhuriyeti 15 yaşını doldurduğu yıl, tarihi görevini ölümüyle sona erdirmiştir. Yarım asrını doldurmuş bu tarihi devremizin karakteristik vasfını iki bölümde incelemek gerekir.
Birincisi 1918-1922 yılları arasında yurdumuzu istila eden düşmana karşı savunma ve belli sınırlar içinde bağımsız Türk devleti.
İkinci devre 1922-1938. Bu zamanı M. Kemal "Türk Devrimi" diye adlandırır ve devrimi de şöyle tarif eder:
"Mevcut müesseseleri zorla değiştirmek." Biraz daha açıklık vermek için şu cümle ile tamamlar, "Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak, yerlerine milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri kurmuş olmaktır."
İşte bu tarife göre Türk Devrimi'nin birinci bölümü, devlet şeklinde ve müesseselerinde yapılanları kapsar. Monarşik, teokratik Osmanlı devletinden, demokratik laik Türkiye Cumhuriyeti Devleti müesseselerinin bu yeni şekle göre değiştirilmesi gerekmiştir. Bunu bir bütün olarak almakla beraber, devlet müesseselerinin zorla değişmesi yanında daimi bir ilerleme halinde olan sosyal bünyede elbette günün şartlarına uygun gelişmeler kaydedilmiştir.
Cumhuriyet'in ilk devirlerinde sosyal yaşantımızda büyük önemi olan aile hukuku ve milletin yarı nüfusunu teşkil eden kadına siyasi alanda eşit hak tanınması elbette bir devrim hareketidir. Bunu diğer dünya devletlerindeki durumla mukayese edersek büyük bir ileri hamle olarak tespit ederiz.
Kıyafet ve şapka giyimini asrımızın medeni bir icabı olarak telâkki etmekle beraber, kıyafet her devrede yeniliklere değişikliklere uyar. Ancak Osmanlı devletinin çökme devrinde Türk'e kıyafet bakımından gayrı medeni bir görünüm vermesine sebep oluyordu. O zamanki katı geleneksel düzenin gelişmesiyle elbette fayda temin edilmiştir. Çünkü bunlar bir geri zihniyetin temsilcisi idi.
Entelektüel alanda en verimli ve cezrî olanı ise harf değişikliğidir. Bu elbette büyük bir devrimdir. Atatürk bu hareketin başı olarak gelişimi ve yavaş yavaş tatbikini değil kanun yolu ile birdenbire eskiden yeniye ve hem de kolayca dönmeyi sağlamak istemiştir. Bu devrim şüphe yok ki her çevrede okuma-yazma nispetini çoğaltmıştır.
M. Kemal Atatürk ilke olarak şunları tespit etmiş ve açıklamalarını bizzat kendisi yapmıştır.
Cumhuriyetçiyiz, diyor ve devlet şekli olarak milli egemenliğe dayanan sistemin demokratik usullerin gelişmesine bağlı olarak işlemesini öngörüyor.
Milliyetçilik, Türk milliyetçiliğini esas alarak Osmanlılığı ret ederek, ümmet ve Turancılık ideolojilerini milli siyasetimiz için uygun bulmuyor.
Milliyetçiliğin esası Türk adında sembolleşiyor.
Halkçılık, prensibi ise tamamen demokratik bir ifadedir. Çünkü kanun önünde herkesin eşit olması ve sınıf üstünlüğü tanınmamasıdır. Böylece de yine prensip olarak sınıf mücadelesi kabul edilmiyor. Türkiye'de iş bölümüne göre Türk halkı vardır.
Devletçilik, bu deyim tamamıyla ekonomik bir anlayışın ifadesidir. Bu mesele için aynen şu açıklamalar yapılmıştır:
"Kişinin çalışması esas olmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi geliştirmeye eriştirmek için milletin genel ve yüksek menfaatlarının icap ettirdiği işlerde özellikle ekonomik alanda devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır." Bu tarif için Atatürk ve o zamanki devlet adamlarımız arasında pek çok konuşmalar ve açıklamalar yapılmıştır. Bu prensibe göre devletleştirilen ekonomik kurullar olduğu gibi endüstri alanında doğrudan doğruya devlete ait olanlara, bir plan gereğince önem verilmiştir.
Laiklik, din ile dünya, din ile devlet işlerinin ayrılması anlamına gelir. Devlet idaresinde bütün kanunların ve usullerin çağdaş ilim ve fenne dayanması ve günün ihtiyacına cevap verecek

Levent Şahverdi Arşivi

durumda olmasını temin etmenin zaruretine inanarak dini inançlarla bir tutulması kabul edilmiştir.
Bu ilkelere son olarak eklenen İnkılapçılık=Devrimciliktir. Bu kelimenin de bir tarifi yapılmıştır ve denir ki: "Milletimizin birçok fedakârlıklarla yaptığı devrimlerden doğan ve gelişen prensiplere sadık kalmak ve müdafaa etmek esastır." Fakat asıl bu deyimin üzerinde Atatürk'ün konuşmalarından işittiklerim şöyledir:
Bu koyduğumuz prensipler, bugünün icaplarına göre milletimizin medeniyet yolunda gelişmesi için faydalı bulduklarımızdır. Ancak sosyal bünye daima gelişen ve tekâmüle yönelmesi zaruri olan bir durumdadır. İlim ve teknik ise her an yeniliklere, icatlara açıktır. İşte bu durum karşısında insanların istek ve ihtiyaçları hem maddi hem manevi sahada daima çoğalan bir şekilde gelişir.
Tarihin seyri içinde hiçbir prensip dogmatik bünyesini muhafaza edemez. Onun için Türk milleti yaşadığı çağın medeniyet seviyesinin icaplarını yerine getirmek mecburiyetindedir.
İşte bu inkılapçılık prensibine bağlı oldukça Türk topluluğu medeniyet âleminde geri kalmama yolunu bulacaktır. Ancak bunda da daima göz önünde tutulacak nokta, milli bütünlüğümüzü ve milli menfaatımızı en titiz bir itina ile muhafazadır.
Böylece İnkılapçılık=Devrimcilik prensibi Cumhuriyetimizin ilk devrinde birtakım kökten değişikliklere konu olmuş, aynı zamanda Türk milletinin geleceği için de bir yol gösterici prensibi kabul etmiştir.
Bir de bu münasebetle şunu kaydetmek isterim ki, her ideal addedilen nazariye, bütün milletlere uygulanamaz. Milletlerin ancak kendi bünyelerini iyi tanıyan ve içlerinden çıkabilecek önderleri ve idarecileri, çağdaş bilim verilerinden faydalanma şartıyla toplumu ileri götürebilme yeteneğine sahip olurlar.
Devrim, her şeyi sadece devirerek değil, yapıcı-kurucu olduğu zaman bir değer taşır. Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözü ile kitabımın bu sonuç kısmını kapatıyorum. "İnsan, hareket ve faaliyetin, yani dinamizmin ifadesidir."

IV- M. KEMAL ATATÜRK'ÜN EL YAZISIYLA NOTLARI

C'in Kültür Hizmeti

Atatürk
c Atatürk'ün Yazdığı Yurttaşlık Bilgileri
Bülent Tanör
c Kurtuluş (Türkiye 1918-1923)
c Kuruluş (Türkiye 1920 Sonraları)
Prof. Dr. Sina Akşin
c Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi I
c Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi II
Prof. Dr. Macit Gökberk
c Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk
Yunus Nadi
c Türkiye'yi Sokakta Bulmadık
Falih Rıfkı Atay
c Baş Veren İnkılapçı (Ali Suavi)
Bâki Öz
c Kurtuluş Savaşı'nda Alevi-Bektaşiler
Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya
c Devrim Hareketleri İçinde Atatürkçülük
Sabahattin Selek
c Milli Mücadele (Büyük Taarruz'dan İzmir'e)
İsmail Arar

Levent Şahverdi Arşivi

c Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı
Prof. Dr. Niyazi Berkes
c 200 Yıldır Neden Bocalıyoruz I
c 200 Yıldır Neden Bocalıyoruz II
Ceyhun Atuf Kansu
c Devrimcinin Takvimi
Paul Dumont-François Georgeon
c Bir İmparatorluğun Ölümü (1908-1923)
Ali Fuat Cebesoy
c Sınıf Arkadaşım Atatürk I
c Sınıf Arkadaşım Atatürk II
Abdi İpekçi
c İnönü Atatürk'ü Anlatıyor
Paul Dumont
c Atatürk'ün Yazdığı Tarih: Söylev
Kılıç Ali
c İstiklâl Mahkemesi Hatıraları
Prof. Dr. Niyazi Berkes
c Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler I
c Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler II
S. İ. Aralov
c Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları I
c Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları II
Sabahattin Selek
c İsmet İnönü'nün Hatıraları
Nurer Uğurlu
c Atatürk'ün Yazdığı Geometri Kılavuzu
George Duhamel
c Yeni Türkiye Bir Batı Devleti
Bülent Tanör
c Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları
Prof. Dr. Suna Kili
c Atatürk Devrimi-Bir Çağdaşlaşma Modeli
Falih Rıfkı Atay
c Atatürk'ün Bana Anlattıkları
Reşit Ülker
c Atatürk'ün Bursa Nutku
Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya
c İslamcılık Cereyanı I
c İslamcılık Cereyanı II
c İslamcılık Cereyan III
M. Şakir Ülkütaşır
c Atatürk ve Harf Devrimi
Kılıç Ali
c Atatürk'ün Hususiyetleri
Mustafa Kemal
c Anafartalar Hatıraları
Ecvet Güresin
c 31 Mart İsyanı
Doğan Avcıoğlu

Levent Şahverdi Arşivi

c 31 Mart'ta Yabancı Parmağı
Metin Toker
c Şeyh Sait ve İsyanı
Süleyman Edip Balkır
c Eski Bir Öğretmenin Anıları
Yunus Nadi
c Birinci Büyük Millet Meclisi
Kemal Sülker
c Dünyada ve Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu
Prof. Dr. Neda Armaner
c İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nurculuk
Fazıl Hüsnü Dağlarca
c Destanlarda Atatürk, 19 Mayıs Destanı
Yunus Nadi
c Mustafa Kemal Paşa Samsun'da
İsmet Zeki Eyuboğlu
c İrticanın Ayak Sesleri
Nuri Conker
c Zâbit ve Kumandan
Mustafa Kemal
c Zâbit ve Kumandan ile Hasbihal
İsmet Zeki Eyuboğlu
c İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nakşibendilik
Ord. Prof. Dr. Yusuf Hikmet Bayur
c Ermeni Meselesi-I
c Ermeni Meselesi-II
Talât Paşa
c Hatıralar
Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya
c Hürriyet'in İlanı
İsmet İnönü
c Lozan Antlaşması I
c Lozan Antlaşması II
Sami N. Özerdim
c Yazı Devriminin Öyküsü
Nurer Uğurlu
c Atatürk'ün Askerlikle İlgili Kitapları
c Atatürk'ün Askerlikle İlgili Çeviri Kitapları
Halide Edip Adıvar
c Türkün Ateşle İmtihanı I
c Türkün Ateşle İmtihanı II
c Türkün Ateşle İmtihanı III
Prof. Dr. Muammer Aksoy
c Atatürk ve Tam Bağımsızlık
Prof. Dr. Şerafettin Turan
c Atatürk ve Ulusal Dil
Johannes Glasneck
c Kemal Atatürk ve Çağdaş Türkiye I
c Kemal Atatürk ve Çağdaş Türkiye II
c Kemal Atatürk ve Çağdaş Türkiye III

Levent Şahverdi Arşivi

İsmet İnönü
c Cumhuriyet'in İlk Yılları-I
Gazi Mustafa Kemal
c Yarın Cumhuriyet'i İlan Edeceğiz (Nutuk'tan)
c Yarın Cumhuriyet'i İlan Edeceğiz (Söylev'den)
Fazıl Hüsnü Dağlarca
c Gazi Mustafa Kemal Atatürk
Eylemde/10 Kasımlarda
Ruşen Eşref Ünaydın
c Atatürk'ü Özleyiş I
Ruşen Eşref Ünaydın
c Atatürk'ü Özleyiş II
Cavit Orhan Tütengil
c Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak

Levent Şahverdi Arşivi